

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

GELENEKSEL ISPARTA EVLERİNDE KAPI TOKMAKLARI

Aşkın ALAV

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ

ISPARTA, 2014

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANATDALI

Bu tez 12/05/2014 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oy Birliği/Oy Çoğunluğu ile Kabul Edilmiştir.

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ

ÜYE

Doç. Dr. Bahattin YAMAN

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Doğan DEMİRCİ

İmza:

İmza:

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza ve Mühür

Doç. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ

SDÜ Güzel Sanatlar Enstitü Müdürü

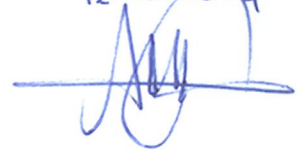
Bu çalışma.....tarafından desteklenmiştir.

Proje No:

T. C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları aldığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (12/05/2014).

Aşkın ALAV
12.05.2014

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e	: adı geçen eser
a.g.m	: adı geçen makale
Ans.	: Ansiklopedisi
Bak.	: Bakanlığı
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
cm.	: santimetre
Çev.	: Çeviren
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
h.	: hicri
Hz.	: Hazreti
Hızr.	: Hazırlayan
İlah.	: İlâhiyat
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
Küt.	: Kütüphanesi
m.	: milâdi
mm.	: milimetre
Mah.	: Mahalle
M.Ö.	: Milâttan Önce
M.S.	: Milâttan Sonra
Müd.	: Müdürlüğü
no.	: numara
No'lu.	: Numaralı

ö.	: ölümü
Öğr. Gör.	: Öğretim Görevlisi
Prof.	: Profesör
s.	: sayfa
S.	: Sayı
Sok.	: Sokak
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
Yay.	: Yayınları
yy.	: yüzyıl
vb.	: ve benzeri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kapı Gövdesiyle “L” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmağı Örneği.....	10
Şekil 2. Kapı Gövdesiyle “C” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmağı Örneği.....	10
Şekil 3. Kapı Gövdesiyle “S” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmağı Örneği	11
Şekil 4. Kapı Gövdesiyle “U” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmağı Örneği	12
Şekil 5. Lale Biçimli Kapı Tokmağı Örneği	13
Şekil 6. Armut Biçimli Kapı Tokmağı Örneği	14
Şekil 7. İnsan Eli Biçimli (Hanımeli Formlu) Kapı Tokmağı Örneği	15
Şekil 8. Hayvan Motifli Kapı Tokmağı Örneği	16
Şekil 9. Geometrik Biçimli Kapı Halkası Örneği	18
Şekil 10. Bitkisel Biçimli Kapı Halkası Örneği	19
Şekil 11. Kapı Kolu Örneği.....	21
Şekil 12. Kapı Kulpu Örneği	21
Şekil 13. Kapı Mıhı Örneği	22
Şekil 14. Dere Mahallesi 2604 Sokak 28 nolu ev tokmağı	37
Şekil 15. Dere Mahallesi 2604 Sokak 28 nolu ev tokmağı çizimi	37
Şekil 16. Doğancı Mahallesi 2416 Sokak 01 nolu ev tokmağı	39
Şekil 17. Doğancı Mahallesi 2416 Sokak 01 nolu ev tokmağı çizimi	39
Şekil 18. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 49 nolu ev tokmağı	41
Şekil 19. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 49 nolu ev tokmağı çizimi	41
Şekil 20. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 51 nolu ev tokmağı	43
Şekil 21. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 51 nolu ev tokmağı çizimi	43
Şekil 22. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 53 nolu ev tokmağı	44
Şekil 23. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 53 nolu ev tokmağı çizimi	44
Şekil 24. Emre Mahallesi 3715 Sokak 06 nolu ev tokmağı	45

Şekil 25. Emre Mahallesi 3715 Sokak 06 nolu ev tokmağı çizimi	45
Şekil 26. Gülcü Mahallesi 3505 Sokak 03 nolu ev tokmağı	46
Şekil 27. Gülcü Mahallesi 3505 Sokak 03 nolu ev tokmağı çizimi	46
Şekil 28. İskender Mahallesi İmam Hasan 2011.Sokak 05 nolu ev tokmağı.....	47
Şekil 29. İskender Mahallesi İmam Hasan 2011.Sokak 05 nolu ev tokmağı çizimi.	47
Şekil 30. İskender Mahallesi 1315 Sokak 18 nolu ev tokmağı	48
Şekil 31. İskender Mahallesi 1315 Sokak 18 nolu ev tokmağı çizimi	48
Şekil 32. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 16 nolu ev tokmağı.....	50
Şekil 33. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 16 nolu ev tokmağı çizimi.....	50
Şekil 34. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 24 nolu ev tokmağı.....	52
Şekil 35. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 24 nolu ev tokmağı çizimi.....	52
Şekil 36. Turan Mahallesi 2307 Sokak 07 nolu ev tokmağı	53
Şekil 37. Turan Mahallesi 2307 Sokak 07 nolu ev tokmağı çizimi	53
Şekil 38. Turan Mahallesi 2217 Sokak 06 nolu ev tokmağı	54
Şekil 39. Gazi Kemal Mahallesi Doğan Çıkmazı 06 nolu ev tokmağı	55
Şekil 40. Gazi Kemal Mahallesi Doğan Çıkmazı 06 nolu ev tokmağı çizimi	55
Şekil 41. Keçeci Mahallesi 2315 Sokak 09 nolu ev tokmağı.....	56
Şekil 42. Keçeci Mahallesi 2315 Sokak 09 nolu ev tokmağı çizimi.....	56
Şekil 43. İskender Mahallesi Şehit Çavuş Hakan Eliş Caddesi 1208 Sokak 08 nolu ev tokmağı.....	57
Şekil 44. İskender Mahallesi Şehit Çavuş Hakan Eliş Caddesi 1208 Sokak 08 nolu ev tokmağı çizimi.....	57
Şekil 45. Yenice Mahallesi Hilmi Dilmen Caddesi 2435 Sokak 68 nolu ev tokmağı	58
Şekil 46. Yenice Mahallesi Hilmi Dilmen Caddesi 2435 Sokak 68 nolu ev tokmağı çizimi.....	58

Şekil 47. Karaağaç Mahallesi Divanyolu Caddesi 1809 Sokak 13 nolu ev tokmağı	60
Şekil 48. Karaağaç Mahallesi Divanyolu Caddesi 1809 Sokak 13 nolu ev tokmağı çizimi.....	60
Şekil 49. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 35 nolu ev tokmağı	61
Şekil 50. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 35 nolu ev tokmağı çizimi	61
Şekil 51. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 21 nolu ev tokmağı.....	63
Şekil 52. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 21 nolu ev tokmağı çizimi.....	63
Şekil 53. İskender Mahallesi 1308 Sokak 65 nolu ev tokmağı.....	64
Şekil 54. İskender Mahallesi 1308 Sokak 65 nolu ev tokmağı çizimi.....	64
Şekil 55. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak 12 nolu ev tokmağı.....	65
Şekil 56. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak 12 nolu ev tokmağı çizimi.....	65
Şekil 57. Kurtuluş Mahallesi 1308 Sokak 10 nolu ev tokmağı.....	66
Şekil 58. Kurtuluş Mahallesi 1308 Sokak 10 nolu ev tokmağı çizimi.....	66
Şekil 59. Yenice Mahallesi 2525 Sokak 139 nolu ev tokmağı	67
Şekil 60. Yenice Mahallesi 2525 Sokak 139 nolu ev tokmağı çizimi	67
Şekil 61. Turan Mahallesi 2525 Sokak 06 nolu ev tokmağı	68
Şekil 62. Turan Mahallesi 2525 Sokak 06 nolu ev tokmağı çizimi	68
Şekil 63. Sülübey Mahallesi Martalı Sokak 35 nolu ev tokmağı.....	69
Şekil 64. Sülübey Mahallesi Martalı Sokak 35 nolu ev tokmağı çizimi.....	69
Şekil 65. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak 08 nolu ev tokmağı.....	70
Şekil 66. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak 08 nolu ev tokmağı çizimi.....	70
Şekil 67. Çelebiler Mahallesi 1401 Sokak 11 nolu ev tokmağı	71
Şekil 68. Çelebiler Mahallesi 1401 Sokak 11 nolu ev tokmağı çizimi.....	71
Şekil 69. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak 11 nolu ev tokmağı	72
Şekil 70. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak 11 nolu ev tokmağı çizimi	72

Şekil 71. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 18 nolu ev kapı halkası	73
Şekil 72. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 18 nolu ev kapı halkası çizimi	73
Şekil 73. Doğancı Mahallesi 1413 Sokak 18 nolu ev kapı halkası	74
Şekil 74. Doğancı Mahallesi 1413 Sokak 18 nolu ev kapı halkası çizimi	74
Şekil 75. Gazi Kemal Mahallesi Şehit Baş Çavuş Yılmaz Kınaytürk 1308. Sokak 59 nolu ev kapı halkası.....	75
Şekil 76. Gazi Kemal Mahallesi Şehit Baş Çavuş Yılmaz Kınaytürk 1308. Sokak 59 nolu ev kapı halkası çizimi.....	75
Şekil 77. Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem Sokak 04 nolu ev kapı halkası	76
Şekil 78. Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem Sokak 04 nolu ev kapı halkası çizimi	76
Şekil 79. Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem Sokak 03 nolu ev kapı halkası	77
Şekil 80. Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem Sokak 03 nolu ev kapı halkası çizimi	77
Şekil 81. Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem Sokak 02 nolu ev kapı kulpu.....	78
Şekil 82. Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem Sokak 02 nolu ev kapı kulpu çizimi..	78
Şekil 83. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 2011.Sokak 06 nolu ev kapı kulpu.....	79
Şekil 84. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 2011.Sokak 06 nolu ev kapı kulpu çizimi.....	79
Şekil 85. Doğancı Mahallesi 2416 Sokak 11 nolu ev tokmağı	80
Şekil 86. Doğancı Mahallesi 2416 Sokak 11 nolu ev tokmağı çizimi	80
Şekil 87. İskender Mahallesi İnce Sokak 06 nolu ev kapı kulpu	81
Şekil 88. İskender Mahallesi İnce Sokak 06 nolu ev kapı kulpu çizimi	81
Şekil 89. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 06 nolu ev kapı kulpu	82
Şekil 90. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 06 nolu ev kapı kulpu çizimi	82
Şekil 91. Gazi Kemal Mahallesi Akar Çeşme Sokak 03 nolu ev kapı kulpu	83
Şekil 92. Gazi Kemal Mahallesi Akar Çeşme Sokak 03 nolu ev kapı kulpu çizimi.	83

Şekil 93. Turan Mahallesi 1308 Sokak 03 nolu ev kapı kulpu	84
Şekil 94. Turan Mahallesi 1308 Sokak 03 nolu ev kapı kulpu çizimi	84
Şekil 95. Gazi Kemal Mahallesi Doğan Çıkmazı 08 nolu ev kapı kulpu	85
Şekil 96. Gazi Kemal Mahallesi Doğan Çıkmazı 08 nolu ev kapı kulpu çizimi	85
Şekil 97. Gazi Kemal Mahallesi 1308 Sokak 70 nolu ev kapı kulpu	86
Şekil 98. Gazi Kemal Mahallesi 1308 Sokak 70 nolu ev kapı kulpu çizimi.....	86
Şekil 99. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 12 nolu ev kapı kulpu	87
Şekil 100. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 12 nolu ev kapı kulpu çizimi	87
Şekil 101. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak 04 nolu ev kapı kulpu	88
Şekil 102. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak 04 nolu ev kapı kulpu çizimi.....	88
Şekil 103. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 16/3 nolu ev kapı kulpu	89
Şekil 104. Gazi Kemal Mah. İmam Hasan Sok. 16/3 nolu ev kapı kulpu çizimi	89
Şekil 105. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak 31 nolu ev kapı kulpu	90
Şekil 106. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak 31 nolu ev kapı kulpu çizimi	90
Şekil 107. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak 10 nolu ev kapı kulpu	91
Şekil 108. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak 10 nolu ev kapı kulpu çizimi.....	91
Şekil 109. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 18 nolu ev kapı kulpu	92
Şekil 110. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 18 nolu ev kapı kulpu çizimi	92
Şekil 111. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak 22 nolu ev kapı halkası	93
Şekil 112. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak 22 nolu ev kapı halkası çizimi.....	93
Şekil 113. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak 25 nolu ev kapı halkası	94
Şekil 114. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak 25 nolu ev kapı halkası çizimi.....	94
Şekil 115. İskender Mahallesi İnce Sokak 10 nolu ev kapı halkası	95
Şekil 116. İskender Mahallesi İnce Sokak 10 nolu ev kapı halkası çizimi.....	95
Şekil 117. Dere Mahallesi 2604 Sokak 28 nolu ev	109
Şekil 118. Doğancı Mahallesi 2614 Sokak 01 nolu ev	109

Şekil 119. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 49 nolu ev	109
Şekil 120. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 51 nolu ev	109
Şekil 121. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 53 nolu ev	109
Şekil 122. Emre Mahallesi 3715 Sokak 06 nolu ev	109
Şekil 123. Gülcü Mahallesi 3505 Sokak 03 nolu ev	109
Şekil 124. İskender Mahallesi İmam Hasan Sokak 1315.Sokak 18 nolu ev.....	109
Şekil 125. İskender Mahallesi 1413 Sokak 16 nolu ev	109
Şekil 126. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 2011. Sokak 05 nolu ev .	109
Şekil 127. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 06 nolu ev ..	109
Şekil 128. Turan Mahallesi 2307 Sokak 07 nolu ev	109
Şekil 129. Turan Mahallesi 2217 Sokak 06 nolu ev	109
Şekil 130. Gazi Kemal Mahallesi Doğan Çıkmazı 06 nolu ev	109
Şekil 131. Keçeci Mahallesi 2315 Sokak 09 nolu ev	110
Şekil 132. İskender Mahallesi Şehit Çavuş Hakan Eliş Caddesi 1208 Sokak 08 nolu ev	110
Şekil 133. Yenice Mahallesi Hilmi Dilmen Caddesi 2435 Sokak 68 nolu ev	110
Şekil 134. Karaağaç Mahallesi Divanyolu Caddesi 1809 Sokak 13 nolu ev	110
Şekil 135. Doğancı Mahallesi 2435 Sokak 35 nolu ev	110
Şekil 136. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 21 nolu ev .	110
Şekil 137. İskender Mahallesi 1308 Sokak 65 nolu ev	110
Şekil 138. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak 12 nolu ev	110
Şekil 139. Kurtuluş Mahallesi 1308 Sokak 10 nolu ev	110
Şekil 140. Yenice Mahallesi Hilmi Dilmen Caddesi 2525 Sokak 139 nolu ev	110
Şekil 141. Turan Mahallesi 2307 Sokak 06 nolu ev	110
Şekil 142. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak 08 nolu ev.....	110
Şekil 143. Sülübey Mahallesi Martılı Sokak 35 nolu ev	111

Şekil 144. Çelebiler Mahallesi 1401 Sokak 11 nolu ev	111
Şekil 145. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak 18 nolu ev .	111
Şekil 146. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak 11 nolu ev	111
Şekil 147. Doğancı Mahallesi 2426 Sokak 09 nolu ev	111
Şekil 148. Gazi Kemal Mahallesi Şehit Baş Çavuş Yılmaz Kınaytürk Sokak 1308.Sokak 59 nolu ev.....	111
Şekil 149. Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem Sokağı 04 nolu ev	111
Şekil 150. Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem Sokağı 03 nolu ev	111
Şekil 151. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 2011. Sokak 06 nolu ev ...	111
Şekil 152. Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem Sokağı 02 nolu ev	112
Şekil 153. Doğancı Mahallesi 2416 Sokak 11 nolu ev	112
Şekil 154. İskender Mahallesi İnce Sokak 06 nolu ev	112
Şekil 155. Gazi Kemal Mahallesi İmamHasan Sokak 06 nolu ev	112
Şekil 156. Gazi Kemal Mahallesi Akar Çeşme Sokak 03 nolu ev	112
Şekil 157. Turan Mahallesi 1308 Sokak 03 nolu ev	112
Şekil 158. Gazi Kemal Mahallesi Doğan Çıkmazı 08 nolu ev	113
Şekil 159. Gazi Kemal Mahallesi 1308 Sokak 70 nolu ev	113
Şekil 160. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 12 nolu ev	113
Şekil 161. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak 04 nolu ev	113
Şekil 162. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 16/3 nolu ev	113
Şekil 163. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak 31 nolu ev	113
Şekil 164. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak 10 nolu ev	114
Şekil 165. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 18 nolu ev	114
Şekil 166. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak 22 nolu ev	114
Şekil 167. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak 25 nolu ev	114
Şekil 168. İskender Mahallesi İnce Sokak 10 nolu ev	114

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim No : 1	102
Çizim No : 2	102
Çizim No : 3	102
Çizim No : 4	102
Çizim No : 5	102
Çizim No : 6	102
Çizim No : 7	103
Çizim No : 8	103
Çizim No : 9	103
Çizim No : 10	103
Çizim No : 11	103
Çizim No : 12	103
Çizim No : 13	103
Çizim No : 14	103
Çizim No : 15	103
Çizim No : 16	104
Çizim No : 17	104
Çizim No : 18	104
Çizim No : 19	104
Çizim No : 20	104
Çizim No : 21	104
Çizim No : 22	104
Çizim No : 23	104
Çizim No : 24	105
Çizim No : 25	105
Çizim No : 26	105
Çizim No : 27	105
Çizim No : 28	105
Çizim No : 29	105

Çizim No : 30	105
Çizim No : 31	106
Çizim No : 32	106
Çizim No : 33	106
Çizim No : 34	106
Çizim No : 35	106
Çizim No : 36	106
Çizim No : 37	107
Çizim No : 38	107
Çizim No : 39	107
Çizim No : 40	107
Çizim No : 41	107
Çizim No : 42	107
Çizim No : 43	108
Çizim No : 44	108
Çizim No : 45	108
Çizim No : 46	108
Çizim No : 47	108
Çizim No : 48	108
Çizim No : 49	108
Çizim No : 50	108
Çizim No : 51	108

ÖNSÖZ

Anadolu’da eski ahşap binaların kapılarında tokmaklar bulunmaktaydı. Bu tokmaklar vurulmak suretiyle ses çıkartır evdeki mevcut kişilerde bu sesi duyarak kapıyı açarlardı. Çağdaş yaşama geçinceye değin fonksiyonel varlıklarını sürdüren, görevleri kalmayınca da ortadan kaybolan bu sanat eserleri, elektriğin her yerde yaygın olarak kullanılmaya başlanması ile birlikte yerlerini kapı zillerine bıraktılar.

Anadolu’daki kapı tokmakları genel hatlarıyla geometrik biçimli kapı tokmakları, bitkisel biçimli kapı tokmakları ve figürlü kapı tokmakları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geometrik biçimli kapı tokmaklarına Divriği, Niğde, Zile, Trabzon gibi Anadolu’nun birçok şehrinde rastlanılmıştır. Bitkisel biçimli kapı tokmaklarına Divriği, Edirne, Erzurum, Beypazarı gibi Anadolu’nun birçok şehrinde rastlanılmıştır. Figürlü kapı tokmaklarından insan eli biçimli kapı tokmaklarına Beypazarı, Amasya, Niğde, Diyarbakır, Kayseri, Afyon ve diğer pek çok Anadolu şehirlerinde rastlanırken hayvan tasvirli kapı tokmaklarına özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde rastlanılmıştır. Bu tokmakların çoğunun yapımında döküm tekniği kullanılmış olup malzeme olarak tunç, pirinç ve alüminyum materyaller kullanılmıştır.

Günümüzde Isparta evleri Anadolu’da diğer yerlerde olduğu gibi modern mimari yapının hakim olduğu son dönemde yok olmaya başlamıştır. Geleneksel Isparta evlerinin üçte biri metruk durumdadır. Dolayısıyla yok olmaya yüz tutmuş gibidirler. Ayakta kalabilen evler ise; bakımsız bir halde ve aslın da uygun olmayan onarımlarla da her geçen gün çehresi biraz daha değiştirilmektedir. Bu durumlar göz önüne alındığında Geleneksel Isparta evlerinin kapı tokmaklarını araştırırken karşılaştığımız zorlukların başında birçok kapının yerinde olmasına rağmen kapı üzerindeki tokmakların ya da çekeklerin zamanla tahrip edilmiş ya da sökülmüş olmalarıdır.

Çalışmamız; ‘Giriş’, ‘Birinci Bölüm’, ‘İkinci Bölüm’, ‘Katalog’, ‘Isparta’daki geleneksel konutların değerlendirilmesi’ bölümleri olarak dört ana başlık halinde hazırlanmıştır. ‘Giriş’ bölümünde; Isparta evlerindeki kapılarının yanı

sıra kapı tokmakları ve çekeklerinden, araştırmanın amacı ve önemi, yöntemi, kaynakları, ‘Birinci Bölüm’de; Anadolu’da kapı tokmağı geleneğinden bilgiler verilmiştir. ‘İkinci Bölüm’de; Isparta kentsel gelişiminden, başlangıcından günümüze Isparta hakkında bilgiler verilmiştir. ‘Katalog’ bölümünde; Geleneksel Isparta evlerine ait 52 adet kapı tokmağı incelenerek bu bölümde detaylı bilgiler verilmiştir. Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise elde edilen tüm veriler ışığında konunun bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Diğer illerdeki kapı tokmaklarıyla Isparta’daki kapı tokmakları benzer ve ayrışan yönleriyle kataloglamada sunulmuştur. ‘Sonuç’ bölümünde ise günümüze değin kültürel değer olarak gelmiş olan kapı tokmaklarının önemi anlatılmıştır.

Osmanlı’nın sanat zevkini halka indiren, onunla bütünleşen değişik formlarıyla her zaman dikkatimi çekmiş olan bu konuyu araştırmamı onaylayan ve çalışmalarımın her aşamasında özellikle de fotoğraf çekimlerinde yanımda olan, yardımlarını esirgemeyen, bilimsel hazırlık süresince bilgi ve deneyimlerini paylaşan danışman hocam Doç. Dr. A. Şevki DUYMAZ’a tezin teknik kısımlarında yardımlarına başvurduğum değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Doğan DEMİRCİ ve arkadaşlarım Mustafa Ümit SENİRKENTLİ’ye, Hakan ŞAVKLI’ya ve Caner GÜLÜM’e, anlayış ve sabırları için nişanlıma ve aileme sonsuz teşekkür ederim.

Aşkın ALAV

Isparta, 2014

ÖZET

Geleneksel Isparta Evlerinde Kapı Tokmakları

Kapı tokmağı kapıyı açıp kapamak için üzerine yerleştirilen top biçiminde tutamaktan ibaret olduğu bilinmekte ve genellikle metalden yapılmaktadır. Maddî kültür varlıklarımız içerisinde ele alınması gereken önemli değerlerimizdendir. Bu folklorik değerler bir yandan Anadolu maden sanatının geldiği noktayı işaret ederken öte yandan da Anadolu'nun zengin süsleme kompozisyonlarının güzel örneklerini sergilemektedirler.

Kapı tokmakları özgün sanat eserleri olup, her dönemde yepyeni formlar oluşturmuşlardır. Bu eserlerin biçim ve görkemi ile birlikte madenin cinsi, yaptıran kişi veya ailenin maddi olanakları ile bağlantılı olduğundan birçok evin kapı tokmağı maddi durumu dolayısıyla sade ve gösterişsiz olduğundan veya varlıklı bir aileye ait evin kapı tokmağı daha gösterişli olabilmektedir. Aynı zamanda kapı tokmağı yapı sahibinin zevkini, sosyal durumunu, inançlarını bize aktarmaktadır. Haber verici bir işleve sahip olan kapı tokmakları, günümüzde yerini çeşitli zillere bırakmışlardır. Günümüzde sadece eski konutların kapı kanatları üzerinde belirli örnekler kalabilmiştir.

Maden sanatımızın önemli unsurlarından kapı tokmakları döküm ve dövme teknikleri ile yapılmış olan kapı tokmakları Osmanlı devletinde bir sanat kolu olarak doruk noktasına ulaşması 15. yüzyıla rastlamaktadır. Özellikle camii, medrese ve konut gibi taşınmaz eserlerin kapılarında yer alan kapı tokmakları işlevsel bir özelliğe sahiptirler.

Ama önemli işlevleri olan bu kapı tokmaklarının geleneksel Isparta evlerinin çoğunda yerlerinden söküldükleri ve sadece izlerinin kaldığı gözlemlenmiştir. Isparta'da insan eli figürlü kapı tokmaklarının yaygın olduğu ve genellikle belli standartlarda üretildiği dikkat çekmektedir. Isparta'da bulunan kapı tokmakları Kastamonu, Malatya, Niğde, Hatay, Ayvalık, Beypazarı, Divriği gibi Anadolu'nun birçok ilindeki örneklerle benzerlik gösterdiği anlaşılmış ve çalışmamızda da belirtilmiştir. Isparta'daki bu kapı tokmakları muhtemelen başka bir ilde yapılmış olup kapılarda kullanılmak üzere şehre getirildikleri düşünülmektedir.

Çalışmamızda Isparta'nın ölçeklendirilmiş şehir haritasından geleneksel tarihi Isparta evlerinin yerleri tespit edilmiştir. Bu evler Çelebiler, Emre, Gazi Kemal, Gülcü, İskender, Karaağaç, Keçeci, Kurtuluş, Sülübey, Turan ve Yenice mahallelerinde yoğun oranda görülmektedir. Kültür miraslarımız içinde en çok önem arz eden ve kaybolduğunu gözlemlediğimiz kapı tokmak ve çekeklerinin bir uzantısı olan Isparta kapı tokmaklarını çalışmamızda kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : 1. Kapı Tokmakları, 2. Ahşap Kapılar, 3. Kapı Süslemeleri, 4. Kapı Sanatı, 5. Isparta

ABSTRACT

Traditional Houses in Isparta Door Knockers

It is known that a doorknob which has a handle - shaped like a ball and usually made of metal is used to open and close a door. It needs to be addressed as one of our important values in our tangible cultural properties. Not only these folkloric values show the point where Anatolian mining art has reached, but they also exhibit beautiful examples of Anatolia's rich decorative compositions.

Doorknobs are original works of art and have wholly new forms in every era. As the forms and splendors of these works and mine types are closely related to their owners and the owners' financial status. Most houses have doors with very simple and unpretentious doorknobs because of the owners' financial status whereas the houses owned by wealthy families have doors with more flashy doorknobs. At the same time, a doorknob transfers the pleasure, social status and believes of the owner of the building to the present. Doorknobs which have the function of informing the house owners that there is a guest at the door have been replaced by various types of rings today. Therefore, specific examples of the doorknobs might only be seen on the door leaves of old houses at present.

Being one of the important elements of the mining art and made by casting and forging techniques, doorknobs reached its zenith in the 15th century in the Ottoman Empire. Especially the doorknobs on the doors of the mosques, madrasas and residentials have a functional feature.

Nevertheless, it has been observed that these doorknobs having important functions have been removed from most of the doors of Isparta's traditional houses and only their traces remain there. It is noteworthy that human hand-shaped doorknobs which have been often produced according to certain standards are widespread in Isparta. It is understood that the doorknobs on Isparta's traditional houses are similar to the ones in the various places of Anatolia like Kastamonu, Malatya, Niğde, Hatay, Ayvalık, Beypazarı and Divriği, and they have been indicated in the present study. It is thought that these doorknobs were probably made in another city and brought to Isparta.

In the study, the locations of Isparta's traditional and historical houses have been identified on a scaled map of the city. These houses are mostly located in Çelebiler, Gazi Kemal, Gülcü, İskender, Karaağaç, Keçeci, Kurtuluş, Sülübey, Turan and Yenice neighbourhoods. Isparta's doorknobs, an extension of the doorknobs and pullers being the most important cultural heritage and having been observed as disappearing works, are being attempted to be recorded in our study.

Keywords : 1. Doorknob, 2. Wooden Vessel, 3. Door Decorations, 4. Door Art, 5. Isparta

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ	i
ŞEKİLLER DİZİNİ	iii
ÇİZİMLER DİZİNİ.....	x
ÖNSÖZ.....	xii
ÖZET.....	xiv
ABSTRACT	xvi
İÇİNDEKİLER	xviii
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMADA AMAÇ, YÖNTEM VE KAYNAKLAR	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ANADOLU’DA KAPI TOKMAĞI GELENEĞİ.....	7
1.1. Kapı Tokmakları.....	7
1.1.1. Geometrik Biçimli Kapı Tokmakları.....	9
1.1.1.1. Kapı Gövdesiyle “L” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları	9
1.1.1.2. Kapı Gövdesiyle “C” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları	10
1.1.1.3. Kapı Gövdesiyle “S” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları	11
1.1.1.4. Kapı Gövdesiyle “U” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları.....	11
1.1.2. Bitkisel Biçimli Kapı Tokmakları	12
1.1.2.1. Lale Biçimli Kapı Tokmakları	12
1.1.2.2. Armut Biçimli Kapı Tokmakları	13
1.1.3. Figürlü Kapı Tokmakları	14
1.1.3.1. İnsan Eli Biçimli (Hanımeli Formlu) Kapı Tokmakları.....	14
1.1.3.2. Hayvan Motifli Kapı Tokmakları.....	16
1.2. Kapı Halkaları (Şakşaklar)	17
1.2.1. Geometrik Biçimli Kapı Halkaları.....	18
1.2.2. Bitkisel Biçimli Kapı Halkaları	19
1.3. Kapı Kolları.....	20
1.4. Kapı Kulpları.....	21
1.5. Kapılar ve Kabaralar (Kapı Mıhları)	21

İKİNCİ BÖLÜM

2. ISPARTA KENTSEL GELİŞİM.....	25
2.1. Başlangıcından Türk Dönemine Isparta	29
2.1.1. Tarih Öncesi Dönemlerde Isparta	29
2.1.2. İlkçağlarda Isparta	30
2.2. Türk İslam Döneminden Günümüze Isparta	32
2.2.1. Selçuklu ve Beylikler Döneminde Isparta	32
2.2.2. Osmanlılar Döneminde Isparta	34
2.3. Milli Mücadele Döneminde Isparta.....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KATALOG	36
3.1. Isparta Evleri Kapı Tokmakları Kataloğu	36
3.1.1. Kadın Eli Formunda Kapı Tokmakları	36
Katalog - 1	37
Katalog - 2	39
Katalog - 3	41
Katalog - 4	43
Katalog - 5	44
Katalog - 6	45
Katalog - 7	46
Katalog - 8	47
Katalog - 9	48
Katalog - 10	50
Katalog - 11	52
Katalog - 12	53
Katalog - 13	54
Katalog - 14	55
Katalog - 15	56
Katalog - 16	57

Katalog - 17	58
Katalog - 18	60
3.1.2. Geometrik Biçimli Kapı Tokmakları	61
Katalog - 19	61
Katalog - 20	63
Katalog - 21	64
Katalog - 22	65
Katalog - 23	66
Katalog - 24	67
Katalog - 25	68
Katalog - 26	69
Katalog - 27	70
Katalog - 28	71
Katalog - 29	72
3.1.3. Kapı Halkaları (Şakşaklar)	73
Katalog - 30	73
Katalog - 31	74
Katalog - 32	75
Katalog - 33	76
Katalog - 34	77
3.1.4. Kapı Kulpları	78
Katalog - 35	78
Katalog - 36	79
3.1.5. Günümüzde Mevcut Olmayan Kaynaklarda Yeralan Isparta Kapı Tokmak ve Kolları	80
Katalog - 37	80
Katalog - 38	81

Katalog - 39	82
Katalog - 40	83
Katalog - 41	84
Katalog - 42	85
Katalog - 43	86
Katalog - 44	87
Katalog - 45	88
Katalog - 46	89
Katalog - 47	90
Katalog - 48	91
Katalog - 49	92
Katalog - 50	93
Katalog - 51	94
Katalog -52	95
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	96
KAYNAKÇA	99
5. EKLER.....	102
Isparta'daki Kapı Tokmakları, Kulpları ve Halkalarının Örnek Çizimleri	102
FOTOĞRAFLAR	109
ÖZGEÇMİŞ.....	115

GİRİŞ

Ülkemizde kapı tokmaklarının bilinen en eski örneği, Cizre Ulu Camisi'nin 14. yüzyıla tarihlenen ejder biçimli kapı tokmağı olup Anadolu'da bu sanatın çok eskilere dayandığı anlaşılmaktadır¹. Eskiden birçok evin kapısında mevcut olan kapı tokmakları günümüzde pek çok Isparta evinin kapısında bulunmamaktadır. Bunun nedeni Isparta'da bulunan bir çok evin kapı tokmağının eskimesinden dolayı yerlerinden düşmüş, sökülmüş veya çalınmış olmasından kaynaklanmaktadır. Isparta'daki evlerin kapıları genellikle ahşap malzemeden yapılmıştır ve çift kanatlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eski kapıların herhangi belirli bir ölçüsü yoktur. Ana giriş kapıları bir insanın rahatlıkla geçebileceği ölçülerde, bahçe kapıları ise eve yük taşıyabilecek bir aracın girebileceği ölçülerde dizayn edilmişlerdir. Ana giriş kapıları dar ve dikdörtgen şekildedir. Bahçe kapıları ise tam tersi kare şeklinde ve yüksek formlarda yapılmışlardır. Diğer illerde olduğu gibi Isparta evlerinde de kapı kanatlarının yapımında genellikle fıstık çamı, kızılçam, sarıçam, Toros sediri, karaağaç, kestane, meşe ağacının kullanıldığı anlaşılmaktadır².

Kapı çekekleri ve tokmakları küçük ölçülerde olması nedeniyle, yerlerinden daha çok kolay sökülebilmekte ya kaybolmakta veya bilinçsiz bazı kişiler tarafından çalınmaktadır. Bu nedenle hızla kaybolmaktadırlar³. İlgili kurumlar tarafından envanter kayıtları alınarak yeterli incelemeler yapılmazsa yarınlarımıza miras olarak kalabilecek kapı tokmağı örneği kalmayacaktır.

Değişik formlarda kapı tokmakları örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi olan el biçimli kapı tokmaklarının kullanımı ilgi çekici olup araştırılması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapı tokmağında el biçiminin tercih edilmesinin sebebinin ilk çağlardan beri insan elinin bereketi ve kazancı sembolize etmesi gibi bir inanışla ilgili olduğu sanılmaktadır⁴.

¹ Halit Çal, "Afyon Şehrinin Kapı Tokmakları", Vakıf ve Kültür Dergisi, Ankara, 1999, s. 50.

² Seher Keçe Türker, "Geçmişin Aralığından Geleceğe Süzülen Işık Gelinler ve Takıları", Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 4, Kocaeli, 2007, s.60.

³ Sümer Şenol, "Isparta'nın El Kitabı", Göltaş Kültür Dizisi, Isparta, 2003, s.7.

⁴ Yüksel Sayan, "Bitlis Evleri", Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 110.

ARAŞTIRMADA AMAÇ, YÖNTEM VE KAYNAKLAR

a. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmamızın konusu, Geleneksel Isparta Evleri'nin Kapı tokmaklarının araştırılmasıdır. Çalışmanın amacı; Geleneksel Isparta evlerinin kapılarında bulunan kapı tokmaklarının, çekeklerin, kapı halkalarının, zelvelerin, kapı kollarının, kapı kulplarının, kapı mihlalarının analizlerinin yapılarak bilimsel metodlara dayalı olarak sunulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada Isparta'nın coğrafi konumu itibarıyla eski sokaklar içerisinde yer alan geleneksel Isparta Evleri'nin kapıları, kapı kolları, kapı tokmakları, halkaları, zelveleri, kapı kulpları, kapı mihlaları, kapı çekekleri ile ilgili geniş bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Anadolu'da pek çok kentin eski evlerinin kapıları ve kapı tokmakları üzerine araştırmalar sonucu bu kültür objelerinin ortaya çıkarılmasına karşılık, Isparta evleri ile ilgili Doğan DEMİRCİ'nin Isparta Evleri adlı eseri dışında yeterli derecede pek çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir. Bazı çalışmalarda yeterli bilgiler olmamakla beraber yanlış bilgilerinde sunulduğu gözlemlenmiştir.

Çalışmamız da Geleneksel Isparta Evlerine ait Kapı tokmaklarının kataloğunun oluşturulmasının yanı sıra kapılar ve tokmaklarla ilgili ayrıntılı olarak bilgi verilmektedir.

b. Araştırmanın Yöntemi

Geleneksel Isparta Evlerinin 100 ile 150 yıllık tarihsel süreç sonrasında ömürlerinin sona erdiği gözlemlenmiş arşiv ve yayın taraması, arazi çalışması sonrası kapılar ve kapı tokmakları üzerine incelemeler yapılmış Isparta evlerinin kapı tokmaklarıyla ilgili son 150 yıllık süreci hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın konu içeriği bakımından, geleneksel Isparta evlerinin kapı tokmaklarının, sağlıklı bir şekilde ortaya koyulabilmesi ile sonuçlarının yazıya aktarılma aşaması şu şekilde gerçekleşmiştir;

1. Yayın Taraması

Geleneksel Isparta Evleri'nin kapı tokmaklarıyla ilgili çalışmalarımız 2 yıllık bir zaman sürecine yayılmıştır. Konuyla ilgili kaynakların çok kısıtlı olduğu gözlemlenmiş olup daha önce yazılan birkaç makale dışında Doğan DEMİRCİ'nin Isparta Evleri adlı eserinde kapılar ve kapı tokmağı gibi konular ele alınmıştır ancak sadece kapı tokmağını ele alan bir yayına rastlanmamıştır. Türkiye'deki birçok bölgede yapılan kapı tokmakları çalışmalarının Isparta ilinde yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

2. İnternet Taraması

Küreselleşme olgusuyla küçülen dünyanın, bilgiye ulaşmadaki önemli aracı internettir. Çalışmamız kapsamında, internette yapmış olduğumuz taramalarda yaklaşık 350 web sayfasına ulaşılmıştır. Ancak bu sayfaların büyük çoğunluğu birbirini tekrarlayan sayfalar niteliğindedir. Elde edilen bilgi, belge ve dökümanlar da çalışmamız için önemli kaynak özelliğini taşımaktadır.

3. Alan Araştırması

Geleneksel Isparta evlerinin kapı tokmaklarıyla ilgili olarak 2 yıldan fazla bir süredir Isparta merkezde araştırma yapılmış olup sahaya inilmiştir. Kaynaklardan faydalanılarak Isparta'nın ölçeklendirilmiş şehir haritası vasıtasıyla Geleneksel Isparta evlerinin yerleri tespit edilmiştir, Sokak sokak tespit edilen evlerin fotoğraflandırmaları yapılmıştır. Daha sonra bu fotoğrafların çizimleri yapılmıştır. 52 adet kapı tokmağı, kapı çekeceği ve kapı kulpuna rastlanılmıştır. Bulunan eserler hakkında detaylı bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Birçok evin kapı tomağının zamanla tahrip edildiği ve söküldüğü tespit edilmiştir. Kapı tokmaklarının ölçeklendirmeleri yapılmış olup yerlerinde olmayanların kapı üzerinde bıraktığı izlerden yola çıkarak olabilecek ölçüleri alınmıştır. Zamanla evlerin kapılarının yıpranmaya başladığı kapı kollarının ise sökülüp yerlerine teknolojik gelişmeler sonucunda zillerin konularak bunların kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Yayın taraması sonucu Isparta evleriyle ilgili bilgiler verilmiş, kapı ve tokmakların başka illerdeki örnekleri ile karşılaştırması yapılmıştır. Isparta evlerinin kapı tokmaklarıyla ilgili birebir yapılan çalışma bulunmamaktadır. Doğan DEMİRCİ'ye ait Isparta Evleri adlı çalışmada Isparta kapı tokmakları, kolları ve

ekeceklerine ayrı bir bölümde yer verilmiştir. Arazi alışması sonucunda çekilen fotoğraflar sonucunda katalog oluşturulmuş bu katalogda 52 adet kapı tokmağı, kapı kolu ve kapı kulpuna yer verilmiştir.

4. Tasnif alışması ve Yazım Aşaması

Tasnif, elde edilen bilgi ve belgelerin değerlendirilip yazım aşamasına getirilmesidir. Bu bilgilerin, tez danışmanı ve tez inceleme komitesince değerlendirilmesi ve mevcut eksikliklerin belirli dönemlerde giderilmesinin ardından bir plan oluşturularak yazım aşamasına geçilmiştir.

Tez çalışmasının içeriğini bir bütün halinde gösteren *İçindekiler*, tez çalışmasının oluşmasında büyük payı ve emeği olan kişiler için ayrılmış *nsz*, metin İngilizce ve Türkçe *zet* kısmı, tezin hangi amaçla yazıldığını ve önemini vurgulayan *Araştırmada Amaç, Yöntem ve Kaynaklar* başlığı altında ele alınmıştır.

Çalışmanın hazırlanmasında konu bölümlere ayrılmış olup bunlardan;

Giriş bölümünde Geleneksel Türk evlerinin kapıları ve kapı tokmaklarından kısaca bahsettikten sonra araştırmamızın amacı, yöntemi, araştırmanın biçimi ve kaynaklar hakkında da bilgiler verilmiştir.

Birinci Bölümde Anadolu'da kapı tokmağı geleneği hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci Bölümde, Isparta'nın Kentsel gelişimi başlığı altında, Başlangıcından Türk dönemine Isparta, Türk döneminden günümüze Isparta hakkında bilgiler verilmiştir.

nc Bölümde, Isparta'daki kapı tokmakları ve ekeceklerinden bahsedilmiş, incelemeler sonrası detaylı bilgiler verilmiştir. Isparta Evleri'nin kapı tokmaklarının fotoğraflandırmaları yapılarak katalog halinde düzenlemeyle sunum yapılmıştır. Katalog sıralaması Isparta'da en çok rastlanan insan eli biçimli kapı tokmaklarından başlayarak, geometrik biçimli kapı tokmakları ve bitkisel biçimli kapı tokmakları olarak derlenmiştir.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise elde edilen tüm veriler ışığında konunun bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmelerde, Isparta'daki eski evlerin kapıları ve tokmakları incelenmiş olup bunların özelliklerinden bahsedilmiş,

görsellerle desteklenmiş diğer illerdeki eski evlerin kapı tokmaklarıyla karşılaştırmalar yapılmıştır.

5. Araştırmanın Kaynakları

Yapılan araştırmalar sonucunda Geleneksel Isparta evleriyle ilgili çok az sayıda yazılı bilgiye ulaşılmıştır. Son dönemlerde yapılan en güncel çalışmalardan biri olan Doğan DEMİRCİ'ye ait "Isparta Evleri" isimli çalışmasında Isparta evleri konu edilmiştir. Bu çalışmasında kapı tokmaklarını ayrı bir bölüm olarak ele almış ve bazı örnekler vermiştir. Bunun dışında diğer illerde bulunmakta olan kapı tokmakları pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bu konuda bazı yayınların yapıldığı görülmektedir.

Bunlardan; Halit ÇAL ve Özlem ÇAL'a ait olan 2008, "Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları ve Çekekleri" isimli kitaptaki bilgiler ve bir çok kapı tokmağı örneği ile çalışmamıza destek olmuştur.

Mutlu ÖZGEN'in 2009, s. 547, "Mimaride Simgeler; Üsküdar'ın Kapı Tokmakları" başlıklı makalesinde yer alan kapı tokmakları Üsküdar'ın eşsiz örneklerini bize sunmaktadır.

Mustafa DENKTAŞ'a ait olan 2005, Sayı 19, "Divriği'nin Kapı Tokmakları ve Kapı Halkaları" isimli makalesinde o yörenin örneklerini bize sunmaktadır.

Vizyon Dekorasyon Dergisinde, 1994, Sayı 11, yayınlanan "Tokat evlerinin kapı tokmakları" bizlere o yörenin örnekleri hakkında bilgiler vermektedir.

Halit ÇAL'ın Vakıf ve Kültür Dergisi'ndeki, 1999, s. 50, "Afyon Şehrinin Kapı Tokmakları" isimli makalesinde şehrin kapı tokmakları hakkında bilgiler sunulmuştur.

Tasarım Dergisi Mimarlık, İç Mimarlık, Görsel Sanatlar 2008 – 184. Sayısında kapı tokmaklarıyla ilgili bilgiler aktarılmıştır.

Özlem ÇAL'ın, 2004, Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi'ndeki, "Kastamonu Şehri Kapı Halkaları Ve Tokmakları", isimli makalesinde şehrin kapı tokmakları hakkında bilgiler sunulmuştur.

Bunların içerisinde Isparta ile ilgili olarak en çok bilgiye Doğan DEMİRCİ'nin "İsparta Evleri" isimli kitabında rastlanılmıştır. Isparta evleriyle ilgili olarak kapı tokmakları, çekecekleri ve kolları ayrı bir bölümde incelenmiş ve çalışmamıza oldukça katkıda bulunmuştur.

İsmi geçmeyen birçok makale ve kaynaklardan ise sadece kapı kollarının kullanım malzemeleri, tokmak tipleri ve fotoğrafları gibi bazı bilgilerden verilerden faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ANADOLU'DA KAPI TOKMAĞI GELENEĞİ

1.1. Kapı Tokmakları

Evler sadece üstü örtülmüş duvarların hapsettiği barınacak yerler olmayıp birtakım yollara başvurularak daha hareketli, daha yaşamı güzelleştirecek biçimlere ulaştırılabilir. Bunun çeşitli örneklerinden biri de kapı tokmakları olmaktadır. Kapıyı çalıp ziyareti evdekilere haber vermeye, tutup çekerek kapatmaya yarayan halka ve tokmaklar yalnızca fonksiyonlarıyla değil, estetik değerleri bakımından da bir devrin sanat görüşünü, anlayışını dile getiren yapıtlar olarak tanımlanmaktadır⁵.

Kapı tokmağı kapıyı açıp kapamak için üzerine yerleştirilen top biçiminde tutamaktan ibaret olduğu bilinmekte ve genellikle metalden yapılmaktadır⁶.

Kapı halkaları da tokmakların daha fonksiyonel kullanılanlarıdır. Kapı kanatları üzerinde yardımcı unsur olarak görev alan halkalar, yuvarlak bir halka aynasının ortasına çakılır, bunların da tokmak yerine geçen çeşitleri vardır. Bu halkalara şakşak veya çekecek de denilmektedir.

Tokmak adını verdiğimiz kapıya monte edilen metal ve estetik özellikte metal parça ses duyurmada kullanılır. Tek parçadan oluşan tokmak, köçek adı verilen bağlantı halkası ile kapıya takılır. Tokmağın altında ayna dediğimiz metal kısım vardır. Bu kısım çoğu zaman süslüdür. Tokmak kolu vurulduğunda ses çıkarılması için alt ucunda yine kanat tahtasına çakılmış bir kabara bulunmaktadır. Bu unsurlar tokmak için mutlaka bulunması gereken vazgeçilmezlerdir.

Kapı zili kullanılmaya başladığından bu yana kapı tokmakları ses çıkarma özelliğinin olmasına rağmen tokmaklar sade bir süs unsuru haline gelmiştir.

Estetik şekillerde yapılan kapı tokmakları takıldığı yerde hareketli olacak şekilde imal edilirlerdi. Kaldırılıp bırakıldığında veya el ile tutulup kabara vurulduğunda tok bir ses çıkardığından ev sahibini haberdar ederlerdi. Erkeklerin ve

⁵ İlhan Akbulut, “Diyarbakır’ın Görkemli Evleri ve Kapı Tokmakları”, Kültür ve Sanat – İş Bankası Yayınları, 1995, İstanbul.

⁶ M. Sözen - U. Tanyeli, “Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü”, Remzi Kitabevi, s.123.

kadınların ayrı ayrı kullanımına ayrılmış, kalın ve ince sesler çıkaran tokmaklar, gelenekler doğrultusunda bezenmiş "Ayna"lar ve "Kabara"ların üzerinde yer alır.

Kapı tokmaklarında iki tür ses verme elemanı vardır:

Birincisi yabancı erkek misafirler için olanıdır ki, bu üstte bulunan kalın sesli kapı tokmağıdır, ikincisini ev halkı ve kadın misafirler kullanır. Bu tokmak altta bulunur ve ince ses verir. Böylece ev halkı hazırlıksız yakalanmamış olur; kapı tokmağının çıkardığı sese göre misafir karşılanır. Bu tür ev kapılarının sayısı yok denecek kadar azalmıştır. Ayrıca zenginin kapı tokmağı büyük ölçülerde ve süslüdür, yani kapıya yakışır şekilde görkemlidir. Buna karşılık fakirin kapı tokmağı ise; sadedir, mütevazidir ve boynu büküktür⁷.

Kapı tokmakları günümüzdeki kapı zilleri ile aynı fonksiyonu karşılamak için yapılmışlardır. Kapı halkaları (şakşaklar) ise dışarı çıkarken özellikle kapının çekilerek örtülmesinde yardımcı bir unsur olarak düşünülmüştür. Ayrıca kapı halkaları daha az ses çıkardıkları için günün erken saatlerinde, evde hasta olduğunda veya başka sebeplerle insanları rahatsız etmemek amacıyla tokmakların yerine de kullanılmıştır. Yine dış kapılardaki kapı tokmakları ile kapı halkalarının yanı sıra özellikle iç kapılarda ve dolap kapaklarında da halka kullanılması dikkat çekicidir⁸.

Kapı tokmaklarının desenleri karşımıza çoğunlukla bitki, hayvan ve harfi andıran formların, stilize edilmiş biçimleri olarak çıkar⁹. İlk iletişimi eve gelen kişi ya da kişilerle kapılar sağlamaktadır. İnsanların zihinlerinde bazı kapı tokmaklarının yer ettiği unutulmamalıdır. Kaybolmuş ya da kaybolmaya yüz tutmuş eserlerimizi yeni nesillere tanıtmak gerektiğini düşündüğümüzden bu çalışmamız hazırlanmıştır. Kapı tokmakları karşımıza, geometrik biçimli kapı tokmakları, bitkisel biçimli kapı tokmakları ve figürlü kapı tokmakları olarak üç form halinde çıkmaktadır. Isparta’da en fazla görülen form figürlü kapı tokmağıdır. İnsan eli şeklindeki bu kapı tokmakları sağ el sol el şeklinde olmakla birlikte çoğunda yüzük bulunmaktadır bilek kısımlarında süslemeler dikkati çekmektedir.

⁷ Mutlu Özgen, “Mimaride Simgeler; Üsküdar’ın Kapı Tokmakları”, *T.C Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü*, Uluslar Arası Üsküdar Sempozyumu, 2009, s. 547.

⁸ Mustafa Denктаş, “Divriği’nin Kapı Tokmakları ve Kapı Halkaları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 19, Kayseri, 2005, s. 114.

⁹ Tasarım Dergisi, Mimarlık - İç Mimarlık – Görsel Sanatlar, 2008, 184. Sayı, İstanbul.

Kapı kollarının ve kapı tokmaklarının belirli tiplerde olması; bir dönemin modası olabileceği gibi, o dönemde belli bir şahıs ya da şahıslarca da yapılabileceğini akla getirmektedir. Yapılan incelemelerde evlerde, kapılarda, kapı kolları ve tokmakları gibi metal aksamalarda usta ismine ya da usta işaretine rastlanılmamıştır. Bunların Isparta’da yapıldığına dair elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Yani ısmarlama üzerine başka bir ilde yapılması da muhtemeldir. Isparta’da kapı kolları, kapı tokmakları ve çekekleri diğer illerle benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra daha değişik tiplere de rastlanılmamaktadır¹⁰.

1.1.1. Geometrik Biçimli Kapı Tokmakları

Geometrik biçimli kapı tokmakları da kendi içerisinde farklılıklar gösterir. Bu gruptaki kapı tokmaklarını kapı gövdesiyle “L” şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları, kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları, kapı gövdesiyle ters “S” şeklinde buluşan ve kapı gövdesiyle "U" şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları olarak dört ana grupta ele almak mümkündür.

1.1.1.1. Kapı Gövdesiyle “L” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları

“L” biçimli kapı tokmakları ile ilgili olarak yapılan bir araştırmada bu tip tokmakların muhtemelen Türkiye’nin geleneksel ve en eski tipleri olduğu, bu tip tokmak benzerlerinin Afyon, Akşehir, Antalya gibi komşu il ve ilçelerde, Adana, Çemişgezek, Karaman, Samsun Sivrihisar, Tokat, Harput, İçel gibi merkezlerde yaygın olduğu belirtilmektedir. Bu gruptaki tokmakların genel özelliği, diğer örneklerle nazaran oldukça sade olarak yapılmış olmalarıdır¹¹.

Bu tip tokmaklar kapı gövdesiyle düz “L” şeklinde buluşmaktadırlar. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Divriği ve Niğde’de karşılaşılmaktadır¹². Bu gruptaki kapı tokmakları, Isparta’da çok fazla tercih edilen örneklerden olmayıp yaptığımız araştırmalarda oldukça az sayıda olduğu görülmektedir.

¹⁰ Doğan Demirci, a.g.e., s.183.

¹¹ Mustafa Denktaş, a.g.e., s. 115.

¹² Halit Çal, “Niğde’de Kapı Tokmakları”, AD Art Decor, S.77, İstanbul, 1999, s.122 .

Şekil 1. “L” tipinde yapılan kapı tokmakları örnekleri (M. Ufuk Mistepe, 2007)

1.1.1.2. Kapı Gövdesiyle “C” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları

Kapı gövdesiyle “L” tipi kapı tokmaklarına oldukça benzeyen, belki de bu tip kapı tokmaklarından türediği düşünülebilecek diğer bir tokmak türü ise “C” tipi kapı tokmaklarıdır. Bunlar; kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey bir kıvrımlı kapı tokmakları, kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey iki kıvrımlı kapı tokmakları, kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey üç kıvrımlı kapı tokmakları, kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey dört kıvrımlı kapı tokmaklarıdır. Bu tipin bazı örneklerinde, ana gövde ile alt bölümüne bağımsız olarak yapılan süsleme parçaları vidalanmıştır. Kapı tokmağının alt ve üst bölümüne eklenen bu parçalarda ters ve düz “C” biçiminde kıvrımlar yapan burmalı metal öğeler ana gövdeye bağlanmıştır¹³. Bu gruptaki kapı tokmakları, Isparta’da çok fazla tercih edilen örneklerden olmadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 2. “C” tipi kapı tokmakları örnekleri (Mistepe, 2007)

¹³ Mustafa Denктаş, a.g.e., s. 116.

1.1.1.3. Kapı Gövdesiyle “S” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları

“S” harfini andıran bu tipteki kapı tokmaklarının alt bölümündeki kıvrımlar ana gövdeden bağımsız olarak yapılmış olup daha sonra kıvrımları oluşturan parçalar üst üste konularak perçinlenmişlerdir. Alt kısmı kıvrımlı olan kapı tokmakları, gövdeleri kıvrımlı olan kapı tokmaklarından daha zengin bir görünüme sahiptirler. Bu tokmaklar, Divriği’de en yaygın olarak kullanılan ve zengin görünüme sahip olan kapı tokmaklarıdır¹⁴. Bu gruptaki kapı tokmakları, Isparta’da çok fazla tercih edilen örneklerden olmadıkları yaptığımız araştırmalarda görülmektedir.

Şekil 3. “S” tipi kapı tokmakları örnekleri (Mistepe, 2007)

1.1.1.4. Kapı Gövdesiyle “U” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları

Bu tip tokmakların yapılış formları tam olarak “U” harfini hatırlattıkları için bu adla gruplandırılmışlardır. “U” nun her iki kolunun bağlandığı aynalık bazı tiplerde gövdeden daha süslü ve gösterişlidir. Ağız kısmı yukarı doğru hilal biçiminde bir alt parçaya, uçlarından yukarı doğru birer kol takılmıştır. Bu kollar yukarıda kapı çivisine bağlanmaktadır¹⁵. “C” tipi kapı tokmaklarıyla oldukça benzeşmektedirler. Yine diğer tiplerde olduğu gibi Isparta’da bu tip örneklerle karşılaşmamıştır.

¹⁴ Mustafa Denктаş, a.g.e., s. 116.

¹⁵ Vakıf ve Kültür Dergisi, “Afyon Şehrinin Kapı Tokmakları”, 1999, 216 . Sayı, s. 53. / Mustafa Denктаş, a.g.e., s. 117.

Şekil 4. . “U” tipi kapı tokmakları örnekleri (Mistepe, 2007)

1.1.2. Bitkisel Biçimli Kapı Tokmakları

Bu tokmaklar kendi arasında Lale biçimli ve Armut biçimli kapı tokmakları olarak ikiye ayrılmaktadır. Her iki tipteki kapı tokmaklarına oldukça az sayıda rastlanılmaktadır.

1.1.2.1. Lale Biçimli Kapı Tokmakları

Dış biçimlenişi itibariyle bir laleyi andırır. İki ağız kıvrımını yaprağa benzer dilimli bir parça bitişirmektedir. Bu parça alttan paralel üç tel parçasıyla gövdenin alt ortasına bitişmektedir. Bu şekli ile arp türü bir müzik aletine de benzemektedir. Hatay'da sadece Habib-i Neccar Camisi'nde bulunmaktadır. Çok yaygın olarak görülen bir tip değildir. Döküm tekniği ile yapılan bir kapı tokmağıdır¹⁶.

¹⁶ Halit Çal, “Hatay Kapı Halkaları ve Tokmakları”, Ortadoğu’da Osmanlı dönemi Kültür İzleri Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Hatay, 2000. c.1. s. 170.

Şekil 5. Lale biçimli kapı tokmağı örneği
(www.bilinmeyendiyarbakir.com)

1.1.2.2. Armut Biçimli Kapı Tokmakları

Bu tipteki kapı tokmakları Anadolu'nun bazı şehirlerinde vazo biçimli kapı tokmakları olarak da gruplandırılmaktadır¹⁷. Bu tipte tespit edilen örneklerin çoğunluğu dövme tekniği ile yapılmıştır. Bu grup kendi içerisinde sade ve aynalı örnekler olarak gruplandırılmaktadır. Yine bu tipte yapılan kapı tokmakları aynalı örnekleri dış kapıların genel görünüşüne zengin bir hava katmışlardır. Bu tokmaklar üst tepe noktasından çiviyle kapıya çakılmıştır. Gövdenin geniş olan alt bölümünün tam ortası daha güçlü ses çıkartması amacıyla küçük bir top şeklinde düzenlenmiştir¹⁸. Dövme tekniğinde yapılmalarından dolayı belki de en eski kapı tokmağı örnekleri olduklarını düşünebiliriz.

¹⁷ Halit Çal, "Hatay Kapı Halkaları", s. 176.

¹⁸ Mustafa Denктаş, a.g.e., s. 118.

Şekil 6. Armut biçimli kapı tokmağı örnekleri (Mistepe, 2007)

1.1.3. Figürlü Kapı Tokmakları

Bu tokmaklar kendi arasında İnsan Eli Biçimli ve Hayvan motifli kapı tokmakları olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.1.3.1. İnsan Eli Biçimli (Hanımeli Formlu) Kapı Tokmakları

Türkiye genelinde en yaygın tiplerin başında gelmektedir. Döküm tekniği ile yapılmışlardır. Malzemesi çoğunlukla tunç, bazen demirdir. Bilekten itibaren verilmiş bir el, avucunda bir top tutar şekilde yapılmıştır. Parmakların birinde çoğunlukla bir yüzük vardır. Batıdan ithal edilen bir form olduğu söylenmektedir. Ancak Türkiye’de çok sevilerek kullanıldığı için kalıbı çıkarılarak üretilmiştir. Bu yüzden çok farklı tipleri ölçülerde karşımıza çıkmaktadır. 5 cm. den 20 cm. ye kadar değişik uzunluklarda yapılmışlardır¹⁹.

Bu tür kapı tokmaklarıyla Anadolu’nun yanı sıra birçok Avrupa ülkesinde karşılaşılmaktadır.

Beypazarı, Amasya, Niğde, Diyarbakır, Kayseri, Afyon ve diğer pek çok Anadolu şehirlerinde en çok kullanılan kapı tokmak biçimlerinin başında el şeklindeki kapı tokmakları gelmektedir²⁰.

¹⁹ Halit Çal, “Afyon Şehrinin Kapı Tokmakları”, Vakıf ve Kültür Dergisi, Ankara, 1999, s. 52.

²⁰ Halit Çal, “Osmanlı Kapı Halkaları ve Kapı Tokmakları”, Osmanlı, C.XI, Ankara, 1999, s. 278-279.

Isparta’da genellikle figürlü el biçimli kapı tokmakları kullanıldığı görülmektedir. Özellikle Isparta merkez Dere mahallesi, Doğancı mahallesi, Emre mahallesi, Karaağaç mahallesi, Gazi Kemal mahallesi, Keçeci mahallesi, Yenice mahallesi, Gülcü mahallesi, İskender mahallesi ve Turan mahallesi’nde el biçimli kapı tokmaklarına sıkça rastlanılmaktadır. Kapı tokmağında el biçiminin tercih edilmesinin sebebinin ilk çağlardan beri insan elinin bereketi ve kazancı sembolize etmesi gibi bir inanışla ilgili olduğu sanılmaktadır²¹.

El biçimli kapı tokmaklarını incelediğimizde sağ el sol el ve yüzüğün durumu farklılıklar gösterebilmektedir. Isparta’da incelemelerimiz sonucunda 4 sağ el, 12 sol el biçimli kapı tokmağına rastlanılmıştır. Bunların dışında 1 tokmakta elin sağda mı solda mı olduğu bilinmemekle birlikte, 1 tane el figürlü kapı tokmağı da tahribat sonucu tanınamaz halde bulunmuştur. 14 kapı tokmağında yüzük vardır ama 3 tanesinde ise yüzük bulunmamaktadır 1 tanesi ise tahribata uğradığı için yüzük olup olmadığı konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Şekil 7. El biçimli kapı tokmakları örnekleri (Mistepe, 2007)

²¹ Yüksel Sayan, a.g.e., s. 110.

1.1.3.2. Hayvan Motifli Kapı Tokmakları

Bu tür kapı tokmakları, aslan başı, ejder, kuş, horoz, yılan gibi hayvan motifleri kullanılarak oluşturulmuşlardır. Ejder, kuş, horoz biçimli kapı tokmakları Diyarbakır, Urfa, Mardin illerinde yoğunlaşmaktadır. Aslan başlı kapı tokmakları ise Erzurum, Amasya, İzmir, Kayseri, Ürgüp ve Safranbolu’da sıkça bulunur. Ayrıca Beyoğlu’nda neo klasik binalarda da aslan başlı kapı tokmaklarına rastlanmaktadır. Kuş biçimli kapı tokmakları ince, uzundur ve çok farklı biçimlerde bulunmaktadır. İnce, uzun olan kuş gövdesi üzerinde çeşitli şekiller ve süsler yer almaktadır. Ayrıca gövde üzerinde yer alan kanatlar çok farklı formlarla ifade edilmiştir. Kuyruk kısmı kapıya sabitlenmiştir. Gövdeden yukarıya doğru uzatılarak oluşturulan baş kısmı ile kapı üzerinde yer alan metal parçaya vurularak ses çıkartılmaktadır. Baş üzerinde, aşağıyı gösteren kuşun gagası da farklı şekillerde oluşturulmuştur²².

Bu tür kapı tokmaklarına Isparta’da rastlanılmamıştır. Yoğun olarak diğer illerde kullanılmış olduğu görülmektedir.

Şekil 8. Hayvan Motifli kapı tokmakları örnekleri
(Mimarist Kültür Dergisi – 2010 – 35. Sayı)

²² Mimarist Kültür Dergisi, 2010, 35. Sayı, İstanbul, s. 23.

Güneydoğu’da bu tür hayvan figürlü kapı tokmaklarının sıklıkla görülmesi, bu formun çok öncelere kadar gittiğini ve daha önce buralarda hüküm süren Artuklu’larla bir irtibatının olabileceğini akla getirmektedir.

1.2. Kapı Halkaları (Şakşaklar)

Halkalar bilinen en eski tiptir. Asya Türk ve Çin sanatında Tao – tieh maskesi denilen bir masal yaratığının başı şeklindeki tokmak aynasına bağlı halka vardır. Kırgızistan Abakan’da bulunan bir tokmak M.Ö. 1. bine tarihlenmiştir²³. Kaynaklarda bu tipin değişik örneklerine rastlanılmıştır, Ankara Kuyulu Mescit kapısındaki halkalar Selçuklular döneminin Anadolu örnekleri olarak gösterilmiştir²⁴.

Ayna veya göbek adı verilen bir parça ile bu parçanın üzerine bağlantılı bir halkadan meydana gelmiş süs unsurlarına şakşak denir. Bunlar kapı tokmaklarına göre daha az ses çıkarmaktadırlar²⁵. Bunların kapıyla temas ettikleri noktalara ses çıkarması amacıyla metal bir kabara konulmuştur. Bu tip şakşakların kapıya çiviyle sabitlenmiş yine “göbek” adı verilen -çoğu zaman süslü- metal parçaları bulunmaktadır²⁶.

Kapı halkaları; halka, ayna ve halkayı kapıya sabitleyen iki kollu çividen oluşmaktadır²⁷. Kapı halkaları geometrik biçimli kapı halkaları, bitkisel biçimli kapı halkaları, figürlü kapı halkaları olarak üç ana grupta ele alınmış ve bu ana grupların alt başlıkları da oluşturulmuştur. Kapı halkaları, hem kapı tokmağı gibi ses duyurmada hem de kapı kanatlarını açıp kaparken kanatları çekmede kullanılır. Sade görünümlü şakşaklar, fazla işçilik istemeyen kapı süsleridir. Bir göbek bir halkadan ibarettir. Yapımları daha çok basittir. Oldukça kalın bir sac ustanın zevkine göre kesilir sonra ocakta ısıtılır önceden toprakta hazırlanmış olan çukura yerleştirilir. Çekiçle bombeleştirilir. Daha sonra makasla kenarları düzeltilir. Zımba ile çeşitli yerleri delinerek desen yapılır. Sade görünümlü şakşaklar oldukça fazladır, çükü fazla

²³ Emel Esin, “Ejder Takının Simgeçiliği ve Kötülüktan Koruyan Maske”, Orta Asya’dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 161.

²⁴ Halit Çal – Özlem Çal, “Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları Ve Çekecekleri”, Ankara, 2008, s. 6.

²⁵ Gül Pulhan, “Dünya Mirasında Türkiye”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 430.

²⁶ Adil Özme – Hüseyin Şahin, “Geleneksel Malatya Evlerinde Cümle Kapıları”, Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Ankara, 2001, s. 125.

²⁷ Kutlu Özen, a.g.m., s. 58.

işçilik istemez. Ayna veya göbek adı verdiğimiz parça bu şekilde hazırlandıktan sonra kapıya çakılır ve göbek kısmına halka adı verilen bu parça takılır.

Şakşak kapıya çakılmadan önce, dışarıdan görülecek şekilde, göbeğin iç kısmına kırmızı kadife veya çuha yerleştirilir. Bu şakşağın aynasına veya göbeğine nefis bir görünüm verilir. Her şakşak teker teker yapıldığı için ortaya çıkan eser, o demircinin ustalığını belli eder. Eskiden kapıya gelen kişi erkek ise kapı tokmağı ile kapıyı, kadın ise şakşakıyı çaldığı belirtilmektedir²⁸. Tarihsel açıdan kapı çekekçileri ve tokmaklarının içerisinde halkanın en eski biçim olarak görüldüğü ilgili yayınlarda anlaşılmaktadır²⁹.

Kapı halkaları Geometrik biçimli ve Bitkisel biçimli kapı halkaları olarak ikiye ayrılır.

1.2.1. Geometrik Biçimli Kapı Halkaları

Geometrik biçimli kapı halkaları da kendi içinde sınıflara ayrılmaktadır. Daire biçimli kapı halkaları, Elips biçimli kapı halkaları, Geniş “U” biçimli kapı halkaları olarak üç bölümde incelenmektedir. Bu halkaların büyük çoğunluğunda ayna kısımları bulunurken bazı örneklerde aynanın kullanılmadığı görülmektedir. Bu örneklerden bazıları oldukça sade olmasına karşılık, bazı örnekleri ise geometrik ve bitkisel şekiller oluşturacak şekilde süslenmişlerdir³⁰.

Şekil 9. Geometrik biçimli kapı halkası örneği (www.sevimbay.com/sivrihisar-kulturu.html)

²⁸ Ali Atalar, “Kapı Tokmakları”, Ayıntap Dergisi, Sayı 12, Gaziantep, 2008, s. 12.

²⁹ Halit Çal – Özlem Çal, a.g.e., s. 5.

³⁰ Mustafa Denктаş, a.g.e., s. 119.

1.2.2. Bitkisel Biçimli Kapı Halkaları

Bitkisel biçimli kapı halkaları da Armut ve Elma biçimli kapı halkaları olarak sınıflandırılmaktadır. Şekillerinin Armut ve Elmaya benzemesinden dolayı bu ismi almaktadırlar. Bu halkalardan bazısı dövme, bazısı ise döküm tekniğinde yapılmıştır. Armut ve elma biçimindeki kapı halkalarının bazı örneklerinde aynalık kısımları sade olarak bırakıldığı gibi bazı örneklerinde ise orijinal olmayan eklentiler yapılmıştır. Kapı halkalarının üst bölümüne de yatay olarak aynalığın daha küçük ölçülerdeki bir benzeri yerleştirilmiştir. Böylece kapılar zengin bir görünüş kazanmıştır. Kapı halkası örneğinde alt bölümde birbirine yaklaşan kolların uçları geriye doğru ters ve düz "C" biçiminde kıvrımlı olarak düzenlenmiştir³¹. Ana biçimi aynı olmak üzere bu tipin Türkiye’de çok çeşitli tipleri vardır. Afyon³², Hatay³³, Kastamonu³⁴, Kayseri³⁵, Niğde³⁶, Tarsus³⁷, Adana, Kayseri Gesi³⁸, Divriği’de³⁹, benzer örneklerin oldukları görülmektedir. Beypazarı örneği ise yuvarlak demirden bükülerek yapılmış basit işçilikli bir yerli üretim olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁰.

Şekil 10. Bitkisel biçimli kapı halka örneği

(Lütfiye Göktaş Kaya, “Geleneksel Kapı Halka ve Tokmakları: Safranbolu”, s. 360.)

³¹ Mustafa Denktaş, a.g.e., s. 120.

³² Halit Çal, “Afyon Şehrinin Kapı Tokmakları”, Vakıf Ve Kültür, 2. C. 6. Sayı, Ankara, 51.s.

³³ Halit Çal, “Hatay Kapı Halkaları Ve Tokmakları”, Ortadoğu’da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, 1. C., Ankara, 2001, 176.s.

³⁴ Özlem Çal, “Kastamonu Şehri Kapı Halkaları Ve Tokmakları”, Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, C. 12, S.2, Kastamonu, 2004, 5. tip

³⁵ Mehmet Kartal, “Eski Kayseri’de Kapı Tokmakları”, İlgı, 53. Sayı, 1988, 26.s

³⁶ Halit Çal, “Niğde’de Kapı Tokmakları”, Art-Dekor, 77. Sayı, İstanbul, 122.s.

³⁷ Halit Çal, Tarsus Kapı Tokmakları, Cumhuriyetimizin 75. Yılında Düünden Bugüne 1. Tarsus Sempozyumu 25 - 26 Aralık 1998, Adana, 140-145.

³⁸ Halit Çal, “Osmanlı Kapı Halkaları Ve Kapı Tokmakları”, Osmanlı, 11. C. 1999, 282. s.

³⁹ Mustafa Denktaş, a.g.e, 19. Sayı, Kayseri, 18-23. fotoğraflar.

⁴⁰ Halit Çal “Beypazarı Şehrinde Kapı Halkaları ve Tokmakları”, Cumhuriyetin 80. Yılında Her Yönüyle Ankara, 2004, s. 213-226.

1.3. Kapı Kolları

Kapı kolları da aynı tokmaklardaki gibi yerlerinden sökülerek çalınmakta olduğundan az rastlanılan kapı kollarını koruma altına almak gerekmektedir.

Bazı evlerde her kapı kanadında birer tane kapı kolu bazılarında ise bir tane kapı kolu görmek mümkündür. Genelde döküm tekniğiyle yapılmışlardır ve malzeme olarak tunç, pirinç ve alüminyum malzeme kapı kollarının yapımında ağırlıklı olarak kullanılmıştır⁴¹.

Isparta’da evlere girişi sağlayan cümle kapılarında yassı ya da silindirik profilli, döküm pirinç malzeme ile yapılmış kapı kollarının kullanıldığını söyleyebiliriz. Kapı kollarını dört ana başlıkta toplayabiliriz;

- 1- Silindirik kapı kolları,
- 2- Yassı kapı kolları,
- 3- “C” biçimli kapı kolları,
- 4- “S” biçimli kapı kolları.

Silindirik profilli olan kapı kolları genellikle düşey, yassı olan kapı kolları ise genellikle çapraz olarak takılmıştır. Isparta’da bulunan ve en yaygın olan tipler bunlardır⁴².

Kapı kolları genellikle döküm pirinç malzeme ile yapılmıştır. Yassı olan tiplerden bazılarının ise dövme demirden yapıldığı görülmektedir. Kapı kolları doğal olarak her iki kanatta da yer almaktadır. Yassı kapı kolları genellikle çapraz takılmaktadır. Yassı tipte kapı kolu yukarıya doğru genişlemekte ve kalınlaşmaktadır. Sayıları silindirik formda olduğu kadar çok fazla değildir⁴³.

Isparta’da birkaç evde “C” ve “S” kıvrımlı kapı koluna rastlanılmıştır. Isparta’da yatay olarak takılmış olan “C” kıvrımlı kapı kollarının “S” kıvrımlı olanlardan sayı olarak daha fazla olduğunu söylemek gerekir⁴⁴.

⁴¹ <http://www.unyezile.com/tokmak.htm>

⁴² Doğan Demirci, a.g.e, s. 187.

⁴³ Doğan Demirci, a.g.e, s. 188.

⁴⁴ Doğan Demirci, a.g.e, s. 189.

Şekil 11. Kapı kolu örnekleri (www.unyezile.com/tokmak.htm)

1.4. Kapı Kulpları

Kelime anlamı olarak kapı kulpları iç mimaride yaklaşık aynı anlama gelsede kapılarda kullanıldığı gibi iç mimaride yer alan dolap, sandık ve kapılarda daha belirgin ve sıkça kullanılmaktadır. Ancak dolap kapaklarında kullanılan en eski tipleri porselenden imal edilmiştir.

Şekil 12. Kapı kulpu örnekleri (Mistepe, 2007)

1.5. Kapılar ve Kabaralar (Kapı Mıhları)

Ahşap Kapı Kanatları yan yana dizilmiş tahtaların arkadan üç yada dört kuşakla bağlanmasıyla oluşturulur. Dıştan ise bu kuşakların üstüne rastlayacak şekilde kabara adı verilen iri başlı dövme çiviler (mıh) çakılarak tahtalar kuşaklara sabitlenir. Kapıların yapımında değişik unsurlar olarak gösterilirler. Kapının çerçevesini oluşturan kasanın sövelerine (pervaz) kuşaklar hizasında gullep denilen demirden bağlantı halkaları çakılır ayrıca her bir kapı kanadı Z ve ters Z şeklinde içten 3 adet kuşakla kabaralı olarak sabitlenmektedir⁴⁵.

⁴⁵ <http://www.unyezile.com/tokmak.htm>

Kanatların dış yüzünde sıralanan kabaraların hemen üzerinde ireze (karga burnu) denilen bağlantı demirleri bulunur. Kanatlar buralardan gulleplere takılır. Kasanın lentosuna kapı başlığı, alt kısmına eşik, sövelerine ise pervaz ya da yan ağaç adı verilir. Eskiden, iki parçanın birleştirilmesinde kullanılan vidanın henüz icat edilmediği devirlerde, menteşeler kapılara çivilerle çakılarak tutturulmuş. Çivilerin kapının tahtasından dışarı çıkan uçları da, bir daha sökülmemesi için çekiçlenip yan yatırılır, âdeta perçinlendiği söylenmektedir⁴⁶.

Şekil 13. Kapılarda yer alan kabara örneği (Mistepe, 2007)

Malzeme ve Teknikler

Tokmak – çekecek ve aynalarda bronz, pirinç ve demir kullanılmıştır. Yapım tekniği olarak döküm (bronz-pirinç-demir), dövme (demir) ve kesme-delme görülmektedir. L biçimli örnekler dövme demirden yapılmıştır. Döküm ile aynı zamanda süsleme de yapılmıştır. Döküm, delikleme, kabartmalı bezemeleri de yapmaya uygundur⁴⁷.

Kapı tokmakları, kulpları ve kapı kollarının yapımında dövme ve döküm tekniği sıkça kullanılan teknikler arasında yer almaktadır. Dövme tekniği ateşte

⁴⁶ <http://www.unyezile.com/tokmak.htm>

⁴⁷ Halit Çal – Özlem Çal, “Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları ve Çekekleri”, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2008, s. 170.

kızdırılmış olan maddenin örste dövülerek çeşitli şekillere dönüştürülmesidir. Ustanın tek tek uğraştığında bu yöntemle çalışmak uzun zaman alır. Döküm tekniği ise eritilmiş madeni istenilen biçimlerde hazırlanan kalıplara dökülerek dondurulmasıdır. Döküm tekniğinde çok sayıda eser kısa sürede yapılır. Tunç dökümünden olan kapı tokmakları zengin ve gösterişlidir. Üzerlerinde çok fazla oyma bulunduğu gibi sade olanları da mevcuttur⁴⁸.

Isparta evlerinde demirin mimaride kullanımı alanları incelendiğinde demir malzeme ile yapılan kapılar ve kapı aksamaları oldukça fazla yer kaplamaktadır. Kapı kilidi ve mekanizmalarının aynı biçimde yapılmış oldukları görülmektedir. Demir malzemeden yapıldığı görülen bu mekanizmaların hemen tamamı aynı biçimde çalışmaktadır⁴⁹.

Yine kapılara ait olmak üzere demir malzeme ile yapılan kalpaklı çivilerin de hemen kapının arkasındaki yatay kuşakları tutturmada iyi bir araç olarak hem de kapının dış yüzünde süsleme amaçlı olarak kullanıldığı görülmektedir. Kalpaklı çiviler büyük giriş kapısı olan evlerde veya bahçe kapılarında sıklıkla görülmektedir⁵⁰.

Isparta evlerinde dövme demirden yapılan kapı kolları ve tokmaklarının sayısı oldukça azdır. Kapı kollarının ve tokmaklarının demire şekil verilerek yapılması bir hayli zor olmalı ki böyle malzemenin sınırlı sayıda olması bunun bir göstergesi olmaktadır. Basit küçük halka biçimli çekekler ve bunlara ait aynaların dökme demirden yapıldıkları görülmektedir. Demir malzemeden yapılan kapı kollarına da genellikle bahçeden girişli evlerde rastlanılmaktadır. Bahçe kapısında dövme demir kapı kollarının kullanılması muhtemelen dövme demir malzemenin döküm pirinç gibi alımlı olmaması kaygısını da taşıdığı anlaşılmaktadır⁵¹.

Evlerin cümle kapılarında yer alan kapı tokmakları ve kolları büyük çoğunlukla pirinç döküm tekniğinde yapılmışlardır. Çok az sayıda demir malzeme ile yapılmış kapı koluna rastlanmıştır.

⁴⁸ El Sanatları Dergisi, “Anadolu’nun Efsanevi Tokmakları”, 2008, 6. Sayı.

⁴⁹ Doğan Demirci, a.g.e., s. 292.

⁵⁰ Doğan Demirci, a.g.e., s. 293.

⁵¹ Doğan Demirci, a.g.e., s. 294.

Sonuç olarak; maden kullanımında belli formların tercih edildiği ve kullanıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin kapı kilitleri, kilit mekanizmaları, kapı zıvanaları, ve menteşeleri, kalpaklı çivilerin formları hemen hemen bir birinin aynısıdır. Buna benzer olarak pencerelerde kullanılan geçme demir parmaklıklar da aynısıdır. Kapı kolları, tokmakları ve çekecekleri birkaç farklı formda karşımıza çıkmaktadır. Ama yapım tekniklerinin aynı ya da birbirlerine çok yakın oldukları görülmektedir. Özellikle pirinç döküm tekniğindeki kapı kolları, tokmakları ve çekeceklerinin seri olarak üretilmekte oldukları ve ülkemizin pek çok kentinde aynı formlarda kullanıldıkları anlaşılmaktadır⁵².

⁵² Doğan Demirci, a.g.e, s. 295.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ISPARTA KENTSEL GELİŞİM

Isparta, birçok seyyahın kitaplarına da konu olmuştur. Seyyahların Isparta hakkındaki sözleri hemen hemen birbirine çok yakındır. Isparta hakkında ilk bilgileri aldığımız İbn-i Batuta 1335 yılında başladığı seyahatinde Isparta'yı ziyaret ederek; Isparta'nın tarz-ı inşası, bedi çarşıları, bostan ve nehirlerinin çok olduğu kalesinin ise yüksek bir dağ üzerine kain olduğunu söylemektedir⁵³.

Arap kaynaklarından İbni-Batuta'nın Seyahatnamesi'nde Isparta'nın adı SABARTA olarak geçmektedir⁵⁴. Bir rivayete göre, Isparta adının, eski Yunan dilinde ayrılmış ve dağınık anlamına gelen Sporada (=Isporada) kelimesinden alınmış bulunduğu, yine bir rivayete göre, güya bu beldelerin dağınık şekilde despotlar idaresinde bulunarak Psidia Ülkesi adıyla hepsi – şimdi Isparta'ya 3,5 saat uzaklıkta bulunan Ağlasun'daki Saglasyon (= Sagalassus) büyük şehrine bağlı bulundukları, bu büyük şehri de kasabalarıyla birlikte İskender'in istila ederek yaktığı ve halklarını öldürttüğü Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında atadan evlada naklen söylenip gelmektedir⁵⁵.

17. yüzyıl seyyahlarından Evliya Çelebi Seyahatnamesinde “*Evsafı Şehri Şirini Isparta*” başlığı altında Isparta'yı anlatmaktadır. Elmalı üzerinden Isparta'ya gelen seyyah, Isparta'nın Sultan Alaaddin tarafından Ermenilerden fethedildiğini, Osmanlı döneminde Hamid Sancağı olarak tanındığından bahsettiğinden sonra; Isparta'nın Hamid diyarı olarak bilindiği, camisinin fazla sayıda güzel bir şehir, irşad ve keşfi keramet sahibi pek çok kimseler olduğunu ve Firdevs Bey Camisini Koca Sinan'ın yaptığından bahsetmektedir⁵⁶.

Aşık Mehmet Çelebi 16. yüzyıl sonlarında Isparta'ya uğramış olup, Isparta'nın Hamid Diyarı, güzel bir şehir olduğundan ve havasından bahsederek,

⁵³ İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, 1001 Temel Eser, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1971, s. 11.

⁵⁴ İbn Batuta, a.g.e., s.10.

⁵⁵ Böküzade Süleyman Sami, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi*, Serenler Yayını, İstanbul, 1983

⁵⁶ Mehmed Zillioğlu, *Evliya Çelebi Tam Metin Seyahatname*, C. 5, İstanbul, 1985, s. 283.

Isparta'dan alim, fazilet sahibi, zeki insanlar çıktığını, Hoca Mansur Attar'ın Isparta'da hayrat olarak bir çeşme yaptırdığından bahsetmektedir⁵⁷.

Katip Çelebi'nin 1732 tarihinde yazdığı "Cihannüma" adlı eserinde Isparta ile ilgili olarak; "*Derbeyan-ı Livayı Hamid*" başlığı altında bahsetmektedir. Isparta'nın Hamid Sancağı'nın tahtı, kalesiz, meyvesi bol bir şehir ve pazar olduğunu, havasının güzel olduğunu, bir nehrin Isparta'nın bağ ve bahçelerini suladığını, üzüm ve fındığın çok olduğu, şehirde büyük boyahanelerinin bulunduğunu söylemektedir⁵⁸.

1882 yılında 15 yıl boyunca Türkiye'de kalan İzmir Konsolosluğu Papazı ve İngiliz seyyahı F. V. J. Arundell, 1826 yılında İzmir'den çıktığı yolculuğunda Isparta'ya da uğramış, ancak şehir merkezi ile ilgili fazla bir bilgi vermemiştir. Isparta ile ilgili olarak sadece; Isparta'nın mevkiinin güzel, ağacın ve camisinin çok olduğunu belirterek, devamında Hisar Dağı'na çıkışından bahsetmiştir⁵⁹.

1834 ve 1843 tarihlerinde iki kez Isparta'ya uğrayan Charles Texier, Isparta ile ilgili olarak; Hamit Paşalığın merkezi ve bu şehirlerin en güzeli olduğunu, şehrin ticari faaliyetlerinin ve manzarasının güzelliği ile önem arzettiği, eski ve yeni eserlerden incelemeye değer hiçbir şeye sahip olmadığını söylemektedir. Şehre girerken minaresi İstanbul camilerine benzeyen büyük bir camisinin bulunduğunu, bunun dışında otuz kadar mahalle camisinin olduğundan bahsetmektedir. Bunların etrafı çoğunlukla ağaçlarla çevrilidir demek, bahçelerin ve ağaçlıkların verdiği güzel manzaranın Bursa ile karşılaştırıldığına değinmektedir. Eserinde ayrıca, Paul Lucas'ın 1706 yılında Isparta'yı ziyaretinde; Isparta'yı şehrin kalabalık ve zengin bir kasaba olarak tanımlamakta, o zamanlar ilaç ile yün, deri ve zamk gibi ana maddelerin ticaretinin öneminden bahsetmektedir⁶⁰.

23 – 25 Mart 1824 tarihinde Isparta'ya gelen W. Lake, Keçiörlü ilçesi yakınlarındaki antik şehir kalıntıları ile Akşehir üzerinden Yalvaç ve Uluborlu'ya

⁵⁷ Feridun Emecen, "Isparta", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 19, İstanbul, 1999, s. 195.

⁵⁸ Kemal Ünal; 'Cihannüma', *Ün Dergisi*, Sayı 64-65, C. 6, Isparta, 1940, s. 914.

⁵⁹ Hamit Dereli, "Isparta ve Havalisi Hakkında Yüzyıl Önce Yazılmış Bir Seyahat Kitabı", *Ün Dergisi*, C.9, Isparta, 1942, s. 2121.

⁶⁰ Charles Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, C. 3, Ankara, 2002, s. 455.

uzanan Roma yolunun öneminden söz etmektedir. Uluborlu'nun Hamidoğulları Beyliğinin başkenti durumunda olduğunu belirtmektedir⁶¹.

W. J. Hamilton'un 1842 yılında yayınlanan seyahatnamesinde; Afyon üzerinden Isparta, Yalvaç, Uluborlu, Afşar ve Eğirdir'e gelişi anlatılmaktadır. Seyyah Eğirdir'in içinde 500 – 600 kadar Türk evi yer aldığı, gölde bulunan adalarda ise Ermeni ve Yunanlıların yaşadığını belirtmektedir. 1881 ve 1882 yılları arasında Anadolu'da yolculuk yapan W.M. Ramsay'ın 1960 yılında yayınlanan Anadolu'nun "Tarihi Coğrafyası" isimli eserinde Pisidia Bölgesi içinde yer alan Isparta ve çevresindeki yerleşim birimlerini incelemektedir. Kitabında Eğirdir, Barla, Sütçüler, Şarkikaraağaç, Uluborlu ve Yalvaç gibi yerleşim birimlerinin Roma ve Bizans dönemlerindeki önemlerinden Barla, Şarkikaraağaç ve Yalvaç'ın önemli birer piskoposluk merkezleri olduğundan bahsetmektedir⁶².

1896 yılı bir yaz akşamı Isparta'ya uğrayan Friedrich Sarre ise; Isparta'nın 18-20 bin nüfusu ve aşağı yukarı 4000 kadar evi olan büyücek bir kasaba olduğunu söylemektedir. Bunun devamında, evlerden 800'ünün Rum, 120'sinin Ermeni evi olduğundan ve devamında şehirde 16. asırda inşa edilmiş büyük bir Ermeni kilisesinden söz etmektedir⁶³.

Eğirdirli Seyyah Karçinzade Süleyman Şükrü'nün 1907 yılında yazdığı ve Petersburg'da basılan *Seyahat-ı Kübra* adlı eserinde Hamitabat başlığı altında Ispartalıların yüz biçimlerini anlatmakta, devamında Isparta'daki evlerin dar, fakat sağlıklı ve kullanışlı olduğunu da söylemektedir⁶⁴.

Isparta il merkezinde bulunan çeşitli yapılara ilişkin olarak kaynaklarda değişik bilgiler yer almaktadır. Ama rakamlar birbirine yakındır. Bunlardan Isparta il merkezindeki yapıları ve sayısını öğrenmek mümkün bulunmaktadır. Örneğin 19. yüzyılda Isparta'da bulunan yapılar Konya *Vilayet Salnamesi*'nde bildirilmektedir. 1887-1888 / H.1305 sayılı Konya *Salnamesi*'ne göre; şehirde yedisi minareli ve

⁶¹ Nermin Şaman, *Isparta ve Çevresindeki Selçuklu ve Beylikler Dönemi Yapıları*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1993. S. 12.

⁶² W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, İstanbul, 1960, s. 431- 463

⁶³ Friedrich Sarre, *Küçük Asya Seyahati*, Pera Tur ve Tic. A.Ş. Yay., İstanbul, 1998, s. 169.

⁶⁴ Karçinzade Süleyman Şükrü, a.g.e., s. 83.

yedisi minaresiz olmak üzere 14 cami, 64 mescit, 8 Rum ve 1 Ermeni kilisesi vardır⁶⁵.

1905 yılında, Isparta’da Rumlara mahsus biri rüştiye olmak üzere dört, Ermenilere mahsus ise bir okul bulunmaktadır⁶⁶. Yine aynı tarihlerde gayrimüslim nüfusun okullara göre dağılımında; Isparta Kemer mahallesi Kız Rüştiyesi’nde (ortaokulu) 345 erkek öğrencisi, Isparta Kemer Mahallesi İptidaiyesi’nde (ilkokulu) 360 erkek öğrenci, Isparta Temel Mahallesi İptidaiyesi’nde (ilkokulu) 55 erkek öğrenci, Isparta Emre Mahallesi Erkek Rüştiyesi’nde (ortaokulu) 109 erkek öğrenci olarak tespit edildiği bilinmektedir⁶⁷. Mahalleler önemli işlevleri olan, bir şehrin kesimlerinden olup toplumsal ilişkilerin düzeninde bireylerin bir arada yaşadıkları bu alanların etkisi oldukça etkin bulunmaktadır.

Dini bir yapının etrafında toplanma veya aynı meslekten olan zanaatkarların bir araya gelmeleri ya da aynı din, mezhep ve ırktan olanların bir arada yaşama isteklerinin sonucunda meydana gelen mahalleler şehrin fiziki yapılarını belirleyen birer öge durumundadır⁶⁸.

Osmanlı şehirlerinin mahallelerinde, sosyal dayanışma ve yardımlaşma bulunmaktadır. Dikkatle üzerinde durulması gereken konu, “Avarız Akçesi Vakfı”nın olmasıdır. Bu kurum mahallede yaşayanların giderlerinin ortaklaşa karşılanması amacıyla kurulmuş bir fon gibidir. Mesela Isparta’da o dönemlerde Çelebiler Mahallesi’nin böyle bir vakfı vardı ve bu vakıf sayesinde mahallenin zenginleri fakir olanların ödemesi gereken vergileri karşılamaktaydılar⁶⁹.

Mahallenin merkezini, cami veya mescit oluşturmaktaydı. Dolayısıyla Osmanlı şehirlerinin mahalle isimleri mescit ya da cami ismiyle anılmaktaydı. Diğer Osmanlı şehirleri gibi Isparta’da bulunan mahallelere de cami veya mescit ismi konulmuştur. Ayrıca mahallenin topoğrafik durumuna göre isim verilebilmektedir. Bu tip mahalle ismine örnek Dere Mahallesi gösterilebilir. Çeşitli meslek guruplarının bir arada ikamet ettikleri mahalleler de bulunmaktadır. Hayvan derisi

⁶⁵ Anonim, Isparta 1973, Isparta Valiliği, Isparta , s. 11.

⁶⁶ Friedrich Sarre, a.g.e., s. 89.

⁶⁷ Sümer Şenol, “Isparta’da Rumlar”, s. 131.

⁶⁸ Sadık Akdemir, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta*, Isparta Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Isparta, 2008, s. 65.

⁶⁹ Sadık Akdemir, a.g.e., s. 66.

işleyen derici esnafı da Debbaghane yani Tabaklar Mahallesi'nde ikamet etmekteydiler.

Bunun yanı sıra, av için doğan ve atmaca besleyenlerin oturdukları mahalleye Doğancı mahallesi adı verilmiştir. Diğer bir isimlendirme biçimi; zengin, hayırsever veya şehrin ileri gelenlerinden olan bazı kişilerin adının verildiği mahallelerdir. Hisarefendi ve Kepeci Mahalleleri bunlara örnek teşkil etmektedir⁷⁰.

İlde yöneticilik yapmış, idareci veya devlet işlerinde bulunan bazı kişilerin isimlerinin de mahalle ismi olarak verildiği görülmektedir. Sülebey, Voyvozade (Yaylazade), Fazlullah Mahallesi gibi mahalle isimleri de bunlara birer örnektir⁷¹.

Evler kent dokusunu oluşturan en küçük birimlerdir. Evlerin cami, medrese, hamam ve okul gibi yapılarla birlikte meydana getirdikleri mahalleler şehrin bölümleri ve şehri meydana getiren en önemli unsurlardır. Mahalle içlerindeki kıvrımlı, organik dar yollar ve çıkmaz sokaklar ise Osmanlı şehrini oluşturmaktadır. Osmanlı şehir merkezindeki ticaret alanları ve genellikle bunların ortasında yer alan bir ulu cami klasik Osmanlı şehrinin vazgeçilmez imgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Isparta'nın eski mahallelerini klasik Osmanlı şehirlerinin tarifinde olduğu gibi bütün bu birimleri kendisinde barındırmakta ve bu tarife uyduğu görülmektedir⁷².

2.1. Başlangıcından Türk Dönemine Isparta

2.1.1. Tarih Öncesi Dönemlerde Isparta

Isparta kuruluşundan zamanımıza kadar bir çok devreler geçirmiş tarihi zenginliği olan bir beldedir⁷³.

Isparta ve çevresinde, yakın zamanlarda yapılan arkeolojik araştırmalar, tarih öncesi devirlerinden itibaren bu bölgenin yerleşme alanı olduğunu ve kendine has bir

⁷⁰ Doğan Demirci, a.g.e., s. 33.

⁷¹ Sadık Akdemir, a.g.e., s. 66.

⁷² Doğan Demirci, a.g.e., s. 33.

⁷³ Isparta 1967 İl Yıllığı – Isparta Valiliği, 1967, s. 91.

kültür yarattığını ortaya koymuştur. Bilhassa bu bölgelerdeki malzemeye oranla daha ayrıntılı özelliklere sahip olması, bu gerçeği doğrulamaktadır⁷⁴.

Anadolu'nun tarih öncesi devirlerini açıklığa kavuşturmak için yapılan arkeolojik araştırmalar sonunda, Isparta ve Göller bölgesinin en eski tarihinin Orta Taş Devrine kadar ulaştığını göstermektedir. Örneğin Gümüşgün (Baladız) çevresinde yapılan araştırmalar sonunda bu taş çağına ait olduğu belirtilen mikrolit aletler ele geçirilmiştir. Bu buluntuların dışında tarih öncesi dönemlerin diğer devirleri ile ilgili buluntulara Isparta'da rastlanmamıştır. Ancak bu devirlere ait Hacılar (Burdur) bölgesinin önemli yerleşme alanı oluşu çevrede araştırma yapma zorunluluğunu bir kez daha ortaya koymaktadır⁷⁵.

2.1.2. İlkçağlarda Isparta

Isparta ve havalisinin yani Pisidya'nın eski şehirlerinden olan Baris'in kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu söylenemezse de; M.Ö. VI. yüzyıldan itibaren mevcut olduğu sanılmaktadır. Isparta'nın ilkçağlardaki tarihi, daha ziyade Pisidya bölgesinin genel tarihi akışı içinde ele alınmalıdır. Anadolu'nun tarihi ve medeniyeti ile yakından ilgisi olan Pisidya çevresi, Anadolu'da cereyan eden siyasi olaylarda faal rol oynamış ve zaman zaman büyük devletlerin egemenliği altına girmiştir. Gerçekte, Isparta ve çevresinde Hititlere ait bazı eserlerin ele geçirilmiş oluşu, bu bölgedeki Hitit hakimiyetine işaret ederse de, Isparta'nın bu devirdeki şehir tarihini, tam anlamı ile açıklığa kavuşturmak mümkün değildir. Tarihi dönemlerde Hitit egemenliği altındaki bu bölgeye daha sonra İyonlar ve Lidyalılar hakim olmuşlardır. Şehrin tam anlamı ile kuruluşu da Lidya dönemine rastlamıştır. M.Ö. 546 tarihinde Persler'in Lidya Devleti'ni yenmesi ve Anadolu'ya hakim olmaları ile Isparta, Persler'in üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmıştır⁷⁶.

Persler'in Anadolu'ya sahip olmasından sonra, gerek bağımsızlıklarını elde etmek isteyen Pers valileri, gerekse Küçük Asya'dan Mısır'a kadar uzanan Pers hakimiyetine karşı ayaklanmış ve bu tür isyanlara Isparta ve çevresi de katılmıştır. Gerçekte bu bölge halkının, öteden beri merkezi emirlere pek uymayan

⁷⁴ Isparta 1967 İl Yıllığı, a.g.e., s. 91.

⁷⁵ Isparta İl Yıllığı – Isparta Valiliği, 1973, s. 2.

⁷⁶ Isparta İl Yıllığı, a.g.e., s. 2.

topluluklardan ibaret olduğu anlaşıyor. Nitekim Perslerin Anadolu valisi genç Kyros, büyük kardeşi Artexerxes II'ye karşı yapacağı ayaklanmayı, önce psidya halkı üzerine yöneltmiş ve bir sefer şeklinde yöneltmek istemiştir. Her ne kadar bu olayda Kyros'un gerçek amacının açıklığa çıkması görüşü hakimse de Pisidya halkının daha sonra Romalılar devrinde de bu tutumlarını sürdürmelerini gözden kaçırmamak gerekir⁷⁷.

Öteden beri doğu-batı arasındaki çatışmaları önlemek ve babasının ortaya attığı politikayı gerçekleştirmek isteyen Büyük İskender, M.Ö. 333 yılında Lidya'yı alarak tarihi Asya Seferi'ne başladı. İskender Lidya'ya Nearchosu vali olarak atayarak Pisidya üzerine yürüdü. İskender Dinar'ı geçerek Pisidya'nın tamamını, ülkesine bağlamış oldu. Pisidya İskender İmparatorluğunun parçalanması ile Selefkosların hissesine düştü. Daha sonra da Bergama Krallığı'na bağlandı. Bu Krallığın M.Ö. II. Yüzyılda yıkılmasını izleyen günlerde, Romalılar Anadolu'yu ele geçirmiş oldular⁷⁸.

M.Ö. 190 yılında Selevkoslar, İmparatorları Antiochus III. başkanlığında, Manisa yakınlarında Romalılarla karşılaştılar. Bu karşılaşmada Selevkoslar yenilince ağır şartlarla Apemia (Dinar) Barışı'nı imzalamak zorunda kaldılar. Bu barışa göre; Antiochus III. Anadolu'daki her türlü hakkından vazgeçiyor ve Isparta çevresi Roma hakimiyetini kabul ediyordu. Romalılar kısa bir süre için bu bölgeyi önce Pergamon, daha sonra da M.Ö. 36 yılında Galatlara devretti. Daha sonra Galat Kralı Antiochus'un ölümü üzerine, bu yöre tekrar Roma yönetimine bağlanarak "Colonia Caesar Antiocheia" adı altında Roma askeri kolonisi haline getirilmiş oldu⁷⁹.

Roma yönetimi altındaki Isparta ve çevresi ilk defa büyük ilerlemelere sahne olmuştur. Nitekim bu devrede şehirde para basılmış olması, Isparta'nın önemli bir iktisadi merkez olduğunu ortaya koymaktadır. Bu dönemde Isparta'nın en önemli yerleşim merkezleri (Agrai) Atabey, (Seleucia-Sidera) Bayat, Uluborlu (Apollonia), Yalvaç (Antiocheia), Sütçüler (Sağrak-Adada), Şarkıkaraağaç (Neapolis), Gelendost (Dabnae)'dır. Sözü edilen merkezlerden Hellenizmin son dönemlerinde kurulan Yalvaç (Antiocheia), Romalılar döneminde büyük bir önem kazanmaya başlamıştır.

⁷⁷ Isparta İl Yıllığı, a.g.e., s. 3-4.

⁷⁸ Isparta İl Yıllığı, a.g.e., s. 3-4.

⁷⁹ Isparta İl Yıllığı, a.g.e., s. 3-4.

W. Ramsey'in bu bölgede yaptığı kazılar, Pisidya Antiocheia'sının tarihi rolünü aydınlatmıştır. Burada bulunan Augustus heykelinin başı, su kemerleri ve diğer kalıntılar, Yalvaç'ın Romalılar devrindeki durumunu aydınlatmaktadır. Roma yönetiminin ikiye ayrılması üzerine Isparta ve çevresi Doğu Roma İmparatorluğu'na bağlanmış oldu⁸⁰.

2.2. Türk İslam Döneminden Günümüze Isparta

2.2.1. Selçuklu ve Beylikler Döneminde Isparta

Roma İmparatorluğunun M.Ö. 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Bizans İmparatorluğu'na bağlanan Isparta, VIII. ve IX. yüzyılda yapılan idari ayırımı göre bir eyalet halini alıyor ve bir dini merkez niteliğini taşıyordu⁸¹.

İslam akınlarının Anadolu'ya yoğunlaştığı son dönemlerinde Avasım Bölgesi'ne yerleştirilen Türkler ve Selçuklu Devleti'nin kurulması Anadolu'nun geleceği için önemli tarihi olayların başlangıcı olmuştur. Bu akınların sonunda kazanılan Malazgirt Meydan Savaşı, Bizans gücünü kırarak, bütün Anadolu kapılarının Türklere açılmasına vesile oldu. Malazgirt Savaşından sonra hızla Anadolu'ya yayılan Türkler (Selçuklular), kısa sürede Batı Anadolu'nun bir çok yerlerini ele geçirdiler. Isparta çevresinin orta çağlarda yaşadığı en önemli siyasi olay Miryo Kefalon zaferi olmuştur. II. Kılıçarslan zamanında (1156-1192) yoğunlaşan Bizans-Selçuklu mücadelesi, 17 Eylül 1176'da Anadolu Selçukluları'nın Bizans ordusunu, Gelendost_Fatlin ovasında büyük bozguna uğratmasıyla sonuçlandı. Bu zafer tarihçilerin ifadesiyle Anadolu'nun tapusunu Türkler kazandıran bir zafer olmuştur. Zaferden dört gün sonra Gelende-Abed (Gelendost) antlaşması imzalanmıştır. Isparta yöresi bütünüyle kesin olarak 1204 yılında, Kılıçarslan döneminde Anadolu Selçukluları'na katılmıştır. XIII. ve XIV. yüzyıllarda başta Kayılar olmak üzere, Afşar, Çavdar, Bayındır, Bayat, Kınık, Salur, Eymür gibi oğuz boyları yöreye gelip yerleşmişler ve birer uç karakolu olmuşlardır⁸².

XIII. yüzyıl başlarında yöreye yerleşen Teke aşiretine bağlı Türkmenler, Anadolu Selçuklu Devleti'nin çökmesinden kısa bir süre önce Hamidoğulları

⁸⁰ Isparta İl Yıllığı, a.g.e., s. 3-4.

⁸¹ Nuri Katircioğlu, Bütün Isparta, Ankara, 1958, s.12.

⁸² İbrahim Kafesoğlu, Selçuklu Tarihi, İstanbul, 1992, s. 62.

Beyliği'ni kurdular. (1300) Beyliğin kurucusu Feleküddin Dündar Bey, Beyliğe büyük babası Hamid Bey'in adını koydu. Merkez olarak da önce Uluborlu'yu, daha sonra da Felekabat (Eğirdir)'i uygun görmüştür⁸³. Beylik, kısa sürede Yalvaç, Şarkıkaraağaç, Keçiborlu, Isparta, Burdur, Gölhisar, Korkuteli, Antalya'ya kadar genişlemiştir. Gölhisar, Korkuteli, Antalya yöresinin yönetimi kardeşi Yunus Bey'e verilince, Beyliğin Teke kolu kurulmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra Konya'da kurulan Karamanoğulları, bütün ülkeye hakim olmak istedi. Ancak Hamidoğulları'nın da bulunduğu uç beyleri, bu teşebbüse karşı koyarak, bağımsızlıklarını korumaya çalıştılar. Dündar Bey, XIV. yüzyıl başlarında oldukça güçlenerek, yöreye hakim olan ve 1314'de Anadolu'ya gelen Emir Çoban kanalı ile İlhanlılara bağlandı. Ancak, 1324'de İlhanlıların Anadolu Valisi Demirtaş, Hamidoğulları Beyliği üzerine yürüdü. Dündar Bey'i Antalya'da öldürerek, yönetimini Yunus Bey'in oğlu Murat Bey'e vermiştir. 1327'de Dündar Bey'in oğlu Hızır Bey, Anadolu'ya gelerek tekrar yönetimi ele geçirmiştir⁸⁴. Hızır Bey'in ölümünden sonra 1327'de yerine, Necmeddin Ishak Bey geçmiştir. Zamanında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Ordu güçlendirilerek Beyşehir ve Akşehir yöreleri beyliğe katılmış. Ishak Bey'in ölümünden sonra yerine, Gölhisar Bey'i olan kardeşi Mehmet Çelebi'nin oğlu Muzafferiddin Mustafa Bey geçmiştir. Onun döneminde beylik, en güçlü günlerini yaşadı. Kesin ölüm tarihi bilinmeyen Muzafferiddin Mustafa Bey'den sonra, oğlu Hüsamettin İlyas Bey tahta geçmiştir. Bu dönemde Hamidoğulları ile Karamanoğulları arasındaki mücadele yoğunlaşmıştır. Karamanoğulları, beyliğin bir bölümünü ele geçirdi ise de; Germiyanoglu Bey'i Süleyman Şah'ın yardımı ile kaybedilen topraklar geri alınmıştır. Yerine 1374'de Kemalettin Hüseyin Bey geçmiştir. Hüseyin Bey aynı tarihte Karamanoğulları saldırılarını durdurmak için, daha önce Eşrefoğulları'ndan alınan Yalvaç, Şarkıkaraağaç, Beyşehir, Akşehir ve Seydişehir yörelerini, 80.000 altın karşılığında I. Murat döneminde Osmanlılara sattı. Kosova Savaşı'nda I. Murat şehit olunca, Karamanoğulları, Hamidoğulları'nın topraklarını bütünüyle ele geçirdi⁸⁵.

⁸³ İsmail H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1988, s. 62.

⁸⁴ Ali Sevim – Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi, 1989, s. 295.

⁸⁵ Isparta Yıllığı, Odak Ofset Matbaacılık, Ankara, 1983, s. 26-27-28.

Padişah oluşunu izleyen günlerde Anadolu'da Türk birliğini kurmaya önem veren Yıldırım Beyazıt, Hamit iline yürüyerek 1390 tarihinde bölgenin Osmanlılara katılmasını sağladı. Kemaleddin Hüseyin Bey'in 1391'de ölmesiyle de Hamidoğulları Beyliği sona erdi. Yıldırım Beyazıt bu yörenin yönetimini oğlu Isa Çelebi'ye bıraktı. Timur'un Anadolu'yu istilas sırasında bu yöre Karamanoğullarına verildi ise de 1415'de tekrar Osmanlılara bağlanmıştır⁸⁶.

2.2.2. Osmanlılar Döneminde Isparta

Isparta'nın Hamit Sancağının merkezi olarak önem kazanması daha ziyade Kanuni döneminden itibaren mümkün olmuştur⁸⁷.

Isparta'nın Osmanlı Devleti'ne bağlanmasından sonra, XVI. yüzyıl başlarına kadar önemli bir olay olmamıştır. Bu dönemlerde sancak beylerinin etkisi ile imar faaliyetlerine hız verilmiştir. Firdevs Bey zamanında yapılan cami ve bedesten, bu dönemin en önemli eserleridir. Aynı yıllarda Isparta ve Uluborlu, Göller Yöresinin en önemli ticaret pazarıydı. Özellikle Beylikler döneminden başlamak suretiyle Isparta, bir dokumacılık merkezi olmuş ve dış pazarlarda önem kazanmaya başlamıştır⁸⁸.

XVI. Yüzyılın ilk yarısında, Osmanlı Devleti'ni uzun süre uğraştıran Şahkulu ayaklanması, Isparta, Gölhisar, Burdur yörelerini de etkilemiştir. Bu ayaklanma sırasında şehir yağmalanmış ve çok sayıda insan katledilmiştir. Ayaklanma 1511'de Şahkulu'nun öldürülmesi ile sonuçlandırılmıştır. Bu yüzyılın ikinci yarısında patlak veren Celali isyanlarından Isparta'da nasibini almış ve ekonomik yönden büyük zarar vermiştir⁸⁹. Celali isyanlarının bastırılmasından sonra Isparta, eski ekonomik yapısına kavuşmuştur. Evliya Çelebi'nin şehri "Medine-i Müzeyyen" şeklinde tanımlaması, bayındır, meyvadar, bağ ve bahçeleri bol, boyaları ve boyahaneleri zengin olarak göstermesi bunu doğrulamaktadır⁹⁰. Isparta'nın XVIII. yüzyılda, çeşitli deprem ve su baskınlarından zarar gördüğü bilinmektedir. Nitekim, 1706'da Isparta'yı ziyaret eden Fransız gezginci Paul Lucas, şehri, "yün, deri ve afyon ticareti

⁸⁶ İsmail H. Uzunçarşılı, a.g.e, s. 65.

⁸⁷ Isparta 1967 İl Yıllığı, Isparta Valiliği, s. 99.

⁸⁸ Isparta Yıllığı, a.g.e., s. 28-29.

⁸⁹ Zeki Arıkan, "XV – XVI. Yüzyıllarda Hamid Sancağı", İzmir, 1988, s. 17.

⁹⁰ Isparta Yıllığı, a.g.e., s. 28-29.

ile zengin bir yer" olarak nitelerken, aynı zamanda deprem ve su baskınlarından da zarar gördüğünü belirtmektedir. 1780'de Gölcük Gölü'nün taşması ile meydana gelen büyük sel, Tekke ve Yayla mahallelerini tahrip etmiştir. Dönemin valisi Sait Paşa'nın annesi Taçlı Hatun, bu felaketlerin önüne geçmek için Dere Mahallesi'nde bir kanal açtırmıştır.

XIX. Yüzyılda Isparta bir veba salgını geçirmiştir (1830). Bu salgın sonunda 200-300 kişi hayatını kaybetmiştir. Aynı dönemde ilk kız Rüştîyesi, "Inas Rüştîyesi" adı altında açılmıştır. Bütün bu özelliklerine rağmen şehrin, 1899 ve 1914 depremlerinden büyük ölçüde mal ve can kaybına uğradığı bilinmektedir. 1914 depreminde, insanların işyerlerinde olmalarına rağmen 500'e yakın can kaybına yol açtığı ve ekonomik zararın büyük olduğu ifade edilmektedir. Bu deprem sırasında şehrin üç günde 467 defa sallandığı belirtilmektedir. Osmanlıların son döneminde Eğirdir, ulaşım bakımından İzmir-Aydın demiryoluna bağlanmıştır. Aynı günlerde, dokumacılığın makine ile yapımına geçilmiştir⁹¹.

2.3. Milli Mücadele Döneminde Isparta

Yakın çağın başlangıcında (1914-1918), İngiltere ve Almanya arasında başlayan ve dünyaya çeşitli yönlerden yeni bir çehre kazandıran I. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nu da etkilemiştir. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Antlaşmasının 7. maddesi doğrultusunda, galip ülkeler, daha önce kendi aralarında yaptıkları gizli antlaşmalara göre çeşitli bölgeleri işgal etmeye başladılar.

Isparta, 1919-1923 yılları arasında Mütareke ve Milli Mücadele döneminde söz konusu işgallerden en az etkilenen, sayılı illerden biri olarak kaldı. Mondros ve yürürlüğe girmeyen Sevr Antlaşması'nda İtalyan nüfusuna bırakılan Isparta, hemen hemen bütün Ege'ye yayılan Yunan işgaline uğramadı. Direnişin büyük boyutlara ulaşması sonucunda İtalyanlar da Isparta'ya giremediler⁹².

⁹¹ Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Böcüzade Süleyman Sami, Isparta Eski Mebusu, Serenler Yayın – İstanbul – 1983, s. 309 – 312.

⁹² Isparta Yıllığı, a.g.e., s. 31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KATALOG

3.1. Isparta Evleri Kapı Tokmakları Kataloğu

3.1.1. Kadın Eli Formunda Kapı Tokmakları

Kadın eli formundaki kapı tokmaklarının geçmişten günümüze kadar her birinin farklı tasarımlara sahip oldukları görülmektedir. Her elin duruş biçiminin aynı olmasına rağmen detaylarda farklılıklar bulunmaktadır. Isparta’da en yaygın şekilde görülen tokmak çeşidi kadın eli formundaki kapı tokmaklarıdır.

Isparta evlerindeki kapı tokmakları genelde halkalı, zelveli, el tipli olanlar sıkça, hayvan başlı kapı tokmakları ise nadir olarak görülmektedir. El tipli kapı tokmakları genelde Anadolu’daki Tokat, Divriği, Afyon, Safranbolu evlerinin kapı tokmaklarıyla benzerlik göstermektedir. Isparta’da da geleneksel yaklaşımın bir yansıması olarak Isparta evlerinin bu kapı tokmakları halen mevcuttur bunların koruma altına alınıp müzelerde yaşatılması gereklidir.

Kadın eli formundaki kapı tokmakları katalog olarak ele alınırken, Isparta merkezdeki tokmaklar fotoğrafla sunulmuş ve yanında da çizimleri paylaşılmıştır.

Bazı illerde bulunan kadın eli biçimli tokmakların Isparta merkeziyle aynı oldukları görülmüş bazılarının ise farklılıklar gösterdiği anlaşılmıştır. Bu da bazı kadın eli formundaki kapı tokmaklarının başka illerde yapılarak buradan Isparta’ya getirildiği düşüncesini desteklemektedir.

Katalog – 1

Adı	: 2604 Sokak 28 no'lu ev
Yeri	: Dere Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 14. Dere Mahallesi – 2604
Sokak no:28 (Aşkın Alav, 2012)

Şekil 15. Çizim
(Hakan Şavklı, 2014)

Isparta Dere Mahallesi 2604 sokak'ta bulunan no:28 numaralı evin yan bahçe giriş kapısında bulunan kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Anadolu'daki kadın eli formundaki kapı tokmaklarına benzer olduğu izlenimi verse de onlardan ayrılan yönü sadece penç motifiyle işlenmiş olmasıdır. Motifin orta kısımları derince işlenmiştir. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Isparta'da da geleneksel yaklaşımın bir yansıması olarak Isparta evlerinde bu tipteki kapı tokmaklarına yaptığımız araştırmalar sonucu rastlanılmıştır.

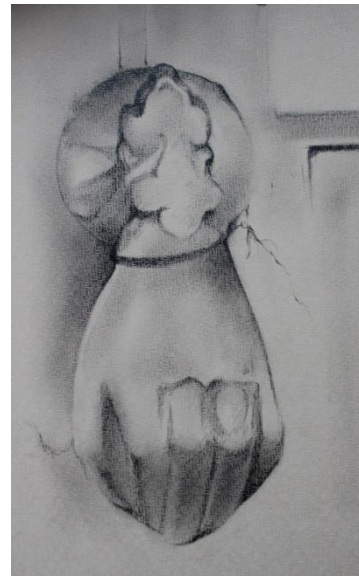
Katalog 1 deki görüntü sol kadın elini temsil etmekte yüzük sol elde, serçe parmağın yanındaki parmaktadır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde penç şeklinde çiçek motifi gözle görülür şekilde ön planda tutulmuştur. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarından. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanılmaktadır.

Katalog – 2

Adı	: 2416 Sokak 01 no'lu ev
Yeri	: Doğancı Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: ? (Pirinç) - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 16. Doğancı Mahallesi
2416 - Sokak no:1 (Alav, 2012)

Şekil 17. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Doğancı Mahallesi 2416 sokak'ta bulunan no:1 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Kapı tokmağı tamamen boyalı haldedir, yapılan inceleme sonucu pirinçten yapıldığı düşünülmektedir. Süre gelen zaman içerisinde dökme pirinçten yapılmış olduğu düşünülen kapı tokmağı mülk sahipleri tarafından yenilenmek maksadıyla defalarca boyanmış ve orijinalliğinden uzaklaşmış durumdadır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 2 deki görüntü sol kadın elini temsil etmekte yüzük sol elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam

anlaşıl原因an enli bir şeridin üstünde penç şeklinde çiçek motifi gözle görölür şekilde ön planda tutulmuştur. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındandır. Kastamonu, Hatay, Beypazarı ve Divriğı’de örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 3

Adı	: 2435 Sokak 49 no'lu ev
Yeri	: Doğancı Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 18. Doğancı Mahallesi
2435 Sokak no:49 (Alav, 2012)

Şekil 19. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Doğancı Mahallesi 2435 sokak'ta bulunan no:49 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme demirden yapılmıştır. Tokmağın kapıya bağlantı kısmında büyük bir çiçek motifi dikkati çekmekle birlikte bu motif içerisinde kullanılan geometrik unsurlarda süslemeye ayrı bir ahenk katmıştır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 3 deki görüntü sol kadın elini temsil etmekte bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde düşey penç şeklinde çiçek motifi ve ortasında baklava dilimli bir takı gözle görülür şekilde ön planda

tutulmuştur. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 4

Adı	: 2435 Sokak 51 no'lu ev
Yeri	: Doğancı Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 20. Doğancı Mahallesi
2435 Sokak no:51(Alav, 2012)

Şekil 21. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Doğancı Mahallesi 2435 sokak'ta bulunan no:51 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 4 deki görüntü sol kadın elini temsil etmekte bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde düşey penç şeklinde çiçek motifi gözle görülür şekilde ön planda tutulmuştur. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 5

Adı	: 2435 Sokak 53 no'lu ev
Yeri	: Doğancı Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 22. Doğancı Mahallesi
2435 Sokak no:53 (Alav, 2012)

Şekil 23. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Doğancı Mahallesi 2435 sokak'ta bulunan no:53 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 5 deki görüntü sol kadın elini temsil etmekte yüzük sol elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde penç şeklinde çiçek motifi gözle görülür şekilde ön planda tutulmuştur. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındandır. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 6

Adı	: 3715 Sokak 06 no'lu ev
Yeri	: Emre Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 24. Emre Mahallesi
3715 Sokak no:6 (Alav, 2012)

Şekil 25. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Emre Mahallesi 3715 sokak'ta bulunan no:6 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Tokmağın kapıya bağlantı kısmında büyük derin yivli bir yıldız göze çarpmaktadır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 6 daki görüntü sol kadın elini temsil etmekte bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde düşey penç şeklinde çiçek motifi gözle görülür şekilde ön planda tutulmuştur. Kastamonu, Hatay, Beypazarı ve Divriği'de örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 7

Adı	: 3505 Sokak 03 no'lu ev
Yeri	: Gülcü Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 26. Gülcü Mahallesi
3505 Sokak no:3 (Alav, 2012)

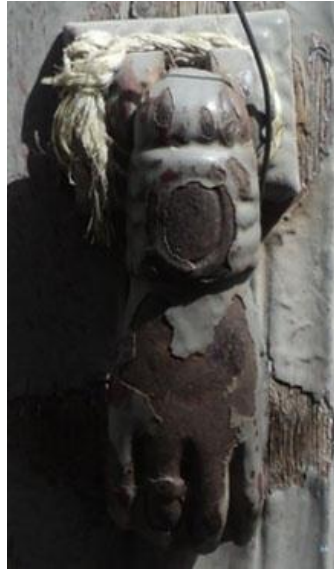
Şekil 27. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Gülcü Mahallesi 3505 sokak'ta bulunan no:3 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 7 deki görüntü sağ kadın elini temsil etmekte yüzük sağ elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde düşey oval bir takı bulunmaktadır. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındandır. Hatay, Beypazarı, Ayvalık ve Divriği'de örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 8

Adı	: İmam Hasan Sokak 2011. Sokak 05 no'lu ev
Yeri	: İskender Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 28. İskender Mahallesi
İmam Hasan Sokak
2011.Sokak no:5 (Alav, 2012)

Şekil 29. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta İskender Mahallesi İmam Hasan sokaktaki 2011. sokak'ta bulunan no:5 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 8 deki görüntü sağ kadın elini temsil etmekte yüzük sağ elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde düşey oval bir takı bulunmaktadır. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındandır. Hatay, Beypazarı, Ayvalık ve Divriği'de örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 9

Adı	: 1315 Sokak 18 no'lu ev
Yeri	: İskender Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: ? (Pirinç) - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 30. İskender Mahallesi
1315 Sokak no:18 (Alav, 2012)

Şekil 31. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta İskender Mahallesi 1315 sokak'ta bulunan no:18 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Kapı tokmağı tamamen boyalı haldedir, yapılan inceleme sonucu pirinçten yapıldığı düşünülmektedir. Kapı kulpuyla tokmağın kapı üzerinde güzel bir sunumu dikkati çekmektedir sade çiçek motifleri ön plandadır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 9 daki görüntü sol kadın elini temsil etmekte yüzük sol elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde penç şeklinde çiçek motifi gözle görülür

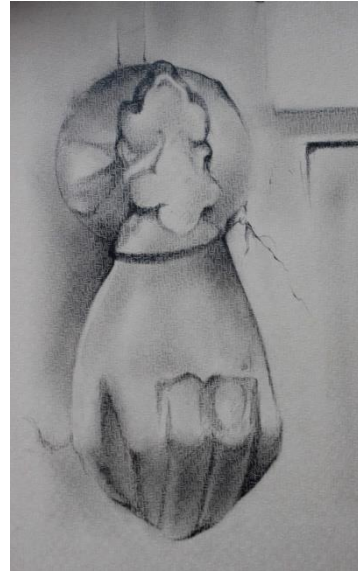
şekilde ön planda tutulmuştur. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındandır. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 10

Adı	: 1413 Sokak 16 no'lu ev
Yeri	: Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: ? (Pirinç) - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 32. Çelebiler Mahallesi
Şehit Fethi Bey Caddesi
1413 Sokak no:16 (Alav, 2012)

Şekil 33. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 sokak'ta bulunan no:16 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Kapı tokmağı tamamen boyalı haldedir, yapılan inceleme sonucu pirinçten yapıldığı düşünülmektedir. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 10 daki görüntü sol kadın elini temsil etmekte yüzük sol elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde penç şeklinde çiçek motifi gözle görülür şekilde ön planda tutulmuştur. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük

olanlarındandır. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 11

Adı	: 1413 Sokak 24 no'lu ev
Yeri	: Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 34. Çelebiler Mahallesi
Şehit Fethi Bey Caddesi 1413
Sokak no:24 (Alav, 2012)

Şekil 35. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey caddesi 1413 sokak'ta bulunan no:24 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Kapı tokmağı tamamen boyalı haldedir, yapılan inceleme sonucu pirinçten yapıldığı düşünülmektedir. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 11 deki görüntü sağ kadın elini temsil etmekte yüzük sağ elin orta parmağındadır. Bilek kısmında ucu kıvrımlı bir kumaşın üstünde yine kumaşla yapılmış bir fiyonk vardır. Bu biçimde yapılmış bir takı olması da mümkündür. Kastamonu, Hatay, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 12

Adı	: 2307 Sokak 07 no'lu ev
Yeri	: Turan Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: ? (Pirinç) - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 36. Turan Mahallesi
2307 Sokak no:7 (Alav, 2012)

Şekil 37. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Turan Mahallesi 2307 sokak'ta bulunan no:7 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Kapı tokmağı tamamen boyalı haldedir, yapılan inceleme sonucu pirinçten yapıldığı düşünülmektedir. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 12 deki görüntü sol kadın elini temsil etmekte yüzük sol elde, serçe parmağın yanındaki parmaktadır. Bilek kısmında ucu kıvrımlı bir kumaşın üstünde yine kumaşla yapılmış bir fiyonk vardır. Bu biçimde yapılmış bir takı olması da mümkündür. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındandır. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 13

Adı	: 2217 Sokak 06 no'lu ev
Yeri	: Turan Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 38. Turan Mahallesi
2217 Sokak no:6 (Alav, 2012)

Isparta Turan Mahallesi 2217 sokak'ta bulunan no:6 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Zaman içerisinde tahribata uğramış ve günümüze kadar fotoğraftaki haliyle gelebilmiştir. Dökme demirden yapılmıştır. Bu tokmağın kapıda bıraktığı ize göre 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Katalog – 14

Adı	: Doğan Çıkmaşı 06 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 39. Gazi Kemal Mahallesi
Doğan Çıkmaşı – no:6
(Demirci, a.g.e., s. 184)

Şekil 40. Çizim (Şavklı, 2014)

İsparta Gazi Kemal Mahallesi Doğan çıkmaşı sokak'ta bulunan no:6 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

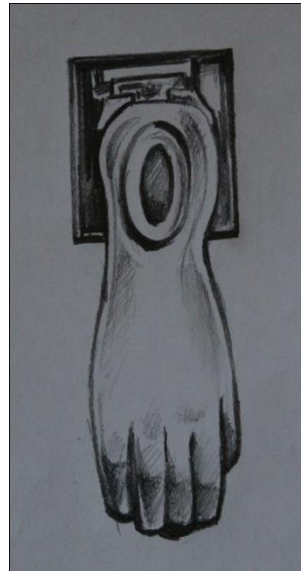
Katalog 14 deki görüntü sol kadın elini temsil etmekte yüzük sol elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilek kısmında ucu kıvrımlı bir kumaşın üstünde yine kumaşla yapılmış bir bordür süsleme vardır. Bu biçimde yapılmış bir takı olması da mümkündür. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındandır. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 15

Adı	: 2315 Sokak 09 no'lu ev
Yeri	: Keçeci Mahallesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 41. Keçeci Mahallesi
2315 Sokak no:9
(Demirci, a.g.e., s. 185)

Şekil 42. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Keçeci Mahallesi 2315 sokak'ta bulunan no:9 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 15 deki görüntü sağ kadın elini temsil etmekte yüzük sağ elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde düşey oval bir takı bulunmaktadır. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındandır. Hatay, Beypazarı, Ayvalık ve Divriği'de örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 16

Adı	: 1208 Sokak 08 no'lu ev
Yeri	: İskender Mahallesi Şehit Çavuş Hakan Eliş
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 43. İskender Mahallesi
Şehit Çavuş Hakan Eliş Caddesi
1208 Sokak no:8 (Alav, 2012)

Şekil 44. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta İskender Mahallesi Şehit Çavuş Hakan Eliş caddesi 1208 sokak no:8 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Oranları bakımından işçiliği çok iyi değildir. Sağ el mi sol el mi olduğu açıkça anlaşılamamaktadır. Yüzük orta parmağıdır. Bilekte düşey yivli bir kumaşın üstünde yuvarlak, bileziğe benzer bir takı bulunmaktadır. Benzer kapı tokmağı Afyonkarahisar şehrinde bir evde olduğu söylenmektedir.

Katalog – 17

Adı	: 2435 Sokak 68 no'lu ev
Yeri	: Yenice Mahallesi Hilmi Dilmen Caddesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: ? (Pirinç) - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 45. Yenice Mahallesi
Hilmi Dilmen Caddesi 2435
Sokak no:68 (Alav, 2012)

Şekil 46. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Yenice Mahallesi Hilmi Dilmen caddesi 2435 sokak'ta bulunan no:68 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Kapı tokmağı tamamen boyalı haldedir, yapılan inceleme sonucu pirinçten yapıldığı düşünülmektedir. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 17 deki görüntü sol kadın elini temsil etmekte yüzük sol elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde penç şeklinde çiçek motifi gözle görülür şekilde ön planda tutulmuştur.

Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındanr. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 18

Adı	: 1809 Sokak 13 no'lu ev
Yeri	: Karaağaç Mahallesi Divanyolu Caddesi
Tür	: Kadın Eli Formunda Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 47. Karaağaç Mahallesi
Divanyolu Caddesi 1809
Sokak no: 13 (Alav, 2012)

Şekil 48. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Karaağaç Mahallesi Divanyolu caddesi 1809 sokak'ta bulunan no:13 numaralı evin ana giriş kısmındaki kadın eli formundaki kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir.

Katalog 18 deki görüntü sol kadın elini temsil etmekte yüzük sol elde, serçe parmağın yanındaki parmağıdır. Bilekte bilezik mi kumaş mı olduğu tam anlaşılamayan enli bir şeridin üstünde penç şeklinde çiçek motifi gözle görülür şekilde ön planda tutulmuştur. Ölçü olarak el biçimli tokmakların büyük olanlarındandır. Kastamonu, Malatya, Diyarbakır, Ayvalık ve Beypazarı'nda örneklerine rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

3.1.2. Geometrik Biçimli Kapı Tokmakları

Geometrik biçimli kapı tokmakları da kendi içerisinde farklılıklar gösterir. Bu gruptaki kapı tokmaklarını kapı gövdesiyle “L” şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları, kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları, kapı gövdesiyle ters “S” şeklinde buluşan ve kapı gövdesiyle "U" şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları olarak dört ana grupta ele almak mümkündür.

Katalog – 19

Adı	: 2435 Sokak 35 no’lu ev
Yeri	: Doğancı Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 12 cm. boyu 20 cm.
Malzeme - Teknik	: ? (Pirinç) - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 49. Doğancı Mahallesi
2435 Sokak no:35 (Alav, 2012)

Şekil 50. Çizim (Şavklı, 2014)

Doğancı Mahallesi 2435 sokak'ta bulunan no:35 numaralı evin ana giriş kısmındaki geometrik biçimli kapı tokmağıdır. Tokmağın kapıya bağlantı kısmı

görmekli bir yıldız şeklindedir. Kapı tokmağı tamamen boyalı haldedir, yapılan inceleme sonucu pirinçten yapıldığı düşünölmektedir. Bu tokmak 20 cm uzunluğunda olup 12 cm genişliğe sahiptir. Ayrıca bu tip kapı tokmakları hem tokmak hem de halka gibi kullanılabilirler. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde’de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 20

Adı	: 1413 Sokak 21 no'lu ev
Yeri	: Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 12 cm. boyu 20 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 51. Çelebiler Mahallesi
Şehit Fethi Bey Caddesi
1413 Sokak no:21 (Alav, 2012)

Şekil 52. Çizim (Şavklı, 2014)

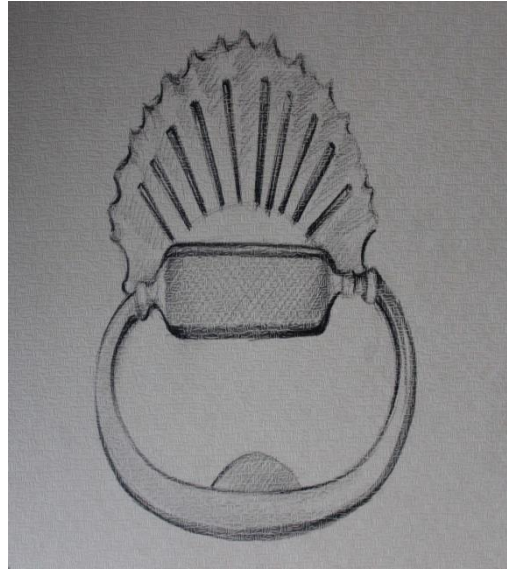
Isparta Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 sokak'ta bulunan no:21 numaralı evin ana giriş kısmındaki geometrik biçimli kapı tokmağıdır. Tokmağın kapıya bağlantı kısmı görkemli bir yıldız şeklindedir. Bu tokmak 20 cm uzunluğunda olup 12 cm genişliğe sahiptir. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 21

Adı	: 1308 Sokak 65 no'lu ev
Yeri	: İskender Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 12 cm. boyu 20 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 53. İskender Mahallesi
1308 Sokak no:65 (Alav, 2012)

Şekil 54. Çizim (Şavklı, 2014)

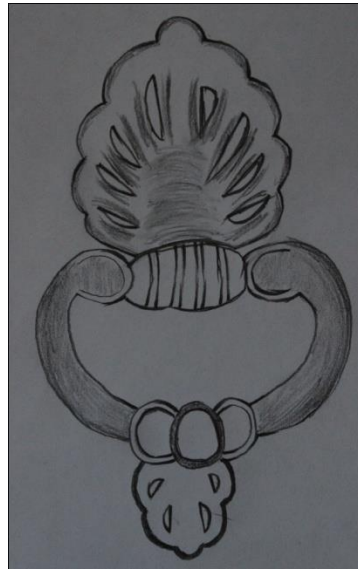
Isparta İskender Mahallesi 1308 sokak'ta bulunan no:65 numaralı evin ana giriş kısmındaki geometrik biçimli kapı tokmağıdır. Tokmağın kapıya bağlantı kısmı görkemli bir yıldız şeklindedir. Bu tokmak 20 cm uzunluğunda olup 12 cm genişliğe sahiptir. Dökme demirden yapılmıştır. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 22

Adı	: 1210/1 Sokak 12 no’lu ev
Yeri	: Karaağaç Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 12 cm. boyu 20 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 55. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak no:12 (Demirci, a.g.e., s.192.)

Şekil 56. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Karaağaç Mahallesi 1210/1 sokak'ta bulunan no:12 numaralı evin ana giriş kısmındaki geometrik biçimli kapı tokmağıdır. Tokmağın kapıya bağlantı kısmı görkemli bir yıldız şeklindedir. Bu tokmak 20 cm uzunluğunda olup 12 cm genişliğe sahiptir. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde’de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 23

Adı	: 1308 Sokak 10 no'lu ev
Yeri	: Kurtuluş Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 12 cm. boyu 20 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 57. Kurtuluş Mahallesi
1308 Sokak no:10
(Doğancı, a.g.e., s.192.)

Şekil 58. Çizim (Şavklı, 2014)

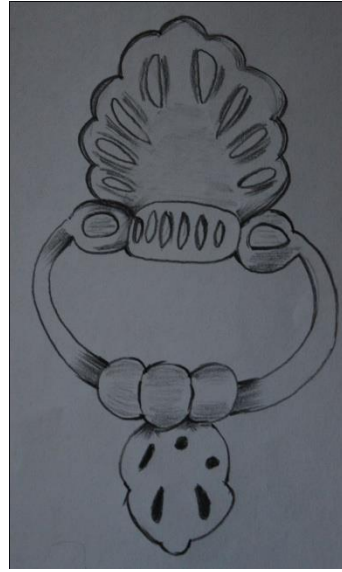
Isparta Kurtuluş Mahallesi 1308 sokak'ta bulunan no:10 numaralı evin ana giriş kısmındaki geometrik biçimli kapı tokmağıdır. Tokmağın kapıya bağlantı kısmı görkemli bir yıldız şeklindedir. Bu tokmak 20 cm uzunluğunda olup 12 cm genişliğe sahiptir. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 24

Adı	: 2525 Sokak 139 no'lu ev
Yeri	: Yenice Mahallesi Hilmi Dilmen Caddesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 12 cm. boyu 20 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 59. Yenice Mahallesi
Hilmi Dilmen Caddesi
2525 Sokak no:139 (Alav, 2012)

Şekil 60. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Yenice Mahallesi Hilmi Dilmen caddesi 2525 sokak'ta bulunan no:139 numaralı evin ana giriş kısmındaki geometrik biçimli kapı tokmağıdır. Tokmağın kapıya bağlantı kısmı görkemli bir yıldız şeklindedir. Bu tokmak 20 cm uzunluğunda olup 12 cm genişliğe sahiptir. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 25

Adı	: 2525 Sokak 06 no'lu ev
Yeri	: Turan Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 12 cm. boyu 20 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 61. Turan Mahallesi 2307 Sokak
no:6 (Doğancı, a.g.e., s. 194.)

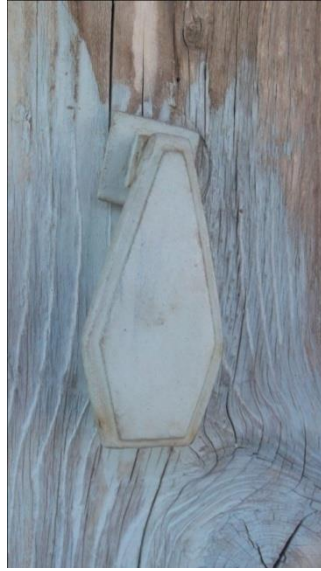

Şekil 62. Çizim (Şavklı, 2014)

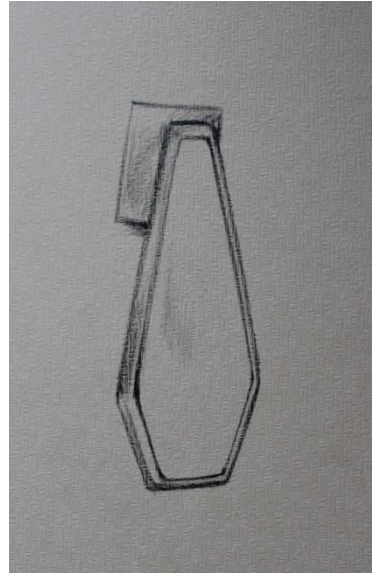
Isparta Turan Mahallesi 2307 sokak'ta bulunan no:6 numaralı evin ana giriş kısmındaki geometrik biçimli kapı tokmağıdır. Tokmağın kapıya bağlantı kısmı görkemli bir yıldız şeklindedir. Bu tokmak 20 cm uzunluğunda olup 12 cm genişliğe sahiptir. Dökme demirden yapılmıştır. Bu kapı tokmağının halkası kopmuş ve muhtemelen onun yerine sonradan eğreti bir halka takılmıştır. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 26

Adı	: Martalı Sokak 35 no'lu ev
Yeri	: Sülübey Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 63. Sülübey Mahallesi
Martal Sokak no:35 (Alav, 2012)

Şekil 64. Çizim (Şavklı, 2014)

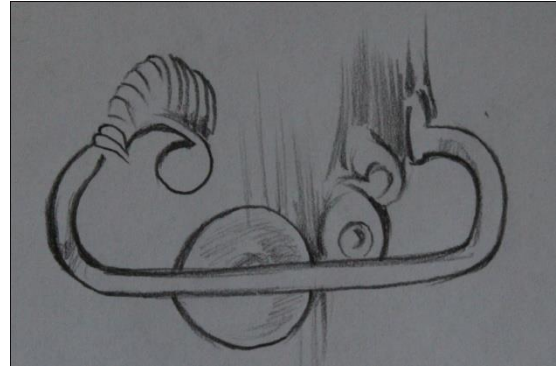
Isparta Sülübey Mahallesi Martalı sokak'ta bulunan no:35 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki geometrik biçimli altıgen kapı tokmağıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu tokmak 14 cm uzunluğunda olup 6 cm genişliğe sahiptir. Butip kapı tokmaklarından oldukça az görülmektedir basit bir tokmak biçimidir. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 27

Adı	: 1210/1 Sokak 08 no'lu ev
Yeri	: Karaağaç Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 6 cm. boyu 14 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dövme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 65. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak no:8 (Demirci, a.g.e., s.193.)

Şekil 66. Çizim (Şavklı, 2014)

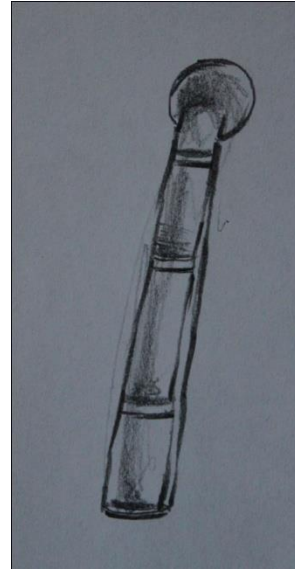
Isparta Karaağaç Mahallesi 1210/1 sokak'ta bulunan no:8 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kapı tokmağıdır. Pirinçten dövme tekniğiyle yapılmıştır. Bu tokmak 6 cm uzunluğunda olup 14 cm genişliğe sahiptir. Bunlarda hem tokmak hem çekecek görevini görmektedir. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 28

Adı	: 1401 Sokak 11 no'lu ev
Yeri	: Çelebiler Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 4 cm. boyu 18 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dövme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 67. Çelebiler Mahallesi
1401 Sokak no:11
(Demirci, a.g.e., s. 186.)

Şekil 68. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Çelebiler Mahallesi 1401 sokak'ta bulunan no:11 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki “L” şeklindeki kapı tokmağıdır. Dövme tekniğiyle demirden yapılmıştır. Bu tokmak 18 cm uzunluğunda olup 4 cm genişliğe sahiptir. Form olarak pek benimsenmeyen bir kapı tokmağı çeşididir. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde’de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 29

Adı	: Uzun Sokak 11 no’lu ev
Yeri	: Keçeci Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Eni 4 cm. boyu 18 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dövme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 69. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak no:11 (Demirci, a.g.e., s. 186.)

Şekil 70. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Keçeci Mahallesi Uzun sokak’ta bulunan no:11 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki “L” şeklindeki kapı tokmağıdır. Dövme tekniğiyle demirden yapılmıştır. Bu tokmak 18 cm uzunluğunda olup 4 cm genişliğe sahiptir. Çok eski bir kapı tokmağı örneğidir. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde’de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

3.1.3. Kapı Halkaları (Şakşaklar)

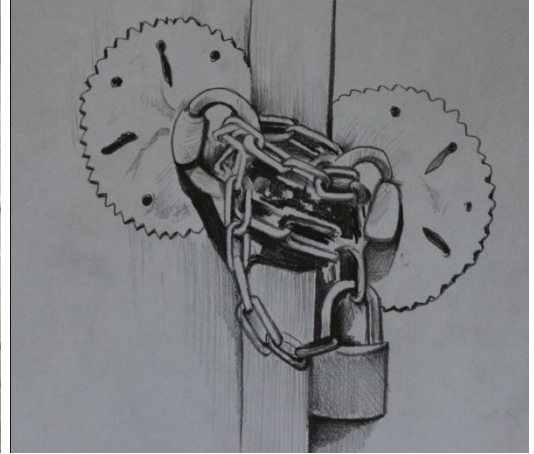
Kapı halkaları, hem kapı tokmağı gibi ses duyurmada hem de kapı kanatlarını açıp kaparken kanatları çekmede kullanılır. Sade görünümlü şakşaklar, fazla işçilik istemeyen kapı süsleridir. Bir göbek bir halkadan ibarettir. Yapılmaları daha çok basittir.

Katalog – 30

Adı	: 1413 Sokak 18 no'lu ev
Yeri	: Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi
Tür	: Kapı Halkası
Ölçüleri	: Eni 10 cm. boyu 10 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 71. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey Caddesi 1413 Sokak no:18 (Alav, 2012)

Şekil 72. Çizim (Şavklı, 2014)

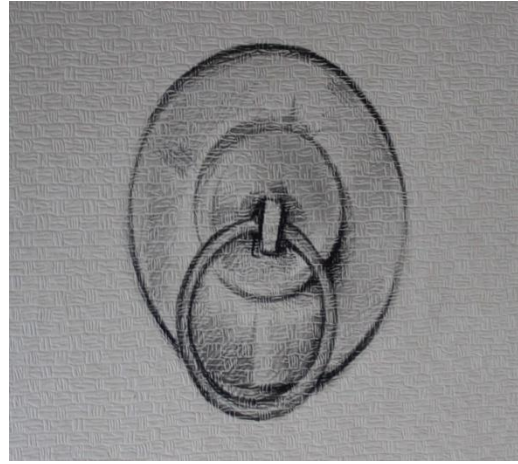
Isparta Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey caddesindeki 1413 sokak'ta bulunan no:18 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kapı halkasıdır. Dökme demirden yapılmıştır. Bu kapı halkası 10 cm uzunluğunda olup 10 cm genişliğe sahiptir. Bu tip kapı halkalarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 31

Adı	: 1413 Sokak 18 no'lu ev
Yeri	: Doğancı Mahallesi
Tür	: Kapı Halkası
Ölçüleri	: Eni 10cm. boyu10 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 73. Doğancı Mahallesi
2426 Sokak - no:9 (Alav, 2012)

Şekil 74. Çizim (Şavklı, 2014)

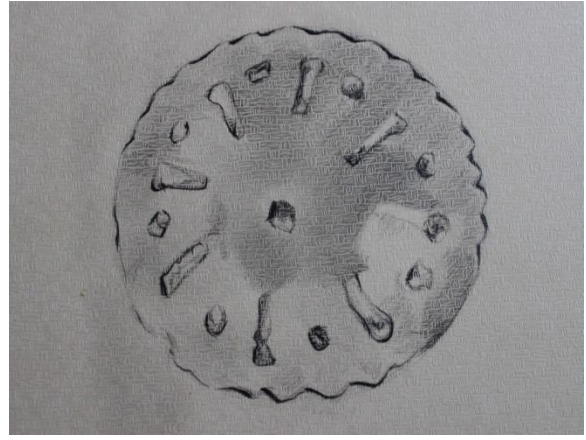
Isparta Doğancı Mahallesi 2426 sokak'ta bulunan no:9 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kapı halkasıdır. Dökme demirden yapılmıştır. Bu kapı halkası 10 cm uzunluğunda olup 10 cm genişliğe sahiptir. Bu tip kapı halkalarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 32

Adı	: 1308. Sokak 59 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mah. Şehit Baş Çavuş Yılmaz Kınaytürk Sokak
Tür	: Kapı Halkası
Ölçüleri	: Eni 10 cm. boyu 10 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 75. Gazi Kemal Mahallesi
Şehit Baş Çavuş Yılmaz Kınaytürk
Sokak – 1308.Sokak no:59 (Alav, 2012)

Şekil 76. Çizim (Şavklı, 2014)

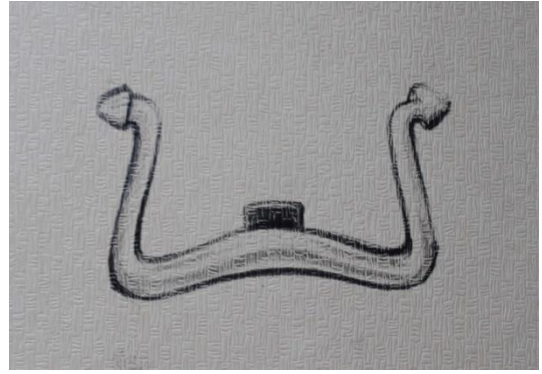
Isparta Gazi Kemal Mahallesi Şehit Baş Çavuş Yılmaz Kınaytürk 1308 sokak'ta bulunan no:59 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kapı halkasıdır. Dökme demirden yapılmıştır. Bu kapı halkası 10 cm uzunluğunda olup 10 cm genişliğe sahiptir. Bu tip kapı halkalarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 33

Adı	: Hacı Ethem Sokak 04 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Halkası
Ölçüleri	: Eni 10 cm. boyu 5 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dövme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 77. Gazi Kemal Mahallesi
Hacı Ethem Sokağı - no:4 (Alav, 2012)

Şekil 78. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem sokak'ta bulunan no:4 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kapı halkasıdır. Demirden dövme tekniğiyle yapılmıştır. Bu kapı halkası 5 cm uzunluğunda olup 10 cm genişliğe sahiptir. Bu tip kapı halkalarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 34

Adı	: Hacı Ethem Sokak 03 no’lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Halkası
Ölçüleri	: Eni 9 cm. boyu 20 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 79. Gazi Kemal Mahallesi
Hacı Ethem Sokağı - no:3 (Alav, 2012)

Şekil 80. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem sokak'ta bulunan no:3 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kapı halkasıdır. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu kapı halkası 20 cm uzunluğunda olup 9 cm genişliğe sahiptir. Bu tip kapı halkalarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde’de karşılaşıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir, ancak diğer illerde bu kapı halkasının aynısından bulunamadığı yapılan araştırmalarımızdan anlaşılmaktadır.

3.1.4. Kapı Kulpları

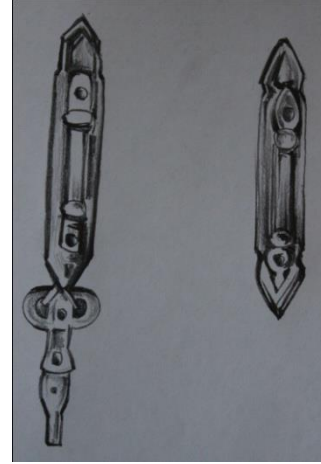
Kapı kulpları yeni ikametgâhlardaki kapılara ait aksesuar olarak ağırlığını hissettirmektedir. İç mimarîde yer alan dolap, sandık ve kapılarda daha belirgin ve sıkça kullanılmaktadır. Çok çeşitli tip ve ölçüde olabilmektedirler. Yatay, çapraz ve dikey gibi konumlarda sabitlenmişlerdir.

Katalog – 35

Adı	: Hacı Ethem Sokak 02 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Eni 4 cm. boyu 22 cm.
Malzeme - Teknik	: Pirinç - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 81. Gazi Kemal Mahallesi
Hacı Ethem Sokak - no:2 (Alav, 2012)

Şekil 82. Çizim (Şavklı, 2014)

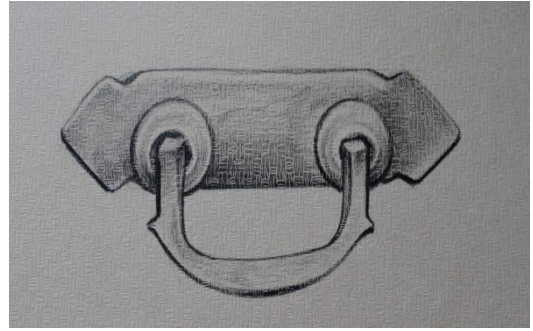
Isparta Gazi Kemal Mahallesi Hacı Ethem sokakta bulunan no:2 numaralı evin ana giriş kısmındaki kapı kulpudur. Dökme pirinçten yapılmıştır. Bu kapı kulpu 22 cm uzunluğunda olup 4 cm genişliğe sahiptir. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 36

Adı	: 2011. Sokak 06 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Eni 15 cm. boyu 6 cm.
Malzeme - Teknik	: Demir - Dökme Tekniği
İnceleme Tarihi	: 09.03.2012

Şekil 83. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 2011. Sokak no:6 (Alav, 2012)

Şekil 84. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak 2011 no'lu sokak'ta bulunan no:6 numaralı evin yan bahçe giriş kapısının giriş kısmındaki kapı kulpudur. Dökme demirden yapılmıştır. Bu kapı kulpu 6 cm uzunluğunda olup 15 cm genişliğe sahiptir. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

3.1.5. Günümüzde Mevcut Olmayan Kaynaklarda Yer Alan Isparta Kapı Tokmak ve Kolları

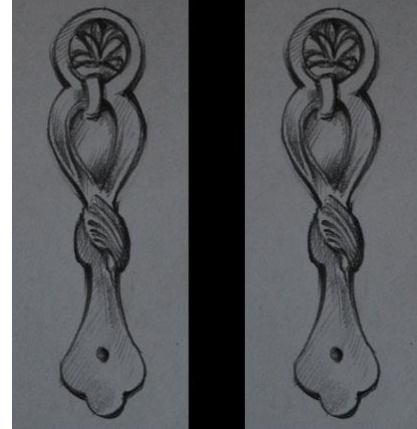
Çalışmamız'da günümüzde hala kullanılan kapı tokmakları ve kollarına yer vermiş olmakla birlikte, günümüzde mevcut olmayan ama kaynaklarda yer alan Isparta kapı tokmakları ve kollarına da bu bölümde yer verdik.

Katalog – 37

Adı	: 2416 Sokak 11 no'lu ev
Yeri	: Doğançlı Mahallesi
Tür	: Geometrik Biçimli Kapı Tokmağı
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 85. Doğançlı Mahallesi 2416 Sokak No: 11
(Demirci, a.g.e., s. 186.)

Şekil 86. Çizim (Şavklı, 2014)

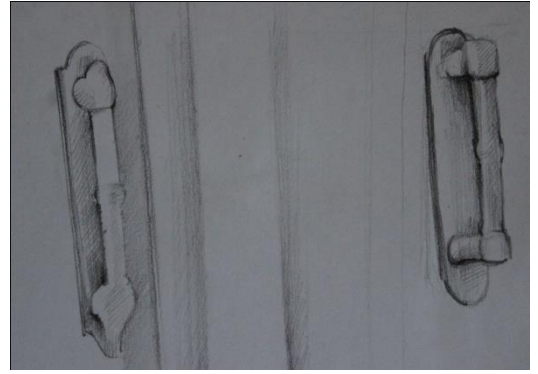
Isparta Doğançlı Mahallesi 2416 no'lu sokak'ta bulunan no:11 numaralı evin giriş kısmındaki kapı tokmağıdır. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı tokmağının malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı tokmağının ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 38

Adı	: İnce Sokak 06 no’lu ev
Yeri	: İskender Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 87. İskender Mahallesi İnce Sokak
No: 06 (Demirci, a.g.e., s. 187.)

Şekil 88. Çizim (Şavklı, 2014)

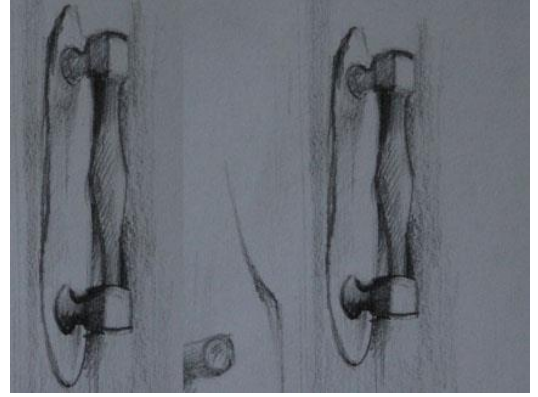
Isparta İskender Mahallesi İnce sokak'ta bulunan no:06 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Divriği, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 39

Adı	: İmam Hasan Sokak 06 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 89. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak No: 06 (Demirci, a.g.e., s. 187.)

Şekil 90. Çizim (Şavklı, 2014)

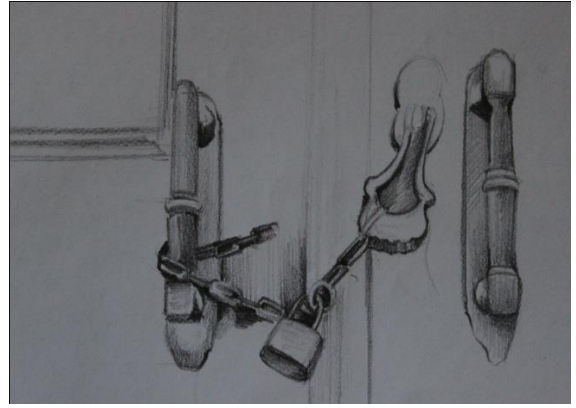
Isparta Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan sokak'ta bulunan no:06 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 40

Adı	: Akar Çeşme Sokak 03 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 91. Gazi Kemal Mahallesi Akar Çeşme Sokak No: 03 (Demirci, a.g.e., s. 187.)

Şekil 92. Çizim (Şavklı, 2014)

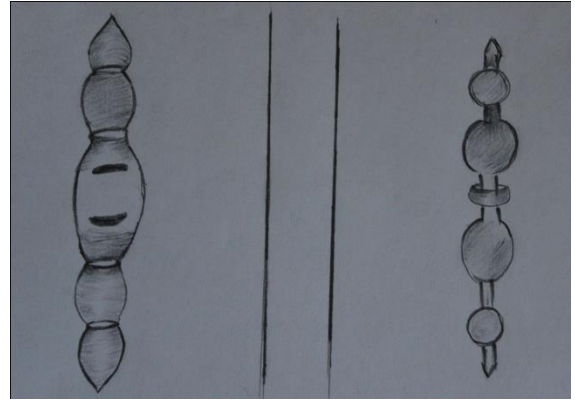
Isparta Gazi Kemal Mahallesi Akar Çeşme sokak'ta bulunan no:03 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 41

Adı	: 1308 Sokak 03 no'lu ev
Yeri	: Turan Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 93. Turan Mahallesi 1308 Sokak No: 03
(Demirci, a.g.e., s. 188.)

Şekil 94. Çizim (Şavklı, 2014)

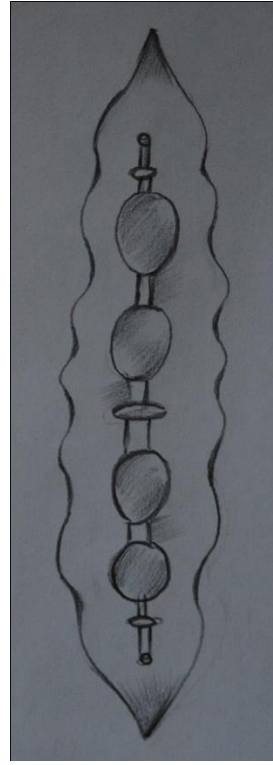
Isparta Turan Mahallesi 1308 sokak'ta bulunan no:03 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 42

Adı	: Doğan Çıkmazı 08 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 95. Gazi Kemal Mahallesi Doğan Çıkmazı No: 08 (Demirci, a.g.e., s. 188.)

Şekil 96. Çizim (Şavklı, 2014)

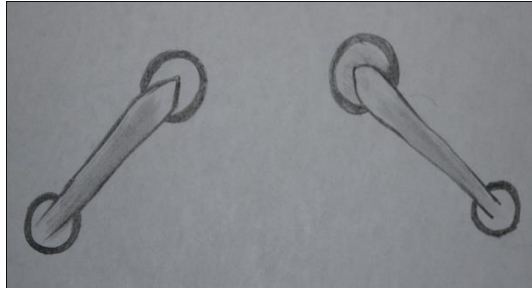
Isparta Gazi Kemal Mahallesi Doğan çıkmazı sokak'ta bulunan no:08 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılammıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılammıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Amasya, Divriği, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 43

Adı	: 1308 Sokak 70 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 97. Gazi Kemal Mahallesi 1308 Sokak No: 70 (Demirci, a.g.e., s. 188.)

Şekil 98. Çizim (Şavklı, 2014)

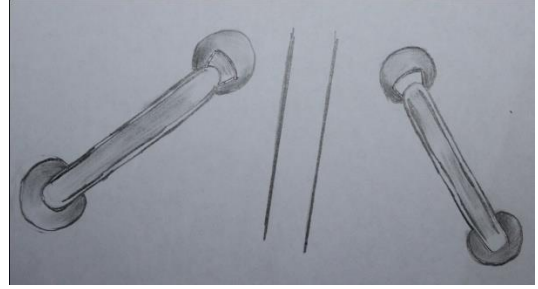
Isparta Gazi Kemal Mahallesi 1308 sokak'ta bulunan no:70 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Tokat, Divriği, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 44

Adı	: İmam Hasan Sokak 12 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 99. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak No: 12 (Demirci, a.g.e., s. 189.)

Şekil 100. Çizim (Şavklı, 2014)

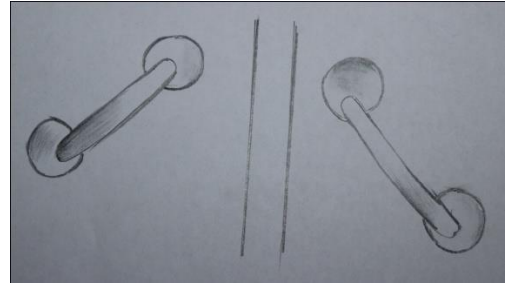
Isparta Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan sokak'ta bulunan no:12 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Trabzon ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 45

Adı	: 1210/1 Sokak 04 no'lu ev
Yeri	: Karaağaç Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 101. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak No: 04
(Demirci, a.g.e., s. 188.)

Şekil 102. Çizim (Şavklı, 2014)

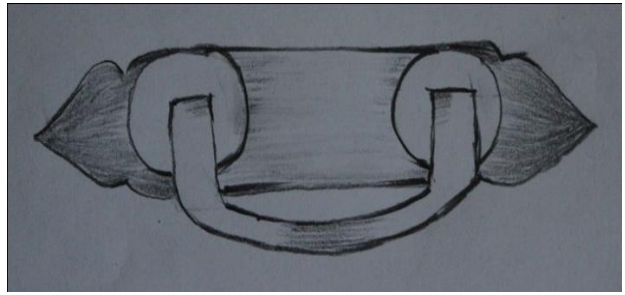
Isparta Karaağaç Mahallesi 1210/1 sokak'ta bulunan no:04 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 46

Adı	: İmam Hasan Sokak 16/3 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 103. Gazi Kemal Mahallesi
İmam Hasan Sokak No: 16/3
(Demirci, a.g.e., s. 189.)

Şekil 104. Çizim (Şavklı, 2014)

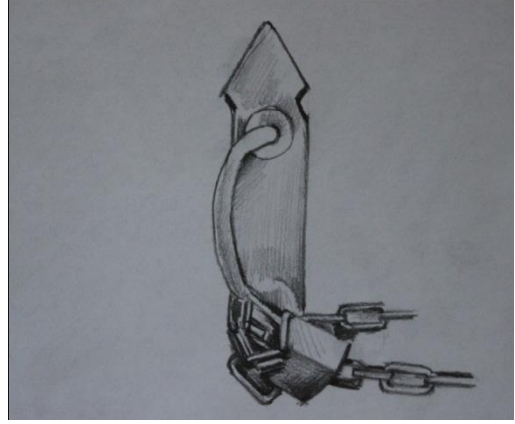
Isparta Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan sokak'ta bulunan no:16/3 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılammıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılammıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 47

Adı	: Uzun Sokak 31 no'lu ev
Yeri	: Keçeci Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 105. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak No: 31
(Demirci, a.g.e., s. 189.)

Şekil 106. Çizim (Şavklı, 2014)

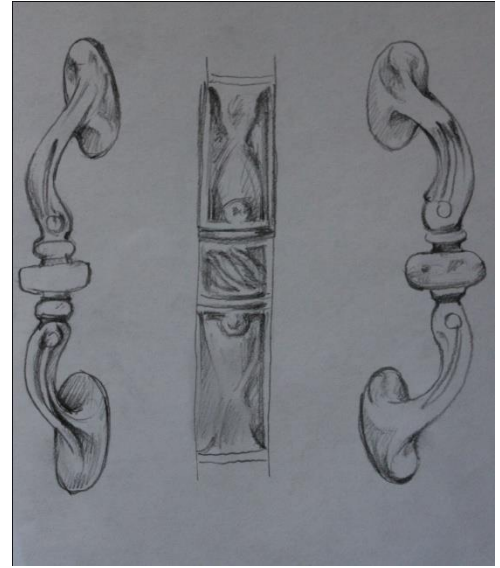
Isparta Keçeci Mahallesi Uzun sokak'ta bulunan no:31 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 48

Adı	: Damgacı Sokak 10 no’lu ev
Yeri	: Çelebiler Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 107. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak
No: 10 (Demirci, a.g.e., s. 190.)

Şekil 108. Çizim (Şavklı, 2014)

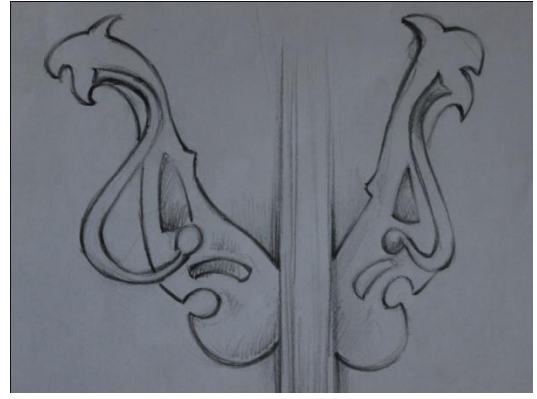
Isparta Çelebiler Mahallesi Damgacı sokak’ta bulunan no:10 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde’de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 49

Adı	: İmam Hasan Sokak 18 no'lu ev
Yeri	: Gazi Kemal Mahallesi
Tür	: Kapı Kulpu
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 109. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak No: 18 (Demirci, a.g.e., s. 190.)

Şekil 110. Çizim (Şavklı, 2014)

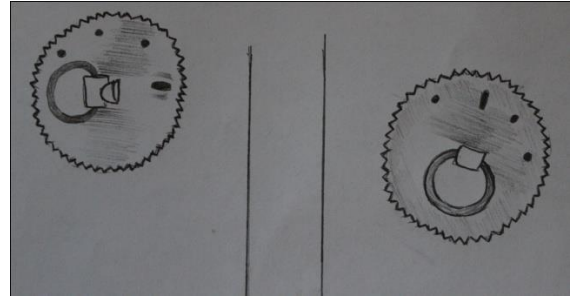
Isparta Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan sokak'ta bulunan no:18 numaralı evin giriş kısmındaki kapı kulpudur. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı kulpunun malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı kulpunun ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı kulplarının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde'de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 50

Adı	: Damgacı Sokak 22 no’lu ev
Yeri	: Çelebiler Mahallesi
Tür	: Kapı Halkası
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 111. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak No: 22 (Demirci, a.g.e., s. 191.)

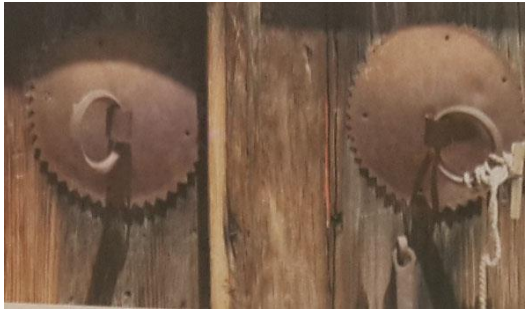

Şekil 112. Çizim (Şavklı, 2014)

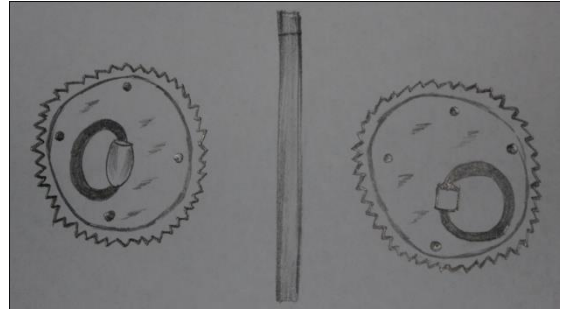
Isparta Çelebiler Mahallesi Damgacı sokak'ta bulunan no:22 numaralı evin giriş kısmındaki kapı halkasıdır. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı halkasının malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı halkasının ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı halkasının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde’de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 51

Adı	: Uzun Sokak 25 no’lu ev
Yeri	: Keçeci Mahallesi
Tür	: Kapı Halkası
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 113. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak No: 25
(Demirci, a.g.e., s. 191.)

Şekil 114. Çizim (Şavklı, 2014)

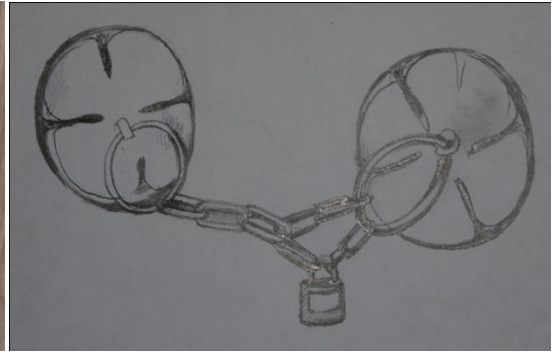
Isparta Keçeci Mahallesi Uzun sokak’ta bulunan no:25 numaralı evin giriş kısmındaki kapı halkasıdır. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı halkasının malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı halkasının ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı halkasının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde’de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

Katalog – 52

Adı	: İnce Sokak 10 no’lu ev
Yeri	: İskender Mahallesi
Tür	: Kapı Halkası
Ölçüleri	: Bilinmemektedir.
Malzeme - Teknik	: Bilinmemektedir.
İnceleme Tarihi	: 09.05.2014

Şekil 115. İskender Mahallesi İnce Sokak No: 10
(Demirci, a.g.e., s. 191.)

Şekil 116. Çizim (Şavklı, 2014)

Isparta İskender Mahallesi İnce sokak'ta bulunan no:10 numaralı evin giriş kısmındaki kapı halkasıdır. Günümüzde mevcut olmayan kaynaklarda yer alan bu kapı halkasının malzemesi ve tekniği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu kapı halkasının ölçüleri hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tip kapı halkasının büyük ölçüde benzerleriyle Kastamonu, Divriği, Zile ve Niğde’de rastlanıldığı kaynaklarda beyan edilmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Daha önceki araştırmalar sonucunda kapı tokmakları üzerindeki kartal, aslan, kuş, insan başı balık, ejder, yılan, sfenks başı figürleri ile stilize edilmiş bitki motifleri ve geometrik desenlerin, zaman içinde sürekli kullanılmış olması Müslümanlığın kabul edilmesinden sonra hayvan ve insan figürleri azalarak yerine daha sade formların, halkaların kullanılması tesadüf olmadığı görülmektedir.

Tokmaklar üzerindeki figürlerin tasvirlerini ve mitolojik yönünü inceleyerek, sosyal anlamlarını araştırarak kapı tokmaklarının, kapının dili olduğunu gördük.

Türk sanatının şimdiye kadar çok ilgi görmemiş bir kolu olan, plastik sanat eseri niteliğindeki kapı tokmakları sanayileşme, modern çağın konutlaşması, şehirleşme yarışı içerisinde yok olmaktadır. Yerine sadece işlevsel yönü ele alınarak ziller takılmakta kapılar bu süslemelerden mahrum bırakılmaktadır. Bu durumda sanatçılara mimarlara ve kültürel değerlerimize önem veren kuruluşlara büyük görev düşmektedir. Kültürel değer olarak gördüğümüz kapı tokmaklarına toplum olarak sahip çıkmalı ve korumalıyız.

Bu kapı tokmaklarının nesilden nesile aktarılması için çağımız teknolojisinden faydalanılması gerekmektedir seri üretim yapan çelik kapı üreticilerine bu kapı tokmaklarının örnekleri sunularak geleneksel motiflerin kullanılması sağlanılabilir.

Eski evler yok olmadan ilgili kurumların envanter çalışması yapması gerekmektedir. Bu evlerin restore edilip korunması amaçlanmalıdır. Restore olmuyorsa müze yetkililerinin ev sahiplerinden izin alarak bu kapı tokmaklarının envanter kayıtlarının alınmasını sağlamalı bu sayede koruma altına alınmış olup yaşatılması sağlanmış olacaktır.

Isparta evlerinin kapılarında, Anadolu Türk maden sanatının en güzel örneklerini oluşturan kapı tokmakları ve halkalarının yanı sıra anahtar ağızlıkları, kabaralar, çiviler, kilitler ve değişik kapı kolları ile de karşılaşmaktadır. Kadın eli formundaki kapı tokmaklarında yüzüğün orta parmakta yer alması müslümanlarca benimsenmemiştir. Böyle yapılmış kapı tokmakları muhtemelen Hristiyan ustalar tarafından tasarlanmış olmalıdır, ya da bu tür tokmakların kullanıldığı evlerin Hristiyanların yaşamakta olduğu mekanlar olabileceğini akla getirmektedir. Kapı

tokmaklarının ustaları ve imalathaneleri ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Muhtemelen belli merkezlerde dökülerek tüm illere dağıtılmaktadır. İmalathane sahiplerinin ilk önceleri Hristiyan (Küçük el sanatları olduğundan özellikle Ermeni) olabilecekleri, sonralarda ise kapı tokmaklarının Müslüman ustalar tarafından imalatına geçildiği izlenimi mevcuttur.

Çalışmamızda yer alan evlerin dışında da pek çok evin bulunduğu bir gerçektir. Ama bunların tamamının çalışmamıza dahil edilmesi mümkün olmamıştır. Çalışmamızda geleneksel Isparta evlerinin kapı tokmaklarının tüm yönleri okuyuculara anlatılmaya çalışılmıştır. Isparta il merkezinde mahalleler arasında tipolojik farklılıkların olmadığı görülmektedir. Isparta'nın en eski mahallelerinin her birisinde, değişik kapı tokmağı ve çekeceğine sahip evlerden görmek mümkündür⁹³.

Anadolu'nun değişik şehirlerinde bulunan kapı tokmakları ile Isparta'da tespit edilen kapı tokmakları büyük oranda benzerlik göstermektedir. Örneğin L şeklindeki kapı tokmakları metalin biçimleniş şekline göre kolay yapılabileceği izlenimini bizlere uyandırmaktadır bu tip tokmaklar yerellik unsurlarını barındırmaktadırlar bundan dolayı Isparta'da yapıldığı düşünülebilir.

Geleneksel Isparta Evlerinin Kapı tokmaklarının günümüzdeki son halinin ele alındığı araştırmamızda 52 adet kapı tokmağı ve çekeceğine ulaşılmış ve bunlar hakkında detaylı bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Isparta'da en fazla kadın eli biçimli kapı tokmağı görülmektedir. Bunlardan 4 tanesi sağ el, 12 tane sol el olarak sınıflandırmak mümkündür. 1 tanesinin ise sağ el mi sol el mi olduğu tespit edilememiştir.

El biçimli kapı tokmaklarının bazılarında yüzük olmaktadır. İncelemelerimiz sonucunda 14 kapı tokmağında yüzük bulunmakla birlikte 3 tanesinde yüzük mevcut değildir. 1 tanesinde ise tahribattan dolayı yüzük olup olmadığı konusunda kesin bilgiye ulaşılamamıştır. El biçimli tokmakların bilekleri de farklı formlara sahiptir. Aynı tipte olan tokmaklarla diğer illerde de karşılaşıldığı gibi küçük farklılıklar bulunan diğer formlarla da karşılaşılmaktadır. El biçimli kapı tokmağının dışında en fazla geometrik biçimli olan kapı tokmağı tipleri göze çarpmaktadır. 10 adet kadın eli formundaki kapı tokmağının yapım malzemesi pirinçtir ve bunların yapımında

⁹³ Doğan Demirci, a.g.e., s. 302.

dökme tekniği kullanılmıştır. Yapılan araştırmamızda 5 adet kadın eli formundaki kapı tokmağının ise pirinçten yapıldığı ve dökme tekniği uygulandığı düşünülmektedir. Demirden yapılan kadın eli formundaki kapı tokmakları ise 3 adettir ve dökme tekniğinde yapıldığı düşünülmektedir.

Geometrik biçimli 11 adet kapı tokmağına rastlanılmıştır 6 tanesi pirinçten dökme tekniğiyle yapılmıştır 1 tanesinin malzemesinin ise pirinçten olduğu ve dökme tekniğinde yapıldığı düşünülmektedir. 4 tanesi ise demirden yapılmıştır bunlardan 2 tanesi dökme tekniğiyle 2 tanesi ise dövme tekniğiyle yapılmışlardır. 5 adet kapı halkası bulunmaktadır bunlardan 4 tanesi demirden yapılmış ve 3 tanesinde dökme tekniği 1 tanesinde de dövme tekniği kullanılmıştır. 1 adet kapı halkasında da pirinç malzeme ile dökme tekniği uygulandığı gözlemlenmiştir. 2 adet ise kapı kulpuna rastlanılmıştır bunlardan 1 tanesi pirinç dökme tekniği diğeri ise demir dökme tekniğiyle yapılmıştır.

Günümüzde mevcut olmayan fakat kaynaklarda yer alan 16 adet Isparta kapı tokmak ve kollarına Doğan DEMİRCİ'nin "Isparta Evleri" adlı çalışmasında rastlanılmıştır. Bu kapı tokmağı ve kollarının hangi teknik ve malzemedan yapıldığı hakkında bilgiye ulaşamamıştır.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, İ., 1995, **“Diyarbakır’ın Görkemli Evleri ve Kapı Tokmakları”**, Kültür ve Sanat – İş Bankası Yayınları, İstanbul, s. 62 - 64.
- AKDEMİR, S., 2008, **XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta**, Isparta Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Isparta.
- Anonim, Isparta İl Yıllığı**, 1973, Isparta Valiliği, Isparta.
- ARIKAN, Z., 1988, **“XV – XVI. Yüzyıllarda Hamid Sancağı”**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- ATALAR, A., 2008, “Kapı Tokmakları”, **Ayıntap Dergisi**, Sayı 12, Gaziantep, s. 10 - 12.
- BATUTA, İ., 1971, **“İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler”**, Milli Eğitim Bak. Yayınları. 1000, s. 55 -59.
- BÖCÜZADE, S, S., 1983, **“Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi”**, Serenler Yayın, İstanbul.
- ÇAL, H., - Ö. ÇAL, 2008, **Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları ve Çekekleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- ÇAL, H., 1999, “Afyon Şehri’nin Kapı Tokmakları”, **Vakıf ve Kültür Dergisi**, Ankara, s. 45 - 50.
- ÇAL, H., 2004, “Beypazarı Şehrinde Kapı Halkaları ve Tokmakları”, **Cumhuriyetin 80. Yılında Her Yönünüyle Ankara**, Ankara, s. 213 - 226.
- ÇAL, H., 2002, “Hatay Kapı Halkaları ve Tokmakları”, **Ortadoğu’da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri**, 1.C. Ankara, s. 175 – 177.
- ÇAL, H.,1999, **“Niğde’de Kapı Tokmakları”**, AD Art Decor, İstanbul, s. 122 –125.
- ÇAL, H., 1999, “Osmanlı Kapı Halkaları ve Kapı Tokmakları”, **Osmanlı**, 11.C, Ankara.
- ÇAL, H., 1998, “Tarsus Kapı Tokmakları”, **Cumhuriyetimizin 75. Yılında Düünden Bugüne 1. Tarsus Sempozyumu**, Adana, s. 255 – 261.
- ÇAL, Ö., 2004, “Kastamonu Şehri Kapı Halkaları ve Tokmakları”, **Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 12, Kastamonu, s. 485 – 504.
- DEMİRCİ, D., 2011, **“Isparta Evleri”**, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Isparta.
- DEMİRGİL, S, 2007, **“Mazideki Isparta – I”**, Isparta Belediyesi, Isparta.
- DENKTAŞ, M., 2005, **“Divriği’nin Kapı Tokmakları ve Kapı Halkaları”**, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 19, Kayseri, s. 113 – 139.
- DERELİ, H., 1935, “Isparta ve Havalisi Hakkında Yüzyıl Önce Yazılmış Bir Seyahat Kitabı”, **Ün Dergisi**, C.9, Isparta, 1942, s. 2121 – 2122.

- EMECEN, F., 1999, “**Isparta**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 19, İstanbul, s. 194 - 195.
- ESİN, E., 2004, “Ejder Takının Simgeçiliği ve Kötülükten Koruyan Maske”, **Orta Asya’dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, s. 151 – 168.
- Isparta 1967 İl Yıllığı**, 1967, Isparta Valiliği, Isparta.
- Isparta Yıllığı**, 1983, Odak Ofset Matbaacılık, Ankara.
- KAFESOĞLU, İ., 1992, “**Selçuklu Tarihi**”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 62 – 63.
- KARÇINZADE Süleyman, Şükrü, 2005, “**Seyahat’ül-Kübra**”, Eğirdir Belediyesi, Sinan Ofset, Eğirdir.
- KARTAL, M., 1993, “Eski Kayseri’de Kapı Tokmakları”, **İlgi**, S.53, İstanbul, s. 25 – 27.
- KAYA, L. G., 2010, “Geleneksel Kapı Halka ve Tokmakları: Safranbolu”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 6, S. 12, s. 341–369.
- Mimarist Kültür Dergisi**, 2010, 35. Sayı, s. 22 - 23.
- OLŞEN, K., 1988, “**Trabzon’da Kapı Tokmakları**”, Trabzon, s. 102 – 103.
- ÖZEN, K., 1985, “**Divriği Demirci Esnafının Geleneksel Kapı Süsleme Sanatı**”, Türk Folklor Araştırmaları, Ankara, s. 51 – 69.
- ÖZGEN, M., 2009, “**Mimaride Simgeler; Üsküdar’ın Kapı Tokmakları**”, T.C Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Uluslar Arası Üsküdar Sempozyumu, s. 545 - 547.
- ÖZLEM, Ç., 2004, “Kastamonu Şehri Kapı Halkaları Ve Tokmakları”, **Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 12, Kastamonu, s. 485 – 504.
- ÖZME, A.,– H., ŞAHİN, 2001, “Geleneksel Malatya Evlerinde Cümle Kapıları”, **Türk Arkeoloji ve Etnoğrafya Dergisi**, Ankara, s. 123 - 128.
- SARRE, F.. 1998, “**Küçük Asya Seyahati**”, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. Yayınları, İstanbul, s. 168 – 169.
- SAYAN, Y – Ş. ÖZTÜRK, 2006, **Bitlis Evleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2716, Ankara, s. 109 – 110.
- SEVİM, A – Y. YÜCEL, 1989, “**Türkiye Tarihi**”, Türk Tarih Kurumu, s. 292 - 295.
- SÖZEN, M – U. TANYELİ, 1994, **Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ŞAMAN, N., 1993, “**Isparta ve Çevresindeki Selçuklu ve Beylikler Dönemi Yapıları**”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, s. 69 – 90.
- ŞENOL, S., 2003, **Isparta’nın El Kitabı**, Göltaş Kültür Dizisi, Isparta.

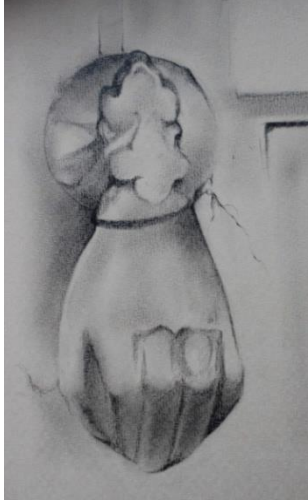
- Tasarım Dergisi**, 2008, Mimarlık - İç Mimarlık – Görsel Sanatlar, Sayı 184, İstanbul.
- TEXİER, C.. 2002, “**Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**”, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, C. 3, Ankara.
- TÜRKER, S.K., 2007, “**Geçmişin Aralığından Geleceğe Süzülen Işık Gelinler ve Takıları**”, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 4, Kocaeli, s. 60 – 61.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., 1988, “**Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlular, Karakoyunlular Devletleri**”, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- ÜNAL, K.. 1940, “Cihannüma”, *Ün Dergisi*, C. 6, Isparta, s. 64 – 65.
- W. M. Ramsay, 1960, “**Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**”, İstanbul.
- ZİLLİOĞLU, M.. 1985, “**Evliya Çelebi Tam Metin Seyahatname**”, C. 5, İstanbul.
- <http://www.unyezile.com/tokmak.htm>
- www.bilinmeyendiyarbekir.com
- <http://www.sevimbay.com/sivrihisar-kulturu.html>

5. EKLER

Isparta'daki Kapı Tokmakları, Kulpları ve Halkalarının Örnek Çizimleri

Çizim - 1
(Hakan Şavklı, 2014)

Çizim - 2 (Şavklı, 2014)

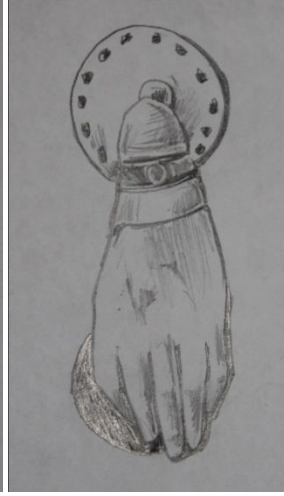
Çizim - 3 (Şavklı, 2014)

Çizim - 4 (Şavklı, 2014)

Çizim - 5 (Şavklı, 2014)

Çizim - 6 (Şavklı, 2014)

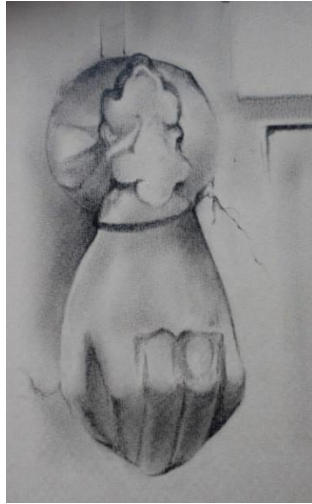
Çizim – 7 (Şavklı, 2014)

Çizim – 8 (Şavklı, 2014)

Çizim – 9 (Şavklı, 2014)

Çizim – 10 (Şavklı, 2014)

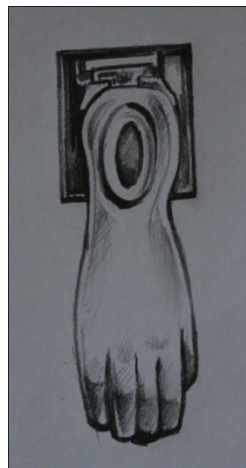
Çizim – 11 (Şavklı, 2014)

Çizim – 12 (Şavklı, 2014)

Çizim – 13 (Şavklı, 2014)

Çizim – 14 (Şavklı, 2014)

Çizim – 15 (Şavklı, 2014)

Çizim – 16 (Şavklı, 2014)

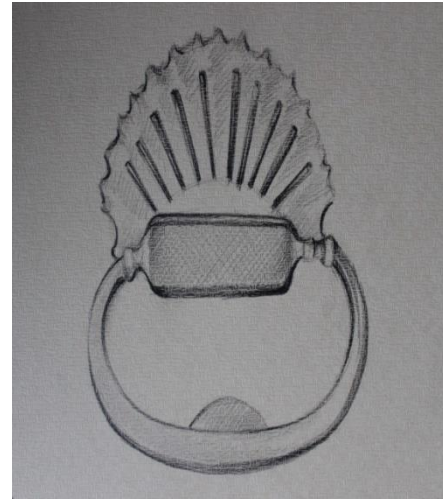
Çizim – 17 (Şavklı, 2014)

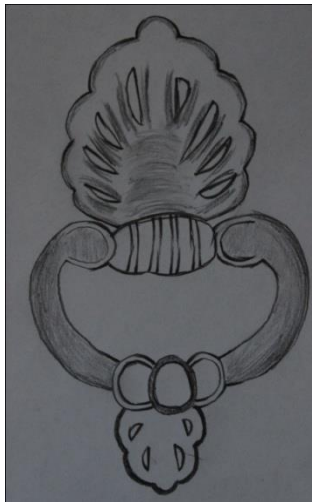
Çizim – 18 (Şavklı, 2014)

Çizim – 19 (Şavklı, 2014)

Çizim – 20 (Şavklı, 2014)

Çizim – 21 (Şavklı, 2014)

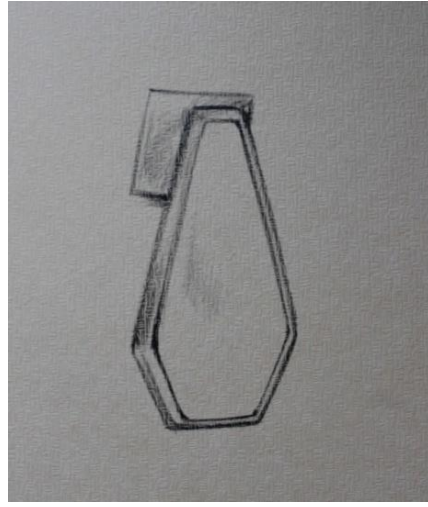
Çizim – 22 (Şavklı, 2014)

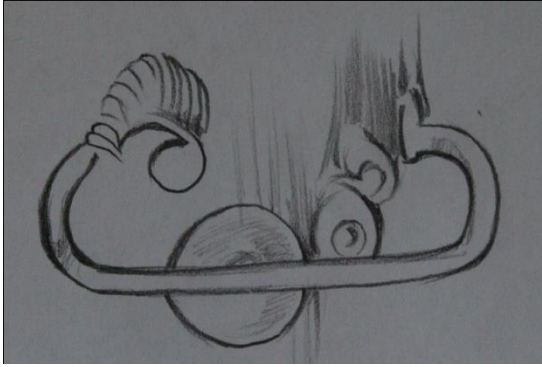
Çizim – 23 (Şavklı, 2014)

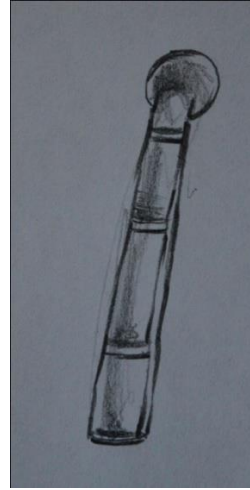
Çizim – 24 (Şavklı, 2014)

Çizim – 25 (Şavklı, 2014)

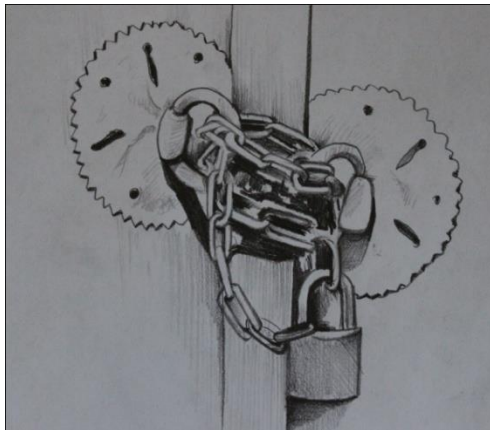
Çizim – 26 (Şavklı, 2014)

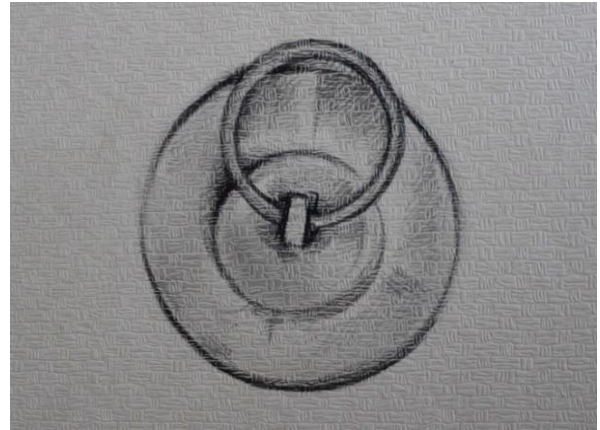
Çizim – 27 (Şavklı, 2014)

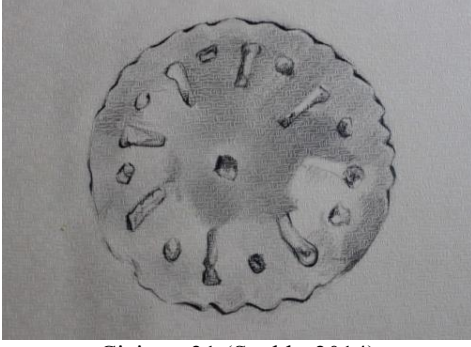
Çizim – 28
(Şavklı, 2014)

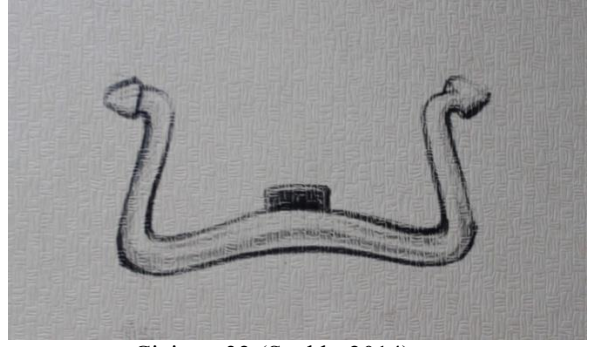
Çizim – 29 (Şavklı, 2014)

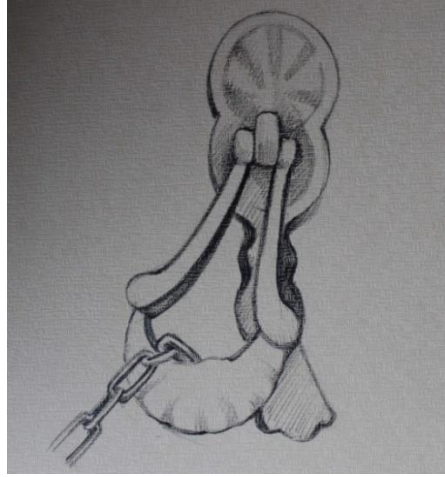
Çizim – 30 (Şavklı, 2014)

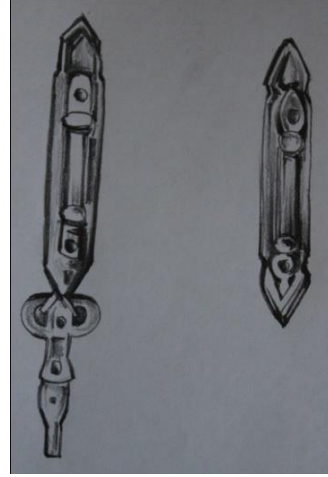
Çizim – 31 (Şavklı, 2014)

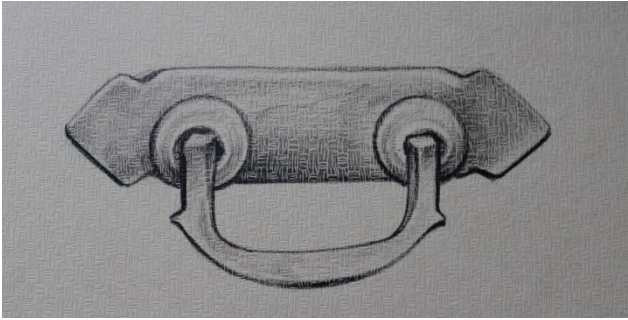
Çizim – 32 (Şavklı, 2014)

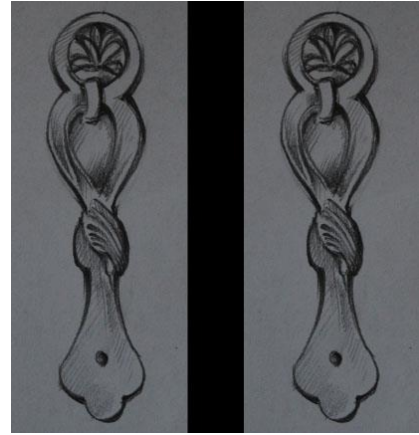
Çizim – 33 (Şavklı, 2014)

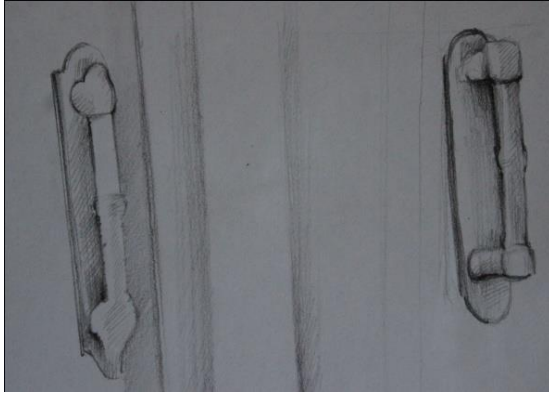
Çizim – 34 (Şavklı, 2014)

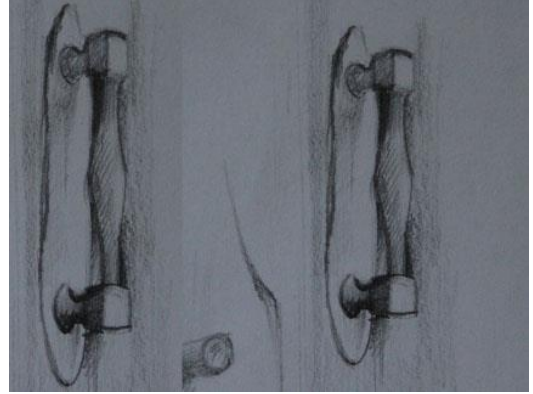
Çizim – 35 (Şavklı, 2014)

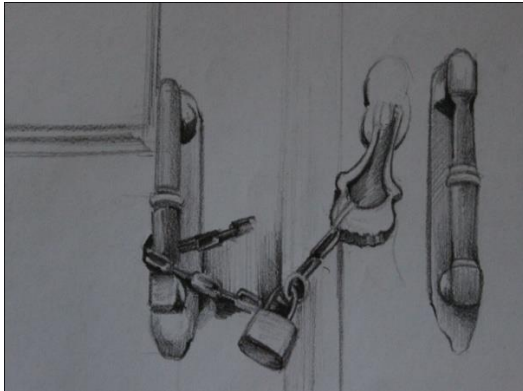
Çizim – 36 (Şavklı, 2014)

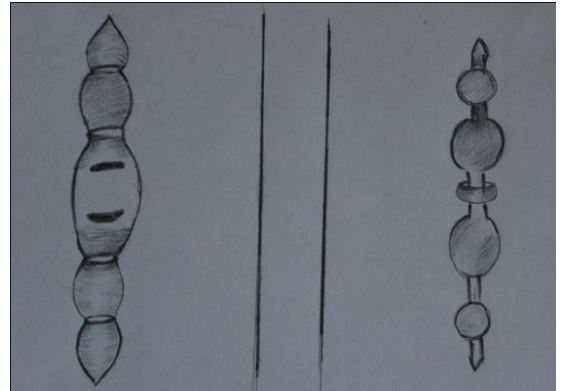
Çizim – 37 (Şavklı, 2014)

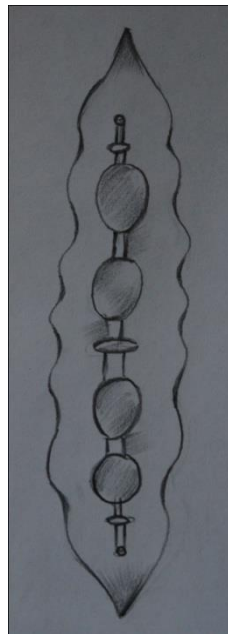
Çizim – 38 (Şavklı, 2014)

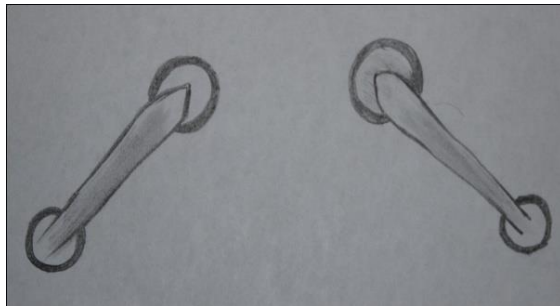
Çizim – 39 (Şavklı, 2014)

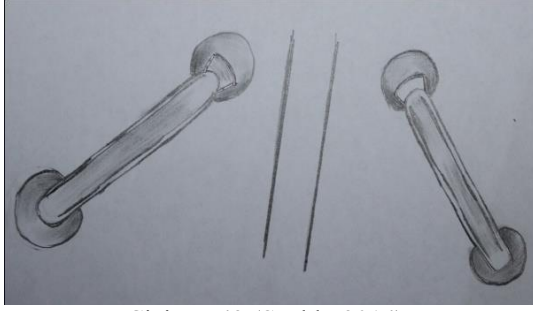
Çizim – 40 (Şavklı, 2014)

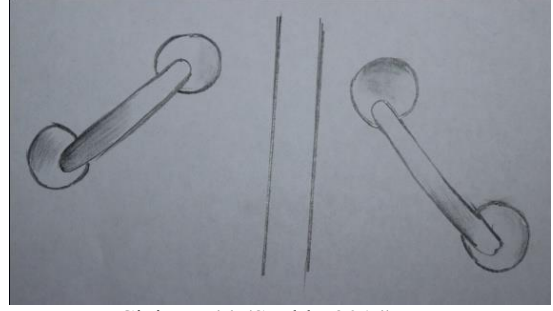
Çizim – 41 (Şavklı, 2014)

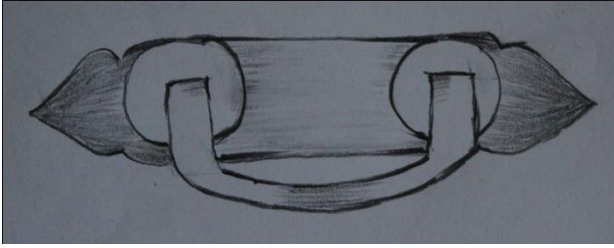
Çizim – 42 (Şavklı, 2014)

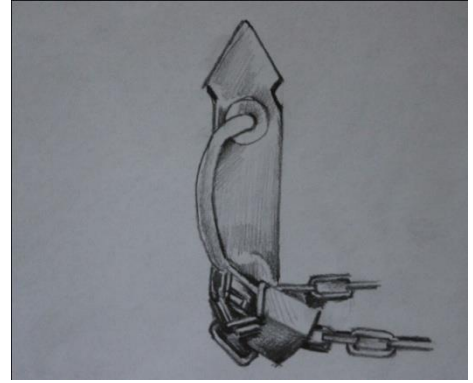
Çizim – 43 (Şavklı, 2014)

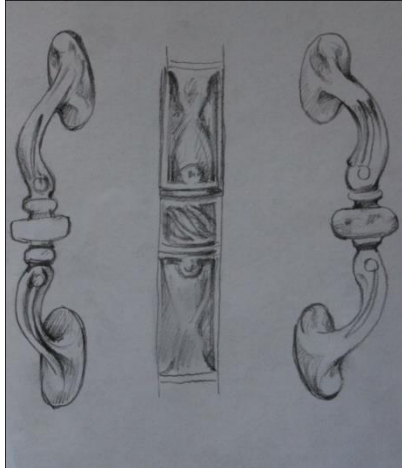
Çizim – 44 (Şavklı, 2014)

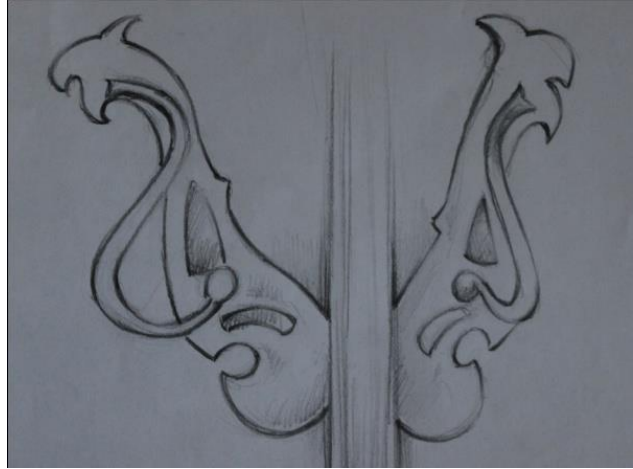
Çizim – 45 (Şavklı, 2014)

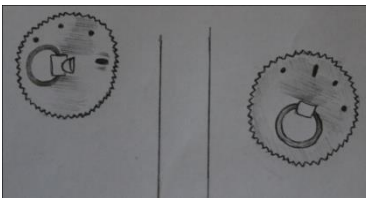
Çizim – 46 (Şavklı, 2014)

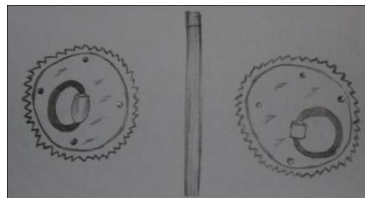
Çizim – 47 (Şavklı, 2014)

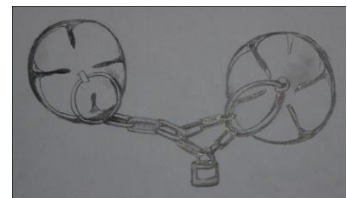
Çizim – 48 (Şavklı, 2014)

Çizim – 49 (Şavklı, 2014)

Çizim – 50 (Şavklı, 2014)

Çizim – 51 (Şavklı, 2014)

FOTOĞRAFLAR

KAPI TOKMAKLARI – KAPI HALKALARI – KAPI KULPLARI

Şekil 117. Dere Mah.
2604 Sok. no:28

Şekil 118. Doğanç Mah.
2416 Sok. no:1

Şekil 119. Doğanç Mah.
2435 Sok. no:49

Şekil 120. Doğanç Mah.
2435 Sok. no:51

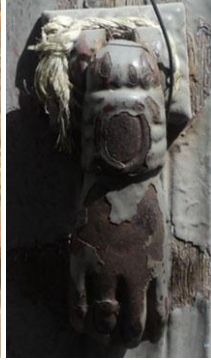
Şekil 121. Doğanç Mah.
2435 Sok. no:53

Şekil 122. Emre Mah.
3715 Sok. no: 6

Şekil 123. Gülcü Mah.
3505 Sok. no:3

Şekil 124. İskender Mah.
İmam Hasan Sok.
2011.Sokak no:05

Şekil 125. İskender Mah.
1315 Sokak no:18

Şekil 126. Çelebiler Mahallesi
Şehit Fethi Bey Cad. 1413. Sok.
no:16

Şekil 127. Çelebiler Mahallesi
Şehit Fethi Bey Cad. 1413 Sok.
no:24

Şekil 128. Turan Mah.
2307 Sok. no:7

Şekil 128. Turan Mah.
2217 Sok. no:6

Şekil 129. Gazi Kemal Mah.
Doğan Çıkmazı no:6

Şekil 130. Keçeci Mah.
2315 Sok. no:9

Şekil 131. İskender Mahallesi Şehit Çavuş Hakan Eliş Cad. 1208 Sok. no:8

Şekil 132. Yenice Mah. Hilmi Dilmen Cad. 2435 Sok. no:68

Şekil 133. Karaağaç Mah. Divanyolu Cad. 1809 Sok. no:13

Şekil 134. Doğancı Mah. 2435 Sok. no:35

Şekil 135. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Cad. 1413 Sok. no:21

Şekil 136. İskender Mah. 1308 Sok. no:65

Şekil 137. Karaağaç Mah. 1210/1 Sokak no:12

Şekil 138. Kurtuluş Mah. 1308 Sok. no:10

Şekil 139. Yenice Mah. Hilmi Dilmen Cad. 2525 Sok. no:139

Şekil 140. Turan Mah. 2525 Sok. no:6

Şekil 141. Sülübey Mah. Martalı Sokak no:35

Şekil 142. Karaağaç Mah. 1210/1 Sokak no:8

Şekil 143. Çelebiler Mah. 1401
Sok. no:11

Şekil 144. Keçeci Mah. Uzun
Sok. no:11

Şekil 145. Çelebiler Mahallesi Şehit Fethi Bey
Cad. 1413 Sok. no:18

Şekil 146. Doğanlı Mah. 1413
Sok. no:18

Şekil 147. Gazi Kemal Mahallesi Şehit
Baş Çavuş Yılmaz
Kınaytürk Sok. 1308.Sok. no:59

Şekil 148. Gazi Kemal Mahallesi Hacı
Ethem Sokak no:4

Şekil 149. Gazi Kemal
Mahallesi Hacı Ethem Sokak
No:3

Şekil 150. Gazi Kemal Mahallesi Hacı
Ethem Sokak no:2

Şekil 151. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan
Sok. 2011.Sok. no:6

Şekil 152. Doğancı Mahallesi 2416 Sokak
No: 11

Şekil 153. İskender Mahallesi İnce Sokak
No: 06

Şekil 154. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan
Sokak No: 06

Şekil 155. Gazi Kemal Mahallesi
Akar Çeşme Sokak No: 03

Şekil 156. Turan Mahallesi 1308 Sokak No: 03

Şekil 157. Gazi Kemal
Mahallesi Doğan Çıkmazı No: 08

Şekil 158. Gazi Kemal Mahallesi 1308 Sokak No: 70

Şekil 159. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan Sokak No: 12

Şekil 160. Karaağaç Mahallesi 1210/1 Sokak No: 04

Şekil 161. Gazi Kemal Mahallesi İmam
Hasan Sokak No: 16/3

Şekil 162. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak No: 31

Şekil 163. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak
No: 10

Şekil 164. Gazi Kemal Mahallesi İmam Hasan
Sokak No: 18

Şekil 165. Çelebiler Mahallesi Damgacı Sokak No: 22

Şekil 166. Keçeci Mahallesi Uzun Sokak No: 25

Şekil 167. İskender Mahallesi İnce Sokak No: 10

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Aşkın ALAV

Doğum Tarihi-Yeri : 01.10.1981 Aksaray

Medeni Durum : Bekar

Eğitim Durumu : Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,
Geleneksel Türk El Sanatları 2003
Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü
Geleneksel Türk Sanatları Tezli Yüksek Lisans, 2014

İş Deneyimi :Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Geleneksel Türk Sanatları Bölümünde Misafir Öğretim
Elemanı (2003-2004)
Sanovel İlaç Sanayi ve Tic. A.Ş. (2005 -2014)